

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών
———ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837———

Τμήμα Ιατρικής, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

«Αντιμετώπιση Εξαρτήσεων – Εξαρτησιολογία»

Διπλωματική εργασία

Γονικοί Δεσμοί, παραδοσιακός και διαδικτυακός τζόγος : μια διερεύνηση
σε πληθυσμό νέων ενηλίκων στην Ελλάδα

Κοσμάς Χατζόπουλος (Α.Μ.: 20160908)

Επόπτης: Ε. Λαζαράτου

Μέλη Επιτροπής: Μ. Οικονόμου

Μ. Μαλλιώρη

Σημείωμα του Συγγραφέα

Το δοκίμιο αυτό αποτελεί μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία που
συντάχθηκε για το Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

«Αντιμετώπιση Εξαρτήσεων – Εξαρτησιολογία» του Τμήματος της Ιατρικής
Σχολής του Εθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών και υποβλήθηκε τον
Οκτώβριο του 2018.

Ο συγγραφέας βεβαιώνει ότι το περιεχόμενο του παρόντος έργου είναι
αποτέλεσμα προσωπικής εργασίας και ότι έχει γίνει η κατάλληλη αναφορά στην
εργασία τρίτων, όπου κάτι τέτοιο ήταν απαραίτητο, σύμφωνα με τους κανόνες της
ακαδημαϊκής δεοντολογίας

Περίληψη

Παγκοσμίως, ο τζόγος είναι μια δημοφιλής δραστηριότητα, η οποία σήμερα με την διεύρυνση της βιομηχανίας των τυχερών παιχνιδιών και την έλευση του διαδικτυακού στοιχηματισμού έχει γίνει πιο προσβάσιμη από ποτέ. Ενώ για τους περισσότερους παραμένει μια ψυχαγωγική δραστηριότητα, για μερικούς καταλήγει να προκαλεί προβλήματα στο ίδιο το άτομο, στην οικογένειά του και στην κοινωνία.

Παρόλο που ο τζόγος συνολικά στον πληθυσμό προκαλεί 3 φορές μεγαλύτερη βλάβη από ό, τι η χρήση ουσιών, η ψυχιατρική διάγνωση της διαταραχής του τζόγου μόλις πριν μερικά χρόνια μπήκε στη κατηγορία των διαταραχών εξάρτησης. Οι οικογενειακοί παράγοντες, που συμβάλλουν στα προβλήματα ενασχόλησης με τα τυχερά παιχνίδια στη μετέπειτα ζωή, έχουν συχνά παραμεληθεί ή ανεπαρκώς μελετηθεί.

Η παρούσα έρευνα αποσκοπεί στη διερεύνηση της σχέσης μεταξύ της εξάρτησης από τον τζόγο και των γονικών δεσμών σε δείγμα ελληνικού πληθυσμού και συγκεκριμένα νεαρούς ενήλικες 18-35 ετών που ασχολούνται με διαδικτυακά ή μη, τυχερά παιχνίδια.

Για τον σκοπό αυτό χορηγήθηκαν διαδικτυακά σε 209 άτομα το Όργανο Μέτρησης Γονικού Δεσμού (PBI) και, το Ερωτηματολόγιο Ανίχνευσης Τζόγου (SOGS).

Από την στατιστική ανάλυση των ερωτηματολογίων φάνηκε ότι οι βασισμένες στην βιβλιογραφία ερευνητικές υποθέσεις που έγιναν πριν την συγγραφή της συγκεκριμένης εργασίας δεν επιβεβαιώνονται. Οι γονικοί δεσμοί, οι αντιληπτοί συναισθηματικοί δεσμοί που αναπτύσσονται ανάμεσα στο γονέα και το παιδί, δεν σχετίζονται στατιστικά σημαντικά με το βαθμό εξάρτησης από τον τζόγο των συμμετεχόντων. Οι συμμετέχοντες, άτομα ηλικίας 18 έως 35 ετών τα οποία στοιχηματίζουν προβληματικά ή παθολογικά δεν διαφέρουν στατιστικά σημαντικά ως προς το δεσμό με τους γονείς τους από τα άτομα που δεν έχουν προβληματική συμπεριφορά.

Λέξεις-κλειδιά: τζόγος, εξάρτηση, γονικοί δεσμοί, νεαροί ενήλικες.

Περιεχόμενα

Περίληψη	3
Πρόλογος	5
Εισαγωγή	6
Ιστορία του τζόγου	6
Ο τζόγος στην Ελλάδα	10
Διαδικτυακός τζόγος	13
Ψυχιατρική ταξινόμηση της διαταραχής του τζόγου.....	23
Ο Εθισμός στο τζόγο	28
Τζόγος και αναδυόμενη ενηλικίωση	37
Τζόγος και οικογένεια	41
Γονικοί δεσμοί	46
Ερευνητικοί στόχοι και υποθέσεις.....	52
Μέθοδος	54
Συμμετέχοντες	54
Μέσα συλλογής δεδομένων	57
Διαδικασία	59
Αποτελέσματα	61
Περιγραφικοί στατιστικοί δείκτες	61
Έλεγχος ερευνητικών ερωτημάτων και υποθέσεων	67
Συζήτηση	76
Περιορισμοί και προτάσεις	79
Βιβλιογραφία	86
Παράρτημα	107

Πρόλογος

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά, την υπεύθυνη καθηγήτρια του μεταπτυχιακού και μέλος της επιτροπής, κύρια Μαλλιώρα, για την πολύτιμη βοήθειά της και τις χρήσιμες συμβουλές , που με οδήγησαν στην επιτυχή ολοκλήρωση της εργασίας αυτής.

Επιπλέον, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον καθηγητή κύριο Βασίλειο Γιαλαμά για την βοήθεια του κατά την διάρκεια συγγραφής της συγκεκριμένης πτυχιακής εργασίας.

Σας ευχαριστώ.

Γονικοί Δεσμοί, παραδοσιακός και διαδικτυακός τζόγος : μια διερεύνηση σε πληθυσμό νέων ενηλίκων στην Ελλάδα

Ιστορία του τζόγου

Το τυχερό παιχνίδι ή αλλιώς ο τζόγος είναι μία από τις παλαιότερες δραστηριότητες της ανθρωπότητας, όπως αποδεικνύεται από τα γραπτά και τον εξοπλισμό που βρίσκονται στους τάφους και σε άλλα μέρη. Ήταν ρυθμισμένη δραστηριότητα στους νόμους της αρχαίας Κίνας και της Ρώμης, στο Εβραϊκό Ταλμούδ, όπως και στο Ισλάμ και στον Βουδισμό, η ρύθμιση της οποίας, κατά κανόνα, σήμαινε σοβαρό περιορισμό στη δραστηριότητα του στοιχηματισμού, ενώ στην αρχαία Αίγυπτο οι χρόνιοι παίκτες καταδικάζονταν σε καταναγκαστική εργασία στα λατομεία. Η προέλευση του τζόγου θεωρείται θρησκευτική: με το ρίξιμο σημαδεμένων ραβδίων ή άλλων αντικειμένων και την ερμηνεία του αποτελέσματος, ο άνθρωπος αναζητούσε τη γνώση του μέλλοντος και των προθέσεων των θεών. Από αυτές τις ρίψεις εξελίχθηκε ο τζόγος σταδιακά σε στοίχημα για το αποτέλεσμα των βολών. Η Αγία Γραφή περιέχει πολλές αναφορές στη «ρίψη κλήρου» προκειμένου να μοιραστεί η περιουσία. Ένα πολύ γνωστό παράδειγμα είναι η «ρίψη κλήρου» από τους Ρωμαίους φρουρούς για το ένδυμα του Ιησού κατά τη διάρκεια της Σταύρωσης («σταυρώσαντες δὲ αὐτὸν διεμερίσαντο τὰ ἱμάτια αὐτοῦ βαλόντες κλῆρον», Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον ΚΣΤ΄ 35). Αυτό αναφέρεται και στα τέσσερα Ευαγγέλια και χρησιμοποιήθηκε για αιώνες, από όσους ήταν ενάντια στο τζόγο, ως προειδοποιητικό παράδειγμα. Ωστόσο, στην αρχαιότητα, η «ρίψη κλήρου» δεν θεωρείτο τζόγος με τη σύγχρονη έννοια, αλλά συνδεόταν με την αναπόφευκτη μοίρα ή πεπρωμένο. Η «ρίψη κλήρου», όχι σπάνια με ζάρια, έχει χρησιμοποιηθεί σε πολλούς πολιτισμούς για την απονομή της δικαιοσύνης και την

ανάδειξη των εγκληματιών σε δικαστήρια – για παράδειγμα, στη Σουηδία το 1803 (Glimne, 2014).

Η ευρωπαϊκή ιστορία είναι γεμάτη με αποφάσεις, διατάγματα και εγκυκλίους που απαγορεύουν και καταδικάζουν τα τυχερά παιχνίδια, τα οποία μαρτυρούν έμμεσα τη δημοτικότητα της σε όλα τα στρώματα της κοινωνίας. Το οργανωμένο παιχνίδι σε μεγαλύτερη κλίμακα με την επικύρωση από τις κυβερνήσεις και άλλες αρχές προκειμένου να συγκεντρωθούν χρήματα, ξεκίνησε τον 15ο αιώνα με λαχειοφόρες αγορές - και αιώνες νωρίτερα στην Κίνα με το keno (Κίνο). Με την εμφάνιση νόμιμων πρακτορείων τυχερών παιχνιδιών τον 17ο αιώνα, οι μαθηματικοί άρχισαν να ενδιαφέρονται σοβαρά για τα τυχερά παιχνίδια, όπως τα ζάρια και τις κάρτες, από τα οποία αναπτύχθηκε το πεδίο της θεωρίας πιθανοτήτων (Glimne, 2014).

Πέρα από τις πρώιμες μορφές τους στην αρχαία Ρώμη και την Ελλάδα, τα οργανωμένα νόμιμα αθλητικά στοιχήματα χρονολογούνται από τα τέλη του 18ου αιώνα. Την εποχή εκείνη άρχισε μια σταδιακή μετατόπιση της επίσημης στάσης απέναντι στα τυχερά παιχνίδια. Από το να θεωρείται ότι είναι αμαρτία, μετατράπηκε πρώτα σε μια κακή συνήθεια ή σε μια ανθρώπινη αδυναμία και τελικά, στην ως επί το πλείστον αβλαβή και μάλιστα ψυχαγωγική δραστηριότητα. Επιπλέον, πολλές μορφές παιχνιδιού έγιναν σε ανυπολόγιστη κλίμακα προσβάσιμες στο Διαδίκτυο. Ο αυξανόμενος αριθμός των παικτών τυχερών παιχνιδιών του 20ού αιώνα υπογράμμισε το προσωπικό και κοινωνικό πρόβλημα του παθολογικού παιχνιδιού, στο οποίο τα άτομα αδυνατούν να ελέγξουν ή να περιορίσουν τον τζόγο τους. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980 και του '90, η παθολογική ενασχόληση με τα τυχερά παιχνίδια αναγνωρίστηκε από τις ιατρικές αρχές σε διάφορες χώρες, ως μια γνωστική διαταραχή και αναπτύχθηκαν διάφορα προγράμματα θεραπείας για την αντιμετώπιση του προβλήματος (Glimne, 2014).

Τις τελευταίες δεκαετίες, ιδιαίτερα μετά το 1980, παρατηρείται παγκόσμια και διαρκής διεύρυνση της βιομηχανίας των τυχερών παιχνιδιών. Σύμφωνα με τους McIntosh & O'Neill (2017), οι τέσσερεις βασικοί λόγοι για τους οποίους τα τυχερά παιχνίδια μετατράπηκαν σε μια πλέον αποδεκτή, διεθνή βιομηχανία, είναι: η επιθετική πολιτική προώθησης των εταιριών (χορηγίες, διαφήμιση, μπόνους, ντιζάιν), τα οικονομικά οφέλη για τις τοπικές κοινότητες, η ανάγκη των κυβερνήσεων για εξεύρεση εσόδων που δεν προέρχονται από άμεση φορολογία, με συνέπειες τη χαλάρωση των πολιτικών περιορισμού της δραστηριότητας και την ταυτόχρονη αύξηση της διαφήμισης, ώστε να συμμετέχει μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού και τέλος, οι τεχνολογικές εξελίξεις, κυρίως το διαδίκτυο και η ψηφιοποίηση του στοιχηματισμού.

Η ολοένα και μεγαλύτερη εξοικείωση του πληθυσμού με τις ψηφιακές τεχνολογίες και η αυξανόμενη προσφορά τυχερών παιχνιδιών σε ψηφιακές μορφές (π.χ., διαδικτυακά) και μέσα επικοινωνίας (π.χ., κινητά), προσβάσιμα σε όλους τους χώρους και ώρες, (Abbott, 2017) δημιουργούν ένα δυναμικό, αχαρτογράφητο περιβάλλον απεριόριστης έκθεσης και πρόσβασης σε πληθώρα τυχερών παιχνιδιών, για μεγάλο εύρος του πληθυσμού.

Πριν ολοκληρωθεί αυτή η σύντομη ιστορική αναδρομή, θα κάνουμε μια παρένθεση, γιατί πρέπει να γίνει μια σημαντική αναφορά στο έργο του Ντοστογιέφσκι «Ο Παίκτης» που εκδόθηκε το 1866, στον οποίο αποτυπώνονται οι ψυχολογικές επιπτώσεις του τζόγου και το πώς τα τυχερά παιχνίδια μπορούν να επηρεάσουν τους παίκτες, πολύ πριν η ψυχιατρική κοινότητα ασχοληθεί με το παθολογικό τζόγο. Μάλιστα, υπάρχουν πολλά αυτοβιογραφικά στοιχεία στη νουβέλα, αφού και ο ίδιος ο συγγραφέας ήταν εθισμένος στο τζόγο, την οποία μάλιστα ολοκλήρωσε κάτω από αυστηρή προθεσμία για την αποπληρωμή των οφειλών του από τυχερά παιχνίδια ενώ

τον επόμενο χρόνο από την έκδοσή της αναγκάστηκε να διαφύγει από τη Ρωσία, λόγω των χρεών του από τυχερά παιχνίδια σε πιστωτές (George, 2012).

Η νουβέλα του Ντοστογιέφσκι (1866) (1966, Reprint) περιγράφει με οξυδέρκεια τους γνωστικούς μηχανισμούς του εθισμού του τζόγου (George, 2012), πιθανόν λόγω της βαθιάς επίγνωσης του προβλήματος που ο ίδιος αντιμετώπιζε. Για παράδειγμα, ένα κλασικό γνωστικό χαρακτηριστικό των ατόμων με εθισμό στα τυχερά παιχνίδια είναι η «μαγική σκέψη», δηλαδή, το να έχουν παράλογες πεποιθήσεις για συγκεκριμένα αποτελέσματα. Μπορεί να είναι πολύ ισχυρό προαίσθημα ή πίστη, ότι αυτό που ακολουθεί μετά από ορισμένες τελετουργίες, είναι η εγγυημένη επιτυχία:

Έχω δανειστεί χρήματα και ήθελα να τα επιστρέψω.

Είχα την παράξενη και τρελή ιδέα ότι πρέπει να είμαι βέβαιος
ότι θα κερδίσω εδώ στο τραπέζι του τζόγου. Γιατί είχα την
ιδέα δεν μπορώ να καταλάβω, αλλά πίστευα σε αυτό (σελ. 22).

Σύμφωνα με τον George (2012), η νουβέλα «Ο Παίκτης» και τα γράμματα του Ντοστογιέφσκι στη σύζυγό του μπορούν να χρησιμοποιηθούν, όχι απλώς μόνο αποτελεσματικά στη διδασκαλία των επαγγελματιών υγείας και άλλων ειδικοτήτων για το τζόγο και τις συνέπειές του, αλλά μπορεί να αποδειχτούν και καλύτερα από τα συμβατικά εγχειρίδια. Αυτό συμβαίνει διότι στη νουβέλα του απεικονίζει με ακρίβεια και λεκτικό πλούτο τις γνωστικές, συναισθηματικές και συμπεριφορικές πτυχές του εθισμού του τζόγου και τις διάφορες επιπτώσεις του στην προσωπική, κοινωνική και οικογενειακή ζωή του εξαρτημένου. Συμπληρωματικά, τα γράμματα του Ντοστογιέφσκι στη σύζυγό του αντικατοπτρίζουν το υψηλό τίμημα του παιχνιδιού στη ζωή του, την αδυναμία του να τον ελέγξει, την ενοχή του και τη ντροπή του, την επιρροή στη ζωή, τα οικονομικά και τον γάμο του. «Για να μπορέσει κανείς να γράψει καλά, πρέπει να υποφέρει», έγραψε κάποτε ο ίδιος ο Ντοστογιέφσκι (Karyakin, Fedorovich, 1971). Ότι

όντως έγραφε καλά, σίγουρα το έκανε, παράλληλα όμως υπέφερε τρομερά από τον εθισμό του στο τζόγο. Αυτός ακριβώς ο πόνος δικαιολογεί την θεαματική ψυχολογική αντιληπτικότητα του που τον οδήγησε στο να γράψει βιβλία, τα οποία σήμερα θεωρούνται αριστουργήματα (George, 2012).

Ο Τζόγος στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα επιτρέπεται να παίζεις τυχερά παιχνίδια με κάποιους από τους παρακάτω τέσσερις τρόπους: στους χώρους των Καζίνο, στα πρακτορεία του ΟΠΑΠ, αλλά και στην διαδικτυακή ιστοσελίδα της εταιρείας, μέσω της ανώνυμης εταιρείας "Όργανισμός Διεξαγωγής Ιπποδρομιών Ελλάδος (ΟΔΙΕ Α.Ε.) και τέλος στις 24 εταιρείες που έχουν υπαχθεί στη μεταβατική διάταξη του νόμου για τα τυχερά παιχνίδια και μπορούν να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους διαδικτυακά.

Η Ελλάδα ανήκει σε εκείνες τις Ευρωπαϊκές χώρες, όπου η αγορά του διαδικτυακού στοιχήματος ρυθμίζεται. Αυτό σημαίνει πως μόνο αδειοδοτημένες στοιχηματικές εταιρείες μπορούν να παρέχουν νόμιμα τις υπηρεσίες τους στη χώρα μας. Συγκεκριμένα η διεξαγωγή διαδικτυακού στοιχήματος ανήκει στη δικαιοδοσία του Δημοσίου και ρυθμίζεται από τις διατάξεις των άρθρων 45 έως 50 του ν. 4002/2011 (ΦΕΚ Α' 180/22-08-2011).

Σύμφωνα με την παράγραφο 12 του νόμου, οι στοιχηματικές εταιρίες που θέλουν να εισαχθούν στην Ελληνική αγορά και να πάρουν άδεια για παροχή των υπηρεσιών τους, θα πρέπει να είναι νόμιμα εγκατεστημένες σε κράτη – μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (Ε.Ο.Χ.) και να κατέχουν νόμιμη άδεια λειτουργίας και παροχής τέτοιων υπηρεσιών, που να έχει εκδοθεί από την αρμόδια αρχή της χώρας εγκατάστασής τους και επίσης, να έχουν ενταχθεί στο

φορολογικό καθεστώς των άρθρων 45 έως 50 του ν. 4002/2011 (ΦΕΚ Α' 180/22-08-2011).

Το παραπάνω καθεστώς αναφέρεται μέχρι και σήμερα ως «Μεταβατικό Καθεστώς». Οι εταιρείες που υπέβαλαν σχετική αίτηση και εντάχθηκαν τελικώς στο παραπάνω καθεστώς, ήταν συνολικά είκοσι τέσσερις (24) και είναι και οι μόνες που παρέχουν νόμιμα τις υπηρεσίες τους στην Ελλάδα.

Σύμφωνα με τον ν. 4002/2011 (ΦΕΚ Α' 180/22-08-2011), στο άρθρο 32 προσδιορίζεται η συμμετοχή στα τυχερά παίγνια, η οποία επιτρέπεται μόνο σε φυσικά πρόσωπα που έχουν συμπληρώσει το εικοστό πρώτο έτος της ηλικίας τους, εφόσον προηγουμένως επικυρωθεί με ενημέρωση του Π.Σ.Ε.Ε. (Πληροφοριακό Σύστημα Εποπτείας και Ελέγχου), με κάθε πρόσφορο ηλεκτρονικό ή άλλο μέσο, όπως ορίζεται με απόφαση της Ε.Ε.Ε.Π. (Επιτροπή Εποπτείας και Ελέγχου Παιγνίων). Επίσης στο αμέσως επόμενο άρθρο του νόμου για τη Ρύθμιση Αγοράς Παιγνίων ρυθμίζεται η προστασία των παικτών. Οι ανήλικοι, όσοι είναι ηλικίας 18-21 ετών και οι αυτοαποκλειόμενοι απαγορεύεται να έχουν πρόσβαση σε χώρους όπου διεξάγονται τυχερά παίγνια και οι ανήλικοι επιτρέπεται να παίζουν τεχνικά-ψυχαγωγικά παίγνια, κατάλληλα για την ηλικία τους, σύμφωνα με πιστοποίηση από την Ε.Ε.Ε.Π. Όσοι είναι ηλικίας 18-21 ετών στην Ελλάδα, μπορούν νόμιμα να στοιχηματίσουν σε κάποιο πρακτορείο του ΟΠΑΠ, αλλά όχι στις εταιρίες διαδικτυακού στοιχήματος.

Παρόλο που ο τζόγος είναι παράνομος για τους ανήλικους στην Ελλάδα, όπως και στις περισσότερες χώρες στο κόσμο, υπάρχουν στοιχεία ότι η ενασχόληση των ανηλίκων με το τζόγο είναι σύνηθες φαινόμενο. Όσον αφορά τον ελληνικό μαθητικό πληθυσμό, η Πανευρωπαϊκή έρευνα στο σχολικό πληθυσμό για τη χρήση οινόπνευματων και άλλων εξαρτησιογόνων ουσιών (ESPAD, 2015) κατέταξε την Ελλάδα στην πρώτη θέση μεταξύ των Ευρωπαϊκών χωρών στον στοιχηματισμό/τζόγο

στους 16χρονους. Σύμφωνα με τα ευρήματα της ESPAD, (υπερ)διπλάσιο ποσοστό εφήβων στην Ελλάδα αναφέρουν ότι έχουν στοιχηματίσει τον τελευταίο χρόνο, είτε διαδικτυακά, είτε σε ειδικούς χώρους στοιχηματισμού, σε σύγκριση με άλλους ευρωπαίους συνομηλίκους τους (Κοκκέβη et al.,2016a).

Ένας στους 7 μαθητές (14,6%) αναφέρει ότι έχει παίξει/στοιχηματίσει χρήματα τουλάχιστον 2 φορές το μήνα κατά τη διάρκεια των τελευταίων 12 μηνών πριν από την έρευνα. Το ποσοστό για τα αγόρια (26,9%) είναι σημαντικά υψηλότερο από το αντίστοιχο των κοριτσιών (2,6%). Οι έφηβοι στις Λοιπές περιοχές απαντούν ότι έχουν παίξει/στοιχηματίσει χρήματα τουλάχιστον 2 φορές το μήνα σε υψηλότερο ποσοστό (15,9%) συγκριτικά με τους εφήβους στο Ν. Αττικής (12,2%) (Κοκκέβη et al., 2016b).

Συνδυαστικά με τη συχνότητα ενασχόλησής τους με το στοιχηματισμό, οι έφηβοι ρωτήθηκαν και για τη βαρύτητα ενασχόλησής τους, όπως προκύπτει από τις ώρες τις οποίες αναφέρουν ότι περνούν στοιχηματίζοντας χρήματα. Από τις απαντήσεις τους προέκυψε ότι ποσοστό 6,3% των εφήβων εντάσσονται στην υποκατηγορία της υπερβολικής ενασχόλησης. Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται σε σημαντικά υψηλότερο ποσοστό αγόρια (12,3%) από ό, τι κορίτσια (0,6%), ενώ δεν παρατηρούνται σημαντικές διαφορές μεταξύ των τριών γεωγραφικών στρωμάτων (Κοκκέβη et al.,2016b).

Ένας στους 12 εφήβους (8,4%) βρίσκεται σε κίνδυνο παθολογικού στοιχηματισμού, ενώ ποσοστό 2,9% έχουν ήδη παθολογική ενασχόληση. Στα αγόρια τα παραπάνω ποσοστά αυξάνονται σε 13,1% για κίνδυνο παθολογικής ενασχόλησης με τον τζόγο και 5,8% για ήδη παθολογική ενασχόληση. Οι έφηβοι στις Λοιπές περιοχές βρίσκονται σε σημαντικά υψηλότερο ποσοστό σε κίνδυνο για παθολογική ενασχόληση με το στοιχηματισμό, συγκριτικά με τους συνομηλίκους τους στο Ν. Αττικής (9,3% και 6,6%, αντίστοιχα)(Κοκκέβη et al.,2016b).

Διαδικτυακός τζόγος

Τα τυχερά παιχνίδια στο Διαδίκτυο έγιναν δυνατά για πρώτη φορά στα μέσα της δεκαετίας του '90 με την ωρίμανση του μέσου, με την τεχνολογία που εξελίχθηκε στους τομείς των γραφικών των υπολογιστών και της επεξεργασίας συναλλαγών, ενώ οι επιχειρηματίες άρχισαν να συνειδητοποιούν τις δυνατότητες του Διαδικτύου για τυχερά παιχνίδια. Τρεις σημαντικές εξελίξεις έθεσαν τις βάσεις για την εμφάνιση του Διαδικτυακού Τζόγου τη δεκαετία του 1990 (Wood, Williams, 2007).

Η πρώτη ήταν η δημιουργία «δωρεάν» εμπορικής ζώνης στο μικρό κράτος της Καραϊβικής, Αντίγκουα και Μπαρμπούντα το 1994, που επέτρεψε ουσιαστικά στους πράκτορες στοιχημάτων (bookmakers) των ΗΠΑ (με έδρα την Αντίγκουα) να δέχονται στοιχήματα μέσω τηλεφώνου σε ιπποδρομίες και σε αθλήματα, θεωρητικά απαλλασσόμενους από την απαγόρευση του νόμου τυχερών παιχνιδιών των Η.Π.Α. Η δεύτερη ήταν η ανάπτυξη του πρώτου πλήρως λειτουργικού λογισμικού διαδικτυακού τζόγου το 1994 από την Microgaming, μια εταιρεία λογισμικού που είχε πλέον αδειοδοτηθεί και συσταθεί στη Νήσο του Μαν. Τρίτη εξέλιξη ήταν η ανάπτυξη κρυπτογραφημένων πρωτοκόλλων επικοινωνίας, το 1995, από την Cryptologic, που επέτρεψε ασφαλείς ηλεκτρονικές νομισματικές συναλλαγές.

Το 1996 το InterCasino, με έδρα την Αντίγκουα, έγινε το πρώτο διαδικτυακό καζίνο που δέχτηκε ένα στοίχημα με πραγματικά χρήματα online (4 Online Gambling.com, 2006, Schwartz, 2006). Δεν χρειάστηκε μεγάλο διάστημα για άλλα Νησιά της Καραϊβικής (π.χ. Τερκς και Κέικος, Ολλανδικές Αντίλλες) και άλλες διαδικτυακές λέσχες αθλητικών στοιχημάτων και καζίνο για να ακολουθήσουν το παράδειγμά τους. Προκειμένου να διασφαλιστεί καλύτερα η νομική προστασία, οι περισσότερες εταιρείες τυχερών παιχνιδιών στο διαδίκτυο επέλεξαν για βάση των δραστηριοτήτων τους νησιά της Καραϊβικής ή χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης με

επιτρεπτή νομοθεσία του τζόγου. Μέχρι το τέλος του 1996 περίπου 15 διαδικτυακοί ιστότοποι δέχονταν στοιχήματα με χρήματα. Ένα χρόνο αργότερα, υπήρχαν περισσότερες από 200 διαδικτυακές τοποθεσίες. Μέχρι το 1999 αυτές είχαν αυξηθεί σε 650. Μέχρι το 2002 ήταν περίπου 1.800 τοποθεσίες (Schwartz, 2006). Τα έσοδα του διαδικτυακού τζόγου είχαν παρόμοιες αυξήσεις. Ο Hammer (2001) εκτιμά ότι τα τυχερά παιχνίδια στο Διαδίκτυο παρήγαγαν κέρδος 2,2 δισεκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ το 2000, σε σύγκριση με μόνο 300 εκατομμύρια δολάρια αρκετά χρόνια νωρίτερα.

Ως επί το πλείστον, η επέκταση του διαδικτυακών ιστοτόπων στοιχηματισμού ξεκίνησε από νέες εταιρείες, που δεν συνδέονται με τις τυχόν χερσαίες εγκαταστάσεις τυχερών παιχνιδιών (Wood, Williams, 2007). Το 1999 το Lasseters στην πόλη Alice Springs της Αυστραλίας, έγινε το πρώτο χερσαία εγκαταστημένο καζίνο το οποίο ανέβηκε «online».

Οι αρχικές διαδικτυακές ιστοσελίδες αφορούσαν αποκλειστικά στοιχηματισμό σε αθλήματα και ιπποδρομίες και σε παιχνίδια των διαδικτυακών καζίνο, με τα αθλητικά στοιχήματα να αντιστοιχούν σε περισσότερο από τα μισά έσοδα από τα τυχερά παιχνίδια στο Internet το 2001. Ο πρώτος διαδικτυακός τύπος πόκερ (planetpoker.com) ανέβηκε στο διαδίκτυο το 1998 (Wood, Williams, 2007). Η μεγάλη επέκταση του διαδικτυακού πόκερ ξεκίνησε το 2003, όταν το World Series of Poker έγινε δημοφιλής τηλεοπτική εκπομπή στις Ηνωμένες Πολιτείες. Πολλοί από τους συμμετέχοντες του συγκεκριμένου παγκόσμιου διαγωνισμού προκρίθηκαν μέσω διαδικτυακών τουρνουά πόκερ και οι νικητές του τουρνουά World Series των ετών 2003 και 2004 ήταν διαδικτυακοί παίκτες πόκερ. Το 2003 τα εκτιμώμενα έσοδα από το online πόκερ ήταν 365 εκατομμύρια δολάρια, τα οποία αυξήθηκαν σε περίπου 2,4 δισεκατομμύρια δολάρια το 2006.

Το Statista, ένας διαδικτυακός ιστότοπος με αντικείμενο τη στατιστική, την έρευνα αγοράς και τις πληροφορίες επιχειρήσεων, το 2016, προέβλεψε ότι το μέγεθος

της διαδικτυακής αγοράς τυχερών παιχνιδιών θα έχει όγκο 45,86 δισεκατομμυρίων δολαρίων, ο οποίος θα αυξηθεί σε 56,05 δισεκατομμύρια δολάρια μέχρι το 2018.

Στο κόσμο των ηλεκτρονικών παιχνιδιών skin gambling γίνεται χρήση εικονικών αγαθών, τα οποία είναι συνήθως διακοσμητικά στοιχεία, όπως τα "δέρματα" (Skins), που δεν επηρεάζουν άμεσα το παιχνίδι και αποτελούν το εικονικό νόμισμα για το ποντάρισμα στο αποτέλεσμα των επαγγελματικών αγώνων (πολύ πιθανόν e-sports) ή σε άλλα τυχερά παιχνίδια.

Σύμφωνα με τους Brustein & Williams (2016), οι λογικοί άνθρωποι μπορούν να αμφισβητήσουν το ότι τα ανταγωνιστικά διαδικτυακά παιχνίδια πολλών χρηστών αποτελούν άθλημα (τα επονομαζόμενα «e-sports»), αλλά τουλάχιστον, αυτά έχουν ένα κοινό χαρακτηριστικό με το ποδόσφαιρο και το μπάσκετ: Οι άνθρωποι αρέσκονται να ποντάρουν στο αποτέλεσμα. Στο δημοφιλές παιχνίδι Counterstrike, η εισαγωγή των «skins» («δέρματα») οδήγησε σε μια ακμάζουσα αγορά τυχερών παιχνιδιών. Οι άνθρωποι αγοράζουν «skins» αντί για μετρητά και στη συνέχεια χρησιμοποιούν τα δέρματα για να τοποθετήσουν στοιχήματα online σε επαγγελματικούς Counterstrike αγώνες. Επειδή υπάρχει μια ολόκληρη αγορά διαθέσιμη για να μετατρέψει κανείς κάθε εικονικό «όπλο ή μαχαίρι» πίσω σε μετρητά, το να στοιχηματίζει, δηλαδή, κανείς σε «skin» ισοδυναμεί ουσιαστικά με το στοίχημα με πραγματικά χρήματα και αυτό φαίνεται να οδηγεί εφήβους, λάτρεις του παιχνιδιού, στο να μάθουν το τζόγο.

Στις περισσότερες χώρες, είναι παράνομο για τους ανήλικους να στοιχηματίζουν. Και όμως, «skins» αξίας εκατομμυρίων δολαρίων έχουν στοιχηματιστεί από άτομα ηλικίας κάτω των 18 ετών, σε όλο τον κόσμο (Cambell, 2016). Σύμφωνα με τους Brustein & Williams (2016), η έκρηξη στο «pro video gaming» (επαγγελματικό ηλεκτρονικό παιχνίδι) τροφοδοτείται από 2,3 δισεκατομμύρια δολάρια σε online στοιχήματα.

Η Επιτροπή Gaming του Βελγίου (BGC) διαπίστωσε ότι τρία δημοφιλή παιχνίδια (Overwatch, Counter-Strike: Global Offensive και Fifa 18) παραβίαζαν τη νομοθεσία για τα τυχερά παιχνίδια και τον Απρίλιο του 2018 έκρινε ότι η μηχανική εφαρμογή «loot box» στα τρία συγκεκριμένα βιντεοπαιχνίδια ενθαρρύνει τα παιδιά να τζογάρουν (MacDonald, 2018). Με το loot box, είναι δυνατό κάποιος να πληρώσει για την ευκαιρία να αποκτήσει ένα εικονικό αντικείμενο - συνήθως με πραγματικά χρήματα. Πρόκειται για ένα σύστημα παιχνιδιού με κουλοχέρηδες (slot-machines), όπου, αν και κάποιος εγγυημένα παίρνει κάτι σε κάθε γύρισμα, η πιθανότητα να πετύχει ό, τι πραγματικά θέλει είναι πολύ μειωμένη.

Η βελγική έκθεση βρήκε διάφορα ζητήματα με τα lootboxes (2018, όπως αναφέρεται από MacDonald, 2018). Οι ανταμοιβές είναι αβέβαιες, προκαλώντας συναισθηματική αντίδραση. Οι παίκτες μπορεί να παραπλανηθούν στην πίστη ότι αγοράζουν κάτι που θα τους δώσει κάποιο πλεονέκτημα. Οι δημοφιλείς χρήστες της ιστοσελίδας ψηφιακών βίντεο Youtube (οι αυτοαποκαλούμενοι «YouTubers») και άλλες διασημότητες (celebrities) τα προωθούν. Συχνά αποκρύπτεται από τους παίκτες, η πραγματική πιθανότητα λήψης συγκεκριμένων αντικειμένων. Η έκθεση των παιδιών σε αυτούς τους μηχανισμούς τύχης είναι ιδιαίτερα ανησυχητική.

Ο Υπουργός Δικαιοσύνης του Βελγίου, Koen Geens (2018, όπως αναφέρεται από MacDonald, 2018), δήλωσε ότι:

Η ανάμειξη των παιχνιδιών με τα τυχερά παιχνίδια είναι επικίνδυνη για την ψυχική υγεία, ειδικά για τις νεαρές ηλικίες. Πρέπει να διασφαλίσουμε ότι, όταν τα παιδιά και οι ενήλικες αναζητούν διασκέδαση σε ένα βιντεοπαιχνίδι, δεν θα εμφανίζονται μπροστά τους τυχερά παιχνίδια.

Υπάρχουν lootboxes, επειδή η ανάπτυξη βίντεο-παιχνιδιών σε μεγάλη κλίμακα αποτελεί μια όλο και πιο δαπανηρή επιχείρηση. Τα αναπτυξιακά κόστη των παιχνιδιών

τύπου "blockbuster" έχουν δεκαπλασιαστεί σε 10 χρόνια, σύμφωνα με τα στοιχεία που συνέταξε ο βετεράνος της βιομηχανίας Raph Koster (2018, όπως αναφέρεται από MacDonald, 2018), με προϋπολογισμούς που τώρα ξεπερνούν τις εκατοντάδες εκατομμύρια δολάρια. Οι παίκτες, ωστόσο, διστάζουν να δεχθούν αυξήσεις των τιμών. Ένα πρόσφατα κυκλοφορούν παιχνίδι εξακολουθεί να κοστίζει 50 με 60 λίρες, σχεδόν το ίδιο, όπως πριν από 15 χρόνια. Η τιμολόγηση δεν συμβαδίζει με τον πληθωρισμό.

Στις 5 Μαΐου 2018 έλαβε χώρα στο Κεντάκι των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, η ιπποδρομία "Kentucky Derby", η πρώτη ιπποδρομία στην οποία επιτράπηκε ως μέσο στοιχηματισμού η χρήση κρυπτο-νομισμάτων, και συγκεκριμένα το κρυπτο-νόμισμα Bitcoin (Swami,2018).

Το Bitcoin δεν χρησιμοποιείται μόνο για την αγορά αγαθών και υπηρεσιών. Η βιομηχανία online τυχερών παιχνιδιών είναι ένας από τους πρώτους κλάδους που έχει αρχίσει να αναγνωρίζει το Bitcoin ως νόμισμα πληρωμής, αλλά και τις εφαρμογές της τεχνολογίας blockchain, στις οποίες βασίζεται το Bitcoin.

Το Bitcoin εισήγαγε έναν ολοκαίνουργιο τρόπο για τους online παίκτες τυχερών παιχνιδιών, να χρηματοδοτούν τυχερά παιχνίδια με τα υπόλοιπα των λογαριασμών τους και να αποσύρουν τα κέρδη τους. Τα διαδικτυακά καζίνο που χρησιμοποιούν Bitcoin προσφέρουν στους παίκτες τη δυνατότητα να δημιουργήσουν έναν λογαριασμό χωρίς να χρειάζεται να παρέχουν μια διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ή άλλη πληροφορία που θα χρησιμεύσει ως επαλήθευση ταυτότητας. Με αυτό τον τρόπο οι παίκτες δεν χρειάζεται να περάσουν από την ταλαιπωρία της παροχής αντιγράφων σάρωσης τραπεζικών λογαριασμών ή των φωτογραφιών ταυτότητας. Μέχρι σήμερα οι «μεγάλοι παίκτες» της βιομηχανίας του διαδικτυακού τζόγου δεν έχουν εισάγει τη μέθοδο πληρωμής με blockchain, μη θέλοντας να ρισκάρουν τη θέση τους. Αντιθέτως, υπάρχουν

τώρα μερικές νέες εταιρείες τυχερών παιχνιδιών που προσπαθούν να διαταράξουν το «status quo» χρησιμοποιώντας τεχνολογία blockchain (Terenzi, 2018).

Η συναλλαγή κρυπτονομισμάτων αποτελεί δραστηριότητα ελκυστική για προβληματικούς παίκτες τυχερών παιχνιδιών. Τα ίδια τα κρυπτονομίσματα μπορούν να γίνουν και αυτά «εθιστικά». Νοσοκομείο του Ηνωμένου Βασιλείου εγκαινίασε το 2018 πρόγραμμα rehab (απεξάρτησης) για τον «εθισμό του bitcoin». Η συναλλαγή ψηφιακών νομισμάτων, όπως το bitcoin, μπορεί να γίνει συμπεριφορικός εθισμός, παρόμοιος με τον διαδικτυακό τζόγο, με μερικούς χρήστες να παρακολουθούν με εμμονή τις διακυμάνσεις των τιμών ανά λεπτό. Περίπου 13 εκατομμύρια άνθρωποι κάνουν χρηματιστηριακές τύπου συναλλαγές με το bitcoin σε όλο τον κόσμο (Morrison, 2018).

Υπάρχουν διάφοροι παράγοντες που κάνουν τις online δραστηριότητες, όπως τα τυχερά παιχνίδια στο Διαδίκτυο, δυνητικά σαγηνευτικές ή / και εθιστικές. Σ' αυτούς τους παράγοντες περιλαμβάνονται: η ανωνυμία (anonymity), η ευκολία (convenience), η διαφυγή (escape), η απορρόφηση/απόσχιση (immersion/dissociation), η προσβασιμότητα (accessibility), η συχνότητα των γεγονότων (event frequency), η αλληλεπίδραση (interactivity), η άρση αναστολών (disinhibition), η προσομοίωση (simulation) και η έλλειψη κοινωνικότητας (asociability) (Griffiths, 2003). Γενικά, τα διαρθρωτικά χαρακτηριστικά του τζόγου φαίνεται να εμφανίζονται ενισχυμένα μέσω της τεχνολογικής καινοτομίας.

Ο Griffiths (2003) υποστηρίζει ότι όσοι χρησιμοποιούν υπερβολικά το διαδίκτυο δεν είναι "εθισμένοι στο Internet", αλλά απλώς το χρησιμοποιούν υπερβολικά ως μέσο για την τροφοδότηση άλλων εξαρτήσεων. Ένα εξαρτημένο από τα τυχερά παιχνίδια άτομο, που επιλέγει να μετέχει σε αυτή τη συμπεριφορά μέσω του διαδικτύου, δεν είναι εθισμένο στο ίδιο το Διαδίκτυο. Το Διαδίκτυο είναι ακριβώς το μέρος, όπου τα άτομα εμπλέκονται στη συμπεριφορά στοιχηματισμού. Ωστόσο, σε αντίθεση με αυτό,

υπάρχουν αναφορές περιπτώσεων μελέτης ατόμων που φαίνεται να είναι εθισμένα στο Διαδίκτυο. Αυτά είναι συνήθως άτομα που χρησιμοποιούν τα διαδικτυακά chat rooms ή παίζουν fantasy role-playing games, δραστηριότητες στις οποίες δεν θα συμμετείχαν, παρά μόνο συνδεδεμένοι στο Διαδίκτυο. Αυτά τα άτομα, σε κάποιο βαθμό, εμπλέκονται σε εικονικές πραγματικότητες και αποκτούν εικονικές κοινωνικές ταυτότητες, ως ένα τρόπο να νιώσουν καλά με τον εαυτό τους.

Σε αυτές τις περιπτώσεις, το Διαδίκτυο μπορεί να παρέχει μια εναλλακτική πραγματικότητα για τον χρήστη και να του επιτρέψει τα συναισθήματα απορρόφησης και ανωνυμίας, που μπορεί να οδηγήσουν σε αλλοιωμένη συνειδησιακή κατάσταση. Αυτό από μόνο του μπορεί να είναι μια εμπειρία με μεγάλη ψυχολογική και / ή φυσιολογική ανταμοιβή (Griffiths, 2003).

Σε ένα άτομο εθισμένο στο τζόγο, το Διαδίκτυο μπορεί να γίνει ένα πολύ επικίνδυνο μέσο. Παρά τα στοιχεία ότι τόσο ο τζόγος, όσο και το Διαδίκτυο μπορεί να είναι δυνητικά εθιστικά, δεν υπάρχουν αποδείξεις (μέχρι σήμερα) ότι τα τυχερά παιχνίδια στο Διαδίκτυο είναι "διπλά εθιστικά" (Griffiths, 2003). Αναλυτικότερα, όπως φαίνεται, το Internet είναι απλά ένα μέσο για να συμμετάσχει το άτομο στη συμπεριφορά επιλογής. Αυτό που μπορεί να κάνει το Διαδίκτυο είναι να διευκολύνει τους παίκτες τυχερών παιχνιδιών που χρησιμοποιούν το Διαδίκτυο (και όχι χρήστες του Διαδικτύου), να παίζουν πιο υπερβολικά, από ό, τι θα είχαν κάνει εκτός σύνδεσης. Ευάλωτες ομάδες ατόμων, όπως οι έφηβοι, άτομα με προβληματική ενασχόληση με τζόγο, με αναπτυξιακές ή μαθησιακές διαταραχές, χρήστες αλκοόλ και ναρκωτικών, οι οποίοι αν προσπαθούσαν να στοιχηματίσουν εκτός σύνδεσης, μπορεί να τους απέτρεπαν η οικογένεια, οι φίλοι, οι υπεύθυνοι του χώρου ή ο κοινωνικός περίγυρος, τώρα πλέον μπορούν μέσω του διαδικτύου να παίζουν τυχερά παιχνίδια ανώνυμα, χωρίς αναστολές και εξωτερικές παρεμβολές στην άνεση του σπιτιού τους (Griffiths, 2003).

Σύμφωνα με τους Thomas, Vasiliadis, & Deblaquiere (2015), η τεχνολογία τυχερών παιχνιδιών εξελίχθηκε πολύ πρόσφατα και εκφράζεται ευρύ ενδιαφέρον και παράλληλα ανησυχία σχετικά με τις πιθανές επιπτώσεις της πρόσβασης σε νέες ευκαιρίες τυχερών παιχνιδιών μέσω νέων πλατφορμών και τεχνολογιών. Η συζήτηση για το τζόγο πρέπει να επικεντρωθεί στη κατανόηση των νέων τεχνολογιών τυχερών παιχνιδιών, στην ευκολία πρόσβασης σε τυχερά παιχνίδια και στη θόλωση των ορίων μεταξύ τυχερών παιχνιδιών και βιντεοπαιχνιδιών / παιχνιδιών σε απευθείας σύνδεση (online). Επιπλέον, πρέπει να δοθεί έμφαση στην ανάγκη να κατανοήσουμε περισσότερα σχετικά με τα τυχερά παιχνίδια στο Διαδίκτυο, συμπεριλαμβανομένων των νομίμως διαθέσιμων μορφών, αλλά και αυτών που είναι προσιτά στο κόσμο, αλλά δεν ρυθμίζονται νομικά. Τέλος, πρέπει να καλυφθεί η ανάγκη να εντοπιστούν οι τρόποι με τους οποίους οι κυβερνήσεις θα μπορούσαν να ελαχιστοποιήσουν τη βλάβη στον χώρο των online τυχερών παιχνιδιών, συμπεριλαμβανομένης της ανάγκης για έρευνα που διερευνά τη σχετική ασφάλεια των προϊόντων που διατίθενται στο διαδίκτυο και τους τρόπους ελαχιστοποίησης της βλάβης που συνδέεται με τέτοια προϊόντα.

Ανεξάρτητα από τον πληθυσμό που μελετάται, τα τυχερά παιχνίδια στο διαδίκτυο συνδέονται ευρέως με τα υψηλά ποσοστά συμπεριφοράς προβληματικού τζόγου (Petry, Gonzalez-Ibanez, 2015). Σε επιδημιολογικές καθώς και σε φοιτητικές έρευνες, τα άτομα που έχουν στοιχηματίσει μέσω του Διαδικτύου έχουν σημαντικά υψηλότερα ποσοστά προβληματικού και παθολογικού τζόγου, από τους αντίστοιχους που δεν έχουν βάλει στοιχήματα χρησιμοποιώντας το Διαδίκτυο (Griffiths et al., 2009, Griffiths & Wood, 2007, Griffiths & Barnes, 2008 · Ladd & Petry, 2002 · Matthews, Farnsworth, & Griffiths, 2009 · Petry & Weinstock, 2007 · Wood, Griffiths, & Parke, 2007). Για παράδειγμα, σε ένα δείγμα 1.356 φοιτητών (Petry & Weinstock, 2007), το 23% ανέφερε ότι ποτέ δεν έχει στοιχηματίσει στο διαδίκτυο, το 6,3% ανέφερε

ενασχόληση με τυχερά παιχνίδια στο Διαδίκτυο τουλάχιστον εβδομαδιαίως. Σχεδόν τα δύο τρίτα (61,6%) τακτικών παικτών στο Διαδίκτυο ήταν παθολογικοί παίκτες, σε σύγκριση με το 23,9% των μη τακτικών παικτών στο Διαδίκτυο και το 5,0% των παικτών που δεν χρησιμοποιούν ως μέσο το Internet (Petry & Weinstock, 2007).

Λίγες έρευνες έχουν ασχοληθεί με το αν οι παίκτες που αντιμετωπίζουν προβλήματα στο Διαδίκτυο έχουν διακριτικά χαρακτηριστικά από τους ομόλογους τους, που παίζουν προβληματικά άλλες μορφές τυχερών παιχνιδιών (Petry, Gonzalez-Ibanez, 2015). Τα άτομα που αναπτύσσουν προβλήματα με διαφορετικές μορφές τζόγου ποικίλλουν όσον αφορά τα δημογραφικά χαρακτηριστικά (Blaszczynski & Nower, 2002, Ledgerwood & Petry, 2010, Petry, 2003a). Εκείνοι με πρωταρχικά προβλήματα τζόγου που σχετίζονται με τα αθλήματα, τα ζώα και τα στοιχήματα με κάρτες τείνουν να είναι άνδρες, ενώ εκείνοι με πρωταρχικά προβλήματα που σχετίζονται με κουλοχέρηδες και bingo τείνουν να είναι γυναίκες (Grant & Kim, 2002, Petry, 2003a). Οι παθολογικοί παίκτες που στοιχηματίζουν κατά κύριο λόγο στον αθλητισμό έχουν περισσότερες πιθανότητες να έχουν προβλήματα με τη χρήση ουσιών, ενώ οι παίκτες παιγνιομηχανών και οι παίκτες παιχνιδιών ξυστό/ λαχείων τείνουν να έχουν υψηλότερα επίπεδα άγχους, ψύχωσης και αυτοκτονίας (Petry, 2003a). Άτομα με διαφορετικές προτιμώμενες μορφές τυχερών παιχνιδιών εμφανίζονται επίσης να έχουν διαφορετικά κίνητρα για τυχερά παιχνίδια. Οι παίκτες αθλητικών στοιχημάτων και οι παίκτες παιχνιδιών με κάρτες, για παράδειγμα, αναφέρουν ότι επιθυμούν συγκίνηση και ανταγωνισμό, ενώ οι παίκτες παιγνιομηχανών μπορεί να ποντάρουν για να καταπραΰνουν την ψυχολογική δυσφορία (LaPlante, Nelson, LaBrie, & Shaffer, 2011, Petry, 2003a, Welte, Barnes, Wieczorek, Tidwell, & Hoffman, 2007). Μια έρευνα για τα τυχερά παιχνίδια στο Διαδίκτυο μεταξύ των νέων διαπιστώνει ότι η παραβατικότητα και η χρήση ουσιών σχετίζονται και τα δύο με τη σοβαρότητα ενασχόλησης με τυχερά παιχνίδια στους παίκτες του Διαδικτύου, ενώ

μόνο η παραβατικότητα συμβάλλει στη σοβαρότητα ενασχόλησης με τυχερά παιχνίδια σε παίκτες εκτός του Διαδικτύου (Brunelle, Leclerc, Cousineau, Dufour, Gendron, Martin, 2012). Έτσι, στις θεραπευτικές παρεμβάσεις μπορεί να χρειαστεί να ληφθούν υπόψη συγκεκριμένα κίνητρα και συσχετίσεις των τυχερών παιχνιδιών που μπορεί να είναι μοναδικά για τους παίκτες του Διαδικτύου (Lloyd et al., 2010).

Ωστόσο, σύμφωνα με τους Petry & Gonzalez-Ibanez (2015), έρευνες σε παίκτες τυχερών παιχνιδιών αποκαλύπτουν ότι οι παίκτες του Διαδικτύου είναι λιγότερο πιθανό να αναζητήσουν θεραπεία από τους ομολόγους τους που δεν εμπλέκονται στο Διαδίκτυο (Gainsbury, Russell, Hing, Wood, & Blaszczynski, 2013) και τα δείγματα ατόμων που αναζητούν θεραπεία σπάνια αναφέρουν το Διαδίκτυο ως το πρωταρχικό είδος ενασχόλησης με τζόγο. Σε δείγματα ασθενών που εισήλθαν σε κλινικές θεραπείας παιγνίων, λιγότερο από το 1% έδειξε ότι το Διαδίκτυο είναι ο προτιμώμενος τρόπος στοιχηματισμού (Álvarez-Moya et al., 2010, Petry, 2003a, Petry et al., 2006, Petry, Weinstock, Lederwood, & Morasco, 2008). Τα χαμηλά ποσοστά τυχερών παιχνιδιών στο Διαδίκτυο ενδέχεται να σχετίζονται με την ευρεία διαθεσιμότητα άλλων δραστηριοτήτων τυχερού παιχνιδιού σε πολλές περιοχές των ΗΠΑ και της Ισπανίας, καθώς στη Νορβηγία τα ποσοστά αναζήτησης θεραπείας στα τυχερά παιχνίδια στο Διαδίκτυο αυξήθηκαν σημαντικά μετά την απαγόρευση των κουλοχέρηδων στη συγκεκριμένη χώρα (Bu & Skutle, 2013).

Τα γενικά χαμηλά ποσοστά ατόμων με ενασχόληση με τον διαδικτυακό τζόγο τα οποία αναζητούν θεραπεία, μπορεί επίσης να αντικατοπτρίζουν άλλες μεταβλητές που επιδρούν στην αναζήτηση θεραπείας. Σύμφωνα με τους Petry & Gonzalez-Ibanez (2015), ένας τέτοιος παράγοντας είναι η ηλικία. Πολύ λίγοι έφηβοι, φοιτητές και νεαροί ενήλικες παρουσιάζονται για θεραπεία τυχερών παιχνιδιών (Monaghan & Wood, 2010), παρόλο που αυτή η ηλικιακή ομάδα αντιμετωπίζει προβλήματα με τυχερά παιχνίδια σε

δυσανάλογα υψηλά ποσοστά (Dickson, Derevensky, & Gupta, 2008 , Hansen & Rossow, 2008 , Huang & Boyer, 2007 , Molde, Pallesen, Bartone, Hystad, & Johnsen, 2009, Petry et al., 2008).

Η ψυχιατρική ταξινόμηση του φαινομένου του τζόγου

Πριν από δεκαπέντε χρόνια, η ιδέα ότι κάποιος θα μπορούσε να γίνει εθισμένος σε μια συνήθεια όπως ο τζόγος, με τον τρόπο που κάποιος εθίζεται σε ουσίες ήταν αμφιλεγόμενη. Τώρα οι ερευνητές συμφωνούν ότι σε ορισμένες περιπτώσεις ο τζόγος είναι ένας πραγματικός εθισμός (Jabr, 2013).

Στο παρελθόν, η ψυχιατρική κοινότητα θεωρούσε γενικά τον παθολογικό τζόγο περισσότερο ως μια καταναγκαστική συμπεριφορά από έναν εθισμό - μια συμπεριφορά που προκαλείται κυρίως από την ανάγκη ανακούφισης του άγχους, παρά από μια λαχτάρα για έντονη ευχαρίστηση (Jabr, 2013).

Η παθολογική ενασχόληση με τα τυχερά παιχνίδια αναγνωρίστηκε για πρώτη φορά ως ψυχική ασθένεια το 1980 με την εμφάνισή της στην 3^η αναθεώρηση του διαγνωστικού στατιστικού εγχειριδίου για τις ψυχικές διαταραχές (DSM-III). Η Αμερικανική Ψυχιατρική Εταιρεία (APA) ταξινόμησε επισήμως την παθολογική ενασχόληση με τα τυχερά παιχνίδια στις διαταραχές ελέγχου των παρορμήσεων μη-ταξινομούμενες αλλού, μια ασαφής ετικέτα για μια κατηγορία κάπως σχετικών μεταξύ τους ασθενειών, που τότε συμπεριλάμβανε επιπλέον τη κλεπτομανία, τη πυρομανία , τη τριχοτιλομανία (hairpulling) και τη διαλείπουσα εκρηκτική διαταραχή.

Ο παθολογικός τζόγος χαρακτηρίζεται ως "επίμονη και επαναλαμβανόμενη δυσπροσαρμοστική συμπεριφορά ενασχόλησης με τυχερά παιχνίδια που διαταράσσει τις προσωπικές, οικογενειακές ή επαγγελματικές επιδιώξεις" (APA, 1994, DSM IV) Ο

προβληματικός τζόγος είναι μια υπο-διαγνωστική συμπεριφορά που προκαλεί αρνητικές ή ανεπιθύμητες συνέπειες.

Στο DSM IV-TR (2000) δεν έγινε κάποια αλλαγή στη ταξινόμηση του παθολογικού τζόγου, ενώ στην ελληνική έκδοση του DSM IV-TR αναφερόταν ως «παθολογική χαρτοπαιξία».

Σε μια κίνηση που θεωρείται πλέον ως απόφαση ορόσημο, η APA μετακίνησε το παθολογικό τζόγο στο κεφάλαιο των εθισμών στην τελευταία έκδοση του εγχειριδίου DSM-V, που δημοσιεύθηκε τον Μάιο 2013. Η απόφαση αντικατοπτρίζει μια νέα κατανόηση της βιολογικής βάσης της εθιστικής συμπεριφοράς και έχει ήδη αλλάξει τον τρόπο που οι ψυχίατροι βοηθούν τους ανθρώπους που δεν μπορούν να σταματήσουν τον τζόγο.

Στο DSM-V, η ονομασία της διάγνωσης άλλαξε από “pathological gambling” σε “gambling disorder”. Συγκαταλέγεται πλέον στις Εξαρτήσεις (Substance-related and Addiction Disorders) και όχι στις Διαταραχές Ελέγχου των Παρορμήσεων, σε μια προσπάθεια να αποσαφηνιστεί η διάγνωση και η θεραπεία της, να αυξηθεί η αναγνώρισή της και να βελτιωθούν οι ερευνητικές προσπάθειες για την αντιμετώπισή της (Petry et al., 2013, O'Brien, 2011).

Οι αλλαγές που έγιναν στο DSM-V στη διάγνωση του παθολογικού τζόγου περιελάμβαναν την αφαίρεση του κριτηρίου "Παράνομες πράξεις" από τη διάγνωση και την μείωση του αριθμού των κριτηρίων που απαιτούνται για τη διάγνωση (δηλαδή τέσσερα αντί για πέντε κριτήρια (Rennert et al., 2014, Petry et al., 2013). Επιπλέον προσδιορίζεται ο χρόνος των συμπτωμάτων, η συχνότητα κάποιων συμπτωμάτων και η βαρύτητά τους.

Οι συγκεκριμένες αλλαγές στη ταξινόμηση της επονομαζόμενης πλέον «Διαταραχής τζόγου» έγιναν στη βάση ερευνών που στοιχειοθετούν: παρόμοια

συμπτωματολογία (Petry, 2006; Toce-Gerstein et al. 2003), υψηλά επίπεδα συννοσηρότητας (Kessler et al. 2008; Lorains et al. 2011), παρόμοιες γενετικές προδιαθέσεις (Black et al. 2006; Blanco et al. 2012), παρόμοιους βιολογικούς δείκτες και γνωστικά ελλείμματα (Blanco et al. 2012; Potenza et al. 2003). Οι αποτελεσματικές θεραπείες για τον παθολογικό τζόγο βασίζονται σε εκείνες για την διαταραχή χρήσης ουσιών (Petry et al. 2006, 2008), καθώς φαίνεται να ομοιάζει περισσότερο με τις διαταραχές χρήσης ουσιών παρά με οποιαδήποτε άλλη ψυχική νόσο.

Κάποιες αλλαγές αντιμετωπίστηκαν με σκεπτικισμό. Ορισμένοι κλινικοί ιατροί και ερευνητές στον τομέα των τυχερών παιχνιδιών θεωρούν ότι το κριτήριο των παράνομων ενεργειών είναι απαραίτητο για τη διάγνωση (π.χ., Mitzner et al., 2011). Ένας αριθμός παθολογικών παικτών εμπλέκεται στο νομικό σύστημα και η κλοπή αντανακλά την απελπισία που μπορεί να συμβεί στο πλαίσιο αυτής της διαταραχής.

Μερικοί έχουν προτείνει ότι το όριο για τη διάγνωση θα πρέπει να μειωθεί σε τρία, δύο, ή ακόμα και ένα κριτήριο (Mitzner et al., 2011). Τα βασικά πλεονεκτήματα της μείωσης του κατωφλίου (ουδός) θα ήταν να επιτραπεί η διάγνωση και τελικά η θεραπεία περισσότερων ατόμων που μπορεί να αντιμετωπίζουν σε κάποιο βαθμό προβληματική ενασχόληση με τυχερά παιχνίδια. Υπάρχει βιβλιογραφία για τους παίκτες που δεν συγκεντρώνουν τα κριτήρια του διαγνωστικού κατώτατου ορίου για την διαταραχή του τζόγου (π.χ., Blanco et al., 2006, Morasco et al., 2006a, 2006b). Οι συγκεκριμένοι παίκτες αντιμετωπίζουν μερικά σημαντικά προβλήματα και μπορούν να επωφεληθούν από παρεμβάσεις (Petry et al., 2008, 2009).

Επειδή η κλινική σημασία και η σταθερότητα της κατάστασης του κατωτέρου διαγνωστικού ορίου δεν έχουν ακόμη τεκμηριωθεί, η ομάδα εργασίας του DSM-V κατέληξε στο συμπέρασμα ότι δεν μπορεί να δικαιολογηθεί περαιτέρω μείωση του κατωφλίου αυτή τη στιγμή. Ωστόσο, οι κλινικοί ιατροί θα πρέπει να παρεμβαίνουν σε

άτομα που υιοθετούν λιγότερα από τέσσερα κριτήρια της διαταραχής τζόγου, ενώ απαιτείται περαιτέρω έρευνα αφ' ενός για την κατανόηση της αιτιολογίας και των συνεπειών της κατάστασης των παικτών που δεν συγκεντρώνουν τα κριτήρια του διαγνωστικού κατώτατου ορίου για την διαταραχή και αφ' ετέρου για το αν η κατάσταση αυτή είναι πραγματικά διαφορετική από τις περιπτώσεις διαταραχής τζόγου που πληρούν τα πλήρη κριτήρια (Petry et al., 2014).

Οι αλλαγές στη διαταραχή τυχερών παιχνιδιών στο DSM-V, κατά πρόθεση, είναι απίθανο να επηρεάσουν ουσιαστικά τα ποσοστά επικράτησης, αλλά είναι πιθανό να βελτιώσουν τη διαγνωστική ακρίβεια. Η συντριπτική πλειοψηφία των ατόμων που ταξινομούνται ως παθολογικοί παίκτες χρησιμοποιώντας τα 5 από τα 10 κριτήρια που περιγράφονται στο DSM-IV είναι πιθανό να παραμείνουν διαγνωσμένα χρησιμοποιώντας το νέο σύστημα DSM-V, (Petry et al., 2013, Zimmerman et al., 2006). Περαιτέρω, ορισμένα άτομα που δεν πληρούν 5 κριτήρια χρησιμοποιώντας το σύστημα ταξινόμησης DSM-IV θα φθάσουν το όριο διάγνωσης στο νέο σύστημα με 4 κριτήρια και αυτά τα άτομα είναι πιθανό να επωφεληθούν από τη θεραπεία (Petry et al., 2014).

Η μετακίνηση της διαταραχής του τζόγου στο τμήμα των εξαρτήσεων ανοίγει τις πόρτες και για άλλες "συμπεριφορικές εξαρτήσεις", όπως η εξάρτηση από το Διαδίκτυο (Internet Addiction), ένα εξαιρετικά αμφιλεγόμενο θέμα (Block, 2008). Επειδή η συμπερίληψη διαταραχών που δεν είναι καλά τεκμηριωμένες θα μπορούσε να μειώσει την αξιοπιστία του συστήματος ταξινόμησης και να υπονομεύσει πιθανώς την ψυχιατρική θεραπεία γενικά, θα απαιτηθούν ισχυρά εμπειρικά δεδομένα για να συμπεριληφθούν νέες ψυχιατρικές διαταραχές των εξαρτήσεων στις μελλοντικές εκδόσεις του DSM (Petry et al, 2014).

Θα ήταν επίσης χρήσιμες οι άμεσες συγκρίσεις μεταξύ των κριτηρίων διαταραχής τυχερών παιχνιδιών και κριτηρίων που είναι πιο παράλληλα με εκείνα που

αφορούν τις διαταραχές της χρήσης ουσιών. Απαιτούνται μελέτες σε μεγαλύτερα και πιο ποικίλα δείγματα για να καθοριστεί εάν αυτή η προσέγγιση είναι δικαιολογημένη. Εάν τα κριτήρια της διαταραχής χρήσης ουσιών κατηγοριοποιούν με ακρίβεια άτομα με διαταραχή τζόγου, η αποτελεσματικότητα στις διαγνώσεις μπορεί να βελτιωθεί χρησιμοποιώντας ένα πιο παράλληλο σύνολο κριτηρίων (Petry et al., 2014).

Θα ήταν επίσης πολύ χρήσιμη η ανάπτυξη μιας σύντομης, αξιόπιστης και έγκυρης φόρμας για τυχερά παιχνίδια. Δεδομένου ότι οι κλινικές θεραπείες κατάχρησης ουσιών εκφράζουν μεγάλο ενδιαφέρον για την αξιολόγηση της ενασχόλησης με το τζόγο, η ανάγκη για ένα σύντομο διαγνωστικό εργαλείο είναι πρωταρχικής σημασίας και όσο μικρότερο είναι το εργαλείο, τόσο μεγαλύτερη είναι η πιθανότητα να χρησιμοποιηθεί στην πράξη (Petry et al., 2014).

Τα μοτίβα της επικύρωσης των κριτηρίων και των ερμηνειών των ίδιων των κριτηρίων μπορεί να διαφέρουν μεταξύ των φύλων και των φυλετικών / εθνοτικών ομάδων, καθώς και διαπολιτισμικά (Alegría et al., 2009). Έτσι, η προσοχή σε αυτά τα ζητήματα είναι απαραίτητη για την ανάπτυξη ή την τελειοποίηση των εργαλείων διάγνωσης και αξιολόγησης. Παρομοίως, απαιτείται η καλύτερη κατανόηση της έκφρασης και της πορείας της διαταραχής των τυχερών παιχνιδιών στη νεολαία (Derevensky et al., 2003, Petry 2005, Volberg et al., 2010), ιδιαίτερα δεδομένων των μεγάλων διακυμάνσεων των επιπέδων επικράτησης των προβλημάτων τυχερών παιχνιδιών σε νέους και νεαρούς ενήλικες (Forrest & McHale 2011, Hayatbakhsh et al., 2012, Welte et al., 2008).

Η έρευνα θα πρέπει επίσης να συνεχίσει να κατευθύνεται προς τη διαταραχή τζόγου κάτω από το όριο των κριτηρίων διάγνωσης. Πολύ περισσότερα άτομα συγκεντρώνουν λιγότερα από τέσσερα κριτήρια, ώστε να πληρούν τις προϋποθέσεις για διάγνωση. Τα προβλήματα των παικτών, οι οποίοι δεν συγκεντρώνουν τα κριτήρια

του διαγνωστικού κατώτατου ορίου για την διαταραχή, μπορούν να οδηγήσουν σε προσωπική και κοινωνική βλάβη (Blanco et al., 2006, Morasco et al., 2006a, b) ενώ είναι χρήσιμες και οι προοπτικές μελέτες ατόμων που κινδυνεύουν να αναπτύξουν διαταραχή τυχερών παιχνιδιών. Η καλύτερη κατανόηση των προβλημάτων τυχερών παιχνιδιών σε ολόκληρο το φάσμα των κριτηρίων μπορεί τελικά να επικαιροποιήσει τις προσπάθειες της δευτερογενούς πρόληψης και πρόωξης παρέμβασης (Petry et al., 2014).

Ο Εθισμός στο τζόγο

"Ο εθισμός είναι μια νόσος του εγκεφάλου - και αυτό έχει σημασία", δήλωσε ο Dr. Alan Leshner στο πρώτο συνέδριο του Εθνικού Κέντρου για Υπεύθυνο Τζόγο το 1999 (NCRG Conference in Gambling and Addiction) (Reilly, 2013). Ο πρώην επικεφαλής της Εθνικού Ινστιτούτου στις ΗΠΑ για την Κατάχρηση Ναρκωτικών (National Institute on Drug Abuse (NIDA)) εξηγεί σε ένα προηγούμενο άρθρο του: «Η κατανόηση ότι ο εθισμός είναι στον πυρήνα του, μια συνέπεια των θεμελιωδών αλλαγών στη λειτουργία του εγκεφάλου, σημαίνει ότι ένας σημαντικός στόχος της θεραπείας πρέπει να είναι είτε η αντιστροφή, είτε η αντιστάθμιση αυτών των αλλαγών στον εγκέφαλο» (Leshner, 1997).

Στη πολιτεία της Βικτώριας στην Αυστραλία, το Victorian Casino and Gaming Authority (1987), όπως αναφέρεται στους Blaszczyński, Hill, & Pritchard, 2002) έδωσε έναν ορισμό του προβλήματος του τζόγου επικεντρωμένο στη βλάβη: «Το πρόβλημα του τζόγου αναφέρεται στην κατάσταση στην οποία η δραστηριότητα του τζόγου ενός ατόμου προκαλεί βλάβη στον μεμονωμένο παίκτη ή / και στην οικογένειά του και πιθανόν η βλάβη αυτή επεκτείνεται και στην κοινότητα». Δεν λαμβάνεται υπόψη ο ορισμός της φύσης ή της σοβαρότητας της βλάβης που περιέχεται σε αυτόν τον ορισμό, αντικατοπτρίζοντας τη δυσκολία που υπάρχει στον τζόγο, διότι δεν υπάρχει μια

συγκρίσιμη ισοδύναμη τυποποιημένη μονάδα δαπανών για τυχερά παιχνίδια, ενώ υπάρχει και μια σχετική απουσία έγκυρων και αξιόπιστων δεικτών που να μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη μέτρηση και την παρακολούθηση των επιβλαβών συνεπειών των τυχερών παιχνιδιών, όπως συμβαίνει στην εξάρτηση από το αλκοόλ. Ειδικότερα, δεν υπάρχει ουδός («threshold») να χρησιμοποιηθεί, είτε ως πρότυπος οδηγός για υπεύθυνη συμπεριφορά τυχερών παιχνιδιών, είτε ως το γνωστό επίπεδο το οποίο να σχετίζεται με βλάβη.

Σύμφωνα με τους Blaszczynski, Hill, & Pritchard (2002), υποστηρίζεται ότι για κάθε άτομο πρέπει να υπάρχει κάποιο σημείο ή ουδός σε κάποια διακριτή ή συνεχή μεταβλητή ή συμπεριφορά, που όποτε ξεπεραστεί, προκαλείται βλάβη. Οι Blaszczynski, Hill, & Pritchard (2002) προχώρησαν στο επιχείρημα ότι υπάρχουν δύο διαστάσεις που συνδέονται πάντοτε ή αντιπροσωπεύουν τη πηγή, από την οποία προκύπτουν όλες οι βλάβες που σχετίζονται με τον τζόγο. Αυτές είναι το «διαθέσιμο εισόδημα» και ο «διαθέσιμος ελεύθερος χρόνος».

Το διαθέσιμο εισόδημα ορίζεται απλά ως το ποσό του εισοδήματος το οποίο παραμένει μόλις όλες οι καθημερινές ανάγκες διαβίωσης και αναγκαιότητες ικανοποιηθούν και μπορεί να δαπανηθεί για οποιοδήποτε σκοπό στη διακριτική ευχέρεια του ατόμου. Το ποσό του διαθέσιμου εισοδήματος συνδέεται λειτουργικά με τα επίπεδα των εισοδημάτων και των εξόδων διαβίωσης και ποικίλλει σημαντικά λόγω κοινωνικοοικονομικών παραγόντων (Blaszczynski, Hill, & Pritchard, 2002).

Αν και οι εκτιμήσεις αξίας μπορεί να διαφέρουν ως προς τα σχετικά πλεονεκτήματα της δαπάνης ολόκληρου του διαθέσιμου εισοδήματος στην ενασχόληση με τα τυχερά παιχνίδια, η επιλογή για να γίνει αυτό αφορά αποκλειστικά το ίδιο το άτομο. Ωστόσο, σχεδόν εξ ορισμού, τα προβλήματα κατ' ανάγκη προκύπτουν μόλις ξεπεραστεί το όριο του διαθέσιμου εισοδήματος, από τη στιγμή εκείνη που τα χρήματα

μεταφέρονται από άλλες υποχρεώσεις στην ενασχόληση με τα τυχερά παιχνίδια. Η συχνότητα και ο βαθμός που οι δαπάνες για τα τυχερά παιχνίδια υπερβαίνουν το διαθέσιμο εισόδημα, θα υπαγορεύσουν φυσικά τον σχετικό επίπεδο βλάβης που βιώνουν το άτομο και η οικογένεια. Αυτή η βλάβη μπορεί να κυμαίνεται κατά μήκος ενός συνεχούς, από ασήμαντη έως εξαιρετικά σοβαρή (Blaszczynski, Hill, & Pritchard , 2002).

Το ίδιο ισχύει και για τον διαθέσιμο ελεύθερο χρόνο που ορίζεται ως ο ελεύθερος χρόνος που έχει ένα άτομο που απομένει να κάνει ό, τι θέλει, όταν εκπληρωθούν όλες οι δεσμεύσεις και οι υποχρεώσεις του (Blaszczynski, Hill, & Pritchard, 2002). Προβλήματα προκύπτουν όταν ένα άτομο ξοδεύει περισσότερο χρόνο στοιχηματίζοντας από ό, τι έχει ως διαθέσιμο ελεύθερο χρόνο. Ενώ η έννοια του ελεύθερου χρόνου είναι πιο δύσκολο να μετρηθεί και υπόκειται σε διαφορές απόψεων μεταξύ των μελών της οικογένειας, η έννοια είναι εντούτοις ορθή. Υπάρχουν ατεκμηρίωτες κλινικές εντυπώσεις ότι η κύρια πηγή σύγκρουσης στις οικογένειες που αντιμετωπίζουν προβλήματα που προκλήθηκαν από τα τυχερά παιχνίδια σχετίζονται με την ενασχόληση με τον τζόγο για περισσότερο χρόνο και / ή χρήματα, από ό, τι μπορεί να διατεθεί.

Ο βαθμός υπέρβασης αυτών των δύο παραμέτρων καθορίζει τη σχετική σοβαρότητα της βλάβης που εκδηλώνεται και το κατώτερο όριο για την παρέμβαση που κρίνεται απαραίτητη. Όλη η βλάβη που προκαλεί ο τζόγος δεν είναι της σοβαρότητας ή της επιμονής ώστε να απαιτείται παρέμβαση. Στο χώρο της δημόσιας υγείας υπάρχει προβληματισμός στο τρόπο αντιμετώπισης και μείωσης των επιπέδων των επιβλαβών επιπτώσεων του τζόγου σε ολόκληρο το φάσμα του φαινομένου, ανεξάρτητα από τη κατηγοριοποίηση κάποιου ως προβληματικού ή παθολογικού παίκτη. Οι στρατηγικές πρωτογενούς και δευτερογενούς πρόληψης είναι κατάλληλες να επιτύχουν τη μείωση

των επιβλαβών συνεπειών σε όλο το φάσμα ψυχαγωγικών, προβληματικών και παθολογικών παικτών τυχερών παιχνιδιών (Blaszczynski, Hill, & Pritchard, 2002).

Είναι σημαντικό, ωστόσο, να σημειωθεί ότι η παρουσία προβλημάτων στοιχηματισμού δεν είναι συνώνυμη με τους όρους «προβληματικός» ή «παθολογικός» παίκτης τυχερών παιχνιδιών» (Blaszczynski, Hill, & Pritchard, 2002). Ένας προβληματικός παίκτης είναι αυτός που επανειλημμένα ξοδεύει περισσότερο χρόνο ή / και χρήματα σε τυχερά παιχνίδια. Είναι ένας ευρύς όρος που περιλαμβάνει άτομα τα οποία, λόγω λανθασμένων αντιλήψεων ή παράλογων πεποιθήσεων στοιχηματίζουν επίμονα σε υπερβολικό βαθμό με τη λανθασμένη προσδοκία της νίκης ή για να καλύψουν υφιστάμενες απώλειες. Ο όρος ισχύει για τους παίκτες που δεν εκδηλώνουν συμπτώματα μειωμένου ελέγχου και για παθολογικούς παίκτες που χαρακτηρίζονται από μειωμένο έλεγχο. Όλοι οι παθολογικοί παίκτες είναι προβληματικοί παίκτες, αλλά δεν είναι όλοι οι προβληματικοί παίκτες παθολογικοί παίκτες.

Οι προβληματικοί παίκτες έχουν μεγαλύτερη ικανότητα να παύσουν τα τυχερά παιχνίδια με δική τους βούληση ή σε απάντηση σε σύντομες γνωστικές παρεμβάσεις, σε σύγκριση με τους παθολογικούς παίκτες που εκδηλώνουν μειωμένο έλεγχο της συμπεριφοράς τους (Blaszczynski, Hill, & Pritchard , 2002).

Οι παθολογικοί παίκτες χαρακτηρίζονται από την παρουσία του μειωμένου ελέγχου, η οποία εκδηλώνεται με την επανειλημμένη ενασχόληση με τυχερά παιχνίδια για περισσότερο χρόνο και χρήμα από ό, τι προοριζόταν και με την αδυναμία να σταματήσουν παρά τις επανειλημμένες προσπάθειες (Blaszczynski, Hill, & Pritchard , 2002).

Η απαραίτητη και επαρκής συνθήκη για έναν παθολογικό παίκτη πρέπει να είναι η παρουσία μειωμένου ελέγχου, ανεξάρτητα από το επίπεδο της βλάβης που προκαλείται (Blaszczynski, Hill, & Pritchard , 2002).

Σύμφωνα με τους Browne et al. (2017), ο τζόγος συνολικά στον πληθυσμό προκαλεί 3 φορές μεγαλύτερη βλάβη από ό, τι η χρήση ουσιών, 2,5 φορές μεγαλύτερη βλάβη από το διαβήτη και 2 φορές μεγαλύτερη βλάβη από την οστεοαρθρίτιδα, αν και η βλάβη που προκαλείται από τον τζόγο είναι χαμηλότερη συγκριτικά με εκείνη που συνολικά προκαλεί η κατάθλιψη και το αλκοόλ.

Βιοχημεία των εξαρτήσεων και της συμπεριφοράς τζόγου. Ένα πολύπλοκο σύστημα νευροδιαβιβαστών, όπως η σεροτονίνη, η ντοπαμίνη, τα ενδογενή οπιοειδή και οι ορμόνες, είναι υπεύθυνα για αυτά που νιώθουμε, για το πώς σκεφτόμαστε και τι κάνουμε (Grant, Brewer & Potenza, 2006). Οι ανισορροπίες στα πλαίσια αυτού του συστήματος έχει αποδειχθεί ότι επηρεάζουν τόσο τις συμπεριφορικές εξαρτήσεις, όσο και τις εξαρτήσεις από ουσίες.

Σεροτονίνη. Αρκετές μελέτες σχετικά με τις διαταραχές ελέγχου παρορμήσεων (στις οποίες ανήκε ο παθολογικός τζόγος) έδωσαν στοιχεία για τη σεροτονινεργική δυσλειτουργία. Η σεροτονίνη εμπλέκεται στο συναίσθημα, τη διάθεση και τη γνώση. Όπως αποδεικνύεται από τα ευρήματα σε ξεχωριστές μελέτες, τα χαμηλά επίπεδα σεροτονίνης, τα οποία παρατηρήθηκαν σε άτομα με συνήθειες παθολογικής ενασχόλησης με τυχερά παιχνίδια και με διαταραχές της χρήσης ουσιών, μπορεί να έχουν ως αποτέλεσμα τα αυξημένα κίνητρα για την ικανοποίηση των παρορμήσεων, τη μείωση της αναστολής ή της διεργασίας ανταμοιβής, ή ένα συνδυασμό αυτών των παραγόντων (Potenza, 2001 και Schlosser et al., 1994). Συνεπώς, τα άτομα με σεροτονινεργική δυσλειτουργία μπορεί να δυσκολεύονται να ελέγξουν τις επιθυμίες τους (Grant, Brewer & Potenza, 2006).

Ντοπαμίνη. Τα άτομα με διαταραχή ελέγχου των παρορμήσεων ή χρήσης ουσιών έχουν δείξει αλλοιώσεις εντός των ντοπαμινεργικών οδών, προκαλώντας τους να αναζητούν ανταμοιβές (δηλ., τυχερά παιχνίδια ή ναρκωτικά) οι οποίες ενεργοποιούν την

απελευθέρωση ντοπαμίνης και έχει ως αποτέλεσμα τα συναισθήματα της ευχαρίστησης, που ενισχύουν τις προβληματικές συμπεριφορές (Grant, Brewer & Potenza, 2006). Ένας μηχανισμός εθισμού, που προτάθηκε από τον Kenneth Blum και συνεργάτες, είναι το "σύνδρομο ανεπάρκειας της ανταμοιβής" (reward deficiency syndrome), μια κατάσταση χημικής ανισορροπίας που περιλαμβάνει πολλαπλά γονίδια τα οποία προκαλούν το άτομο να επιζητεί περιβαλλοντικά ερεθίσματα για να αντισταθμίσει την εγγενή ανισορροπία, ανεξάρτητα από τις συνέπειες (Blum et al., 1996).

Ενδογενή οπιοειδή. Τα ενδογενή οπιοειδή είναι ουσίες που μοιάζουν με οπιούχα, όπως οι ενδορφίνες, που λειτουργούν ως νευροδιαβιβαστές (Grant, Brewer & Potenza, 2006). Παράγονται φυσικά μέσα στο σώμα και συμβάλλουν στα συναισθήματα της ευημερίας και τη μείωση των αισθήσεων του πόνου. Η έρευνα του Dackis και του O'Brien (2005) σχετικά με τη νευροβιολογία του εθισμού απέδειξε ότι τα άτομα με μεταβαλλόμενα οπιοειδεργικά συστήματα μπορεί να έχουν μεγαλύτερη δυσκολία να ελέγξουν τις επιθυμίες τους να συνεχίσουν μια εθιστική συμπεριφορά, λόγω των έντονα ευφορικών συναισθημάτων που βίωσαν μετά από εμπλοκή σε συμπεριφορές ανταμοιβής. Κλινικές μελέτες που αποδεικνύουν την αποτελεσματικότητα στη θεραπεία διαταραχών ελέγχου των παρορμήσεων χρησιμοποιώντας τους οπιοειδείς ανταγωνιστές, ναλτρεξόνη και ναλμεφένη, οι οποίες εμποδίζουν το σώμα να ανταποκριθεί στα οπιούχα και των ενδορφίνες με το μπλοκάρισμα των υποδοχέων, έχουν περαιτέρω τεκμηριωμένη εμπλοκή των οπιοειδών και στις συμπεριφορικές εξαρτήσεις, αλλά και στις εξαρτήσεις χρήσης ουσιών (Grant & Kim, 2002a, Grant et al., 2006; Kim et al., 2001; Mason et al., 1999; και Volpicelli et al., 1992).

Στρες και ορμόνες του στρες. Οι αλλαγές στην κορτιζόλη σχετίζονται με τις διαταραχές ελέγχου των παρορμήσεων. Σημαντικά υψηλότερα επίπεδα της κορτιζόλης, μιας ορμόνης που βοηθά στη ρύθμιση του στρες και της αδρεναλίνης, παρατηρούνται σε

άτομα μετά τη συμμετοχή τους σε δραστηριότητες τυχερών παιχνιδιών (Schmitt et al., 1998).

Αυξημένα επίπεδα καρδιακού ρυθμού έχουν επίσης παρατηρηθεί σε συμμετέχοντες στη μελέτη, που ακολουθούν συμμετοχή σε δραστηριότητες τυχερών παιχνιδιών (Krueger et al., 2005). Αυτά τα ευρήματα υποστηρίζουν την πιθανότητα εμπλοκής της μεταβολικής οδού του στρες στα τυχερά παιχνίδια ή μπορεί να υποδεικνύει ότι ο τζόγος πυροδοτεί τη μεταβολική οδό του στρες. Ωστόσο, τα αντιφατικά αυτά ευρήματα απαιτούν προσεκτική ερμηνεία και περαιτέρω μελέτη (Grant, Brewer & Potenza, 2006).

Γενετική Ευαλωτότητα. Οι οικογενειακές μελέτες έχουν καταδείξει ότι τα άτομα που ασχολούνται παθολογικά με τα τυχερά παιχνίδια έχουν σε αυξημένα ποσοστά, πρώτου βαθμού συγγενείς - γονείς, παιδιά ή αδέρφια – με διαταραχές της χρήσης ουσιών, γεγονός που υποδηλώνει πιθανή κοινή γενετική ευαλωτότητα μεταξύ παθολογικών παικτών τυχερών παιχνιδιών και άλλων εθισμών (Shah et al., 2004). Έρευνες υποδηλώνουν ότι τόσο οι οικογενειακοί παράγοντες όσο και η κοινή γενετική ευαλωτότητα μπορεί να αντιπροσωπεύουν ένα μέρος του κινδύνου για εμφάνιση παθολογικού τζόγου (Comings et al., 1997). Ωστόσο, η έρευνα έχει δείξει ότι οι κοινοί γενετικοί παράγοντες δεν περιορίζονται σε διαταραχές συμπεριφοράς αλλά περιλαμβάνουν επίσης την κατάθλιψη (Potenza et al., 2005).

Έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί για συγκεκριμένα γονίδια που σχετίζονται με τα συστήματα νευροδιαβιβαστών της νορεπινεφρίνης, της σεροτονίνης και της ντοπαμίνης, τα οποία εμπλέκονται στο παθολογικό τζόγο, δείχνουν ότι τα ειδικά γονίδια που σχετίζονται με τη ντοπαμίνη εμπλέκονται σε συμπτωματικές / εθιστικές συμπεριφορές και διαταραχές, όπως π.χ. το παθολογικό παιχνίδι, το κάπνισμα και το

σύνδρομο Tourette (Comings et al., 1997, Comings et al., 1999; Diskin & Hodgins, 2000; και Perez de Castro et al., 1997).

Ψυχολογική μηχανισμοί της διαταραχής του τζόγου. Αρκετοί ψυχολογικοί μηχανισμοί πιστεύεται ότι εμπλέκονται στην ανάπτυξη και διατήρηση του προβληματικού παιχνιδιού (Gobet & Schiller, 2014). Πρώτον, το σύστημα επεξεργασίας της ανταμοιβής φαίνεται να είναι λιγότερο ευαίσθητο στους προβληματικούς παίκτες. Δεύτερον, ορισμένα άτομα χρησιμοποιούν το πρόβλημα του τζόγου ως απόδραση από τα προβλήματα στη ζωή τους (ένα παράδειγμα αρνητικής ενίσχυσης). Τρίτον, παράγοντες της προσωπικότητας του παίκτη παίζουν ρόλο, όπως ο ναρκισσισμός, η αναζήτηση κινδύνου, η αναζήτηση αισθήσεων και η παρορμητικότητα. Τέταρτον, οι προβληματικοί παίκτες αντιπροσωπεύουν μια χρόνια κατάσταση διεργασίας περιστροφικής συμπεριφοράς, μια περιστροφή τυχερών παιχνιδιών, αντίστοιχη με εκείνη που περιγράφεται από τη θεωρία εγκληματικών περιστροφών. Η συγκεκριμένη φαινομενολογική θεωρία περιγράφει συγκεκριμένους τύπους συμπεριφοράς, που ξεκινούν ως κάτι μικρό και αθώο, χωρίς εγκληματική πρόθεση. Σταδιακά όμως προκαλούν μια σειρά γεγονότων με αλυσιδωτές αντιδράσεις, βάζοντας σε κίνηση μια περιστροφή από όλο και πιο σοβαρές εγκληματικές συμπεριφορές (Bensimon, Baruch, Ronel, 2013).

Πέμπτον, ο Wildman II (1997) διαπίστωσε ότι τα άτομα που έχουν προβληματική ενασχόληση με τα τυχερά παιχνίδια φαίνεται να κατέχουν πολυάριθμες παράλογες πεποιθήσεις και γνωστικές στρεβλώσεις, συμπεριλαμβανομένων, για παράδειγμα, της ψευδαίσθησης του ελέγχου (Hudgens-Haney et al., 2013), της μη ρεαλιστικής αισιοδοξίας, της υπερβολικής αυτοπεποίθησης και της πλάνης του παίκτη.

Πλάνη του παίκτη. Η πλάνη του παίκτη (gambler's fallacy) είναι η ψευδής πεποίθηση ότι υπάρχουν μοτίβα σε τυχαία συστήματα (ζάρια, τροχούς ρουλέτας,

κουλοχέρηδες κλπ.). Εάν το άτομο μπορεί να αποκρυπτογραφήσει το μοτίβο, τότε μπορεί να εκμεταλλευτεί το παιχνίδι. Η περιοδικότητα της τύχης συνυπάρχει με την πλάνη του παίκτη και σχετίζεται με την πεποίθηση ότι τα γεγονότα συμβαίνουν σε ακολουθίες. Και οι δύο αυτές στρεβλώσεις είναι εξαιρετικά κοινές και επηρεάζουν τα άτομα παρά το εκπαιδευτικό τους επίπεδο. Η εξοικείωση συμβαίνει όσο περισσότερο το άτομο παίζει, με αποτέλεσμα να παίρνει όλο και περισσότερα ρίσκα (Gregg, Thiessen, 2002).

Ψευδαίσθηση του ελέγχου. Οι Gupta & Derevensky (1997), οι Kearney, Roblek, Thurman & Turnbough (1996) διαπίστωσαν ότι τα υποκείμενα της μελέτης συχνά πίστευαν ότι ήταν σε θέση να ασκήσουν σημαντικό ποσοστό ελέγχου κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού (Gregg, Thiessen, 2002).

Προτίμηση στα πιθανά αποτελέσματα. Ενώ τα στοιχήματα έχουν επιλεγεί μέσω της διαδικασίας επιλογής, τα άτομα τείνουν να επιλέγουν να ποντάρουν στο αποτέλεσμα το οποίο είναι το πιο πιθανό να συμβεί. Για παράδειγμα, ποντάρουν σε αγώνα ποδοσφαίρου, όχι στο να νικήσει η αδύναμη ομάδα, το λεγόμενο «αουτσάιντερ», αλλά εκείνη που θεωρείται φαβορί για τη νίκη, ακόμα και αν τους προσφέρονται πιο δελεαστικά πονταρίσματα για το λιγότερο πιθανό αποτέλεσμα (Simmons, Nelson, 2006).

Οπτιμισμός/ Προκατάληψη επιθυμητότητας. Οι παίκτες τυχερών παιχνιδιών επιδεικνύουν αισιοδοξία, υπερεκτιμώντας τη πιθανότητα να συμβούν όντως τα επιθυμητά συμβάντα στη πραγματικότητα. Οπαδοί μιας ομάδας προτιμούν να ποντάρουν να νικήσει η ομάδα τους και όχι αυτή η ομάδα που θεωρείται το φαβορί (Simmons & Massey, 2012).

Απροθυμία να ποντάρουν ενάντια σε επιθυμητά αποτελέσματα. Οι άνθρωποι είναι διστακτικοί να ποντάρουν ενάντια σε κάτι που σχετίζεται με την ταυτότητά τους.

Οι παίκτες τυχερών παιχνιδιών παρουσιάζουν απροθυμία να ποντάρουν, για παράδειγμα, ενάντια σε έναν επιθυμητό πολιτικό υποψήφιο (Morewedge, Tang, Larrick, 2018).

Τζόγος και αναδυόμενη ενηλικίωση

Η έμφαση που δίνεται στην ομάδα των νέων ενηλίκων, η οποία περιλαμβάνει άτομα μετά την εφηβεία, έχει τα θεμέλια της στη σημασία που δίνεται σ' αυτή την ομάδα πληθυσμού από τους οικονομολόγους, τους κοινωνιολόγους και τους αρμόδιους για τη δημογραφία, τον πολεοδομικό σχεδιασμό και την αναπτυξιακή πολιτική (Fabiansson, 2003). Η εφηβική περίοδος υπήρχε πολύ πριν από τον 20ό αιώνα, αλλά κατά τον τελευταίο αιώνα, έχει γίνει μια διακριτή περίοδος που είναι συνώνυμη με τις ανεπτυγμένες χώρες και τις οικονομικά ευημερούσες κοινωνίες. Η επέκταση της εκπαίδευσης σε κοινωνίες οι οποίες θα μπορούσαν να δίνουν έμφαση στην εκπαίδευση και την κατάρτιση, δημιούργησε μια κατάσταση, όπου οι νέοι θα μπορούσαν να απομακρύνονται από την αγορά εργασίας και να προστατεύονται από την ενηλικίωση. Η δυνατότητα των κοινωνιών για υποστήριξη των νέων, ώστε να παραμείνουν στο περιβάλλον εκπαίδευσης και κατάρτισης, μπορεί να θεωρηθεί ως μέτρηση της ευημερίας της κοινωνίας και του λαού. Αυτή η μεταμόρφωση έχει διευκολύνει την ανάπτυξη μιας νεανικής κουλτούρας που είναι διακριτή και ξεχωρίζει από αυτή των ενηλίκων, όπου είναι δυνατό να αναπτυχθούν ειδικά συστήματα ανταμοιβών και τάσεων (Berger, 1972, Coleman, 1974).

Η ανεργία, η επέκταση της εκπαίδευσης και η παρακμή των βασισμένων στην οικογένεια κανόνων άρχισαν να δημιουργούν μια κοινωνική τάξη ανθρώπων που δεν ήταν ούτε παιδιά, ούτε ενήλικες (Fabiansson, 2003). Ως εκ τούτου, αυτοί οι άνθρωποι απολάμβαναν μια μακρά περίοδο ημι-αυτονομίας. Αυτό το στάδιο ξεκινούσε συνήθως μετά την πρώιμη παιδική ηλικία και επεκτάθηκε μέχρι και τη μετάβαση στην

ενηλικίωση, ένα στάδιο που συχνά διαρκούσε μέχρι και την τρίτη δεκαετία της ζωής (Furstenberg, 2000, σ.897). Η εστίαση στην εφηβική χρονική περίοδο, ως προβληματικό μέρος του κύκλου ζωής, είχε τονιστεί νωρίς τον 20ό αιώνα από τους ερευνητές. Ένας από αυτούς ήταν ο Hall (1904). Η προβληματική προοπτική της νεανικής περιόδου είναι ακόμα και σήμερα το επίκεντρο στη σύγχρονη κοινωνία (Furstenberg, 2000). Συνήθως η εστίαση στις προβληματικές ιδιότητες της εφηβείας και η μετάβαση στην ενηλικίωση έχουν δημιουργηθεί διαρθρωτικά και συντηρούνται από τους κοινωνικούς φορείς που απομονώνουν τους νέους από τις ευθύνες και τις ευκαιρίες των ενηλίκων. Αυτό γίνεται συχνά ως προετοιμασία για τις μελλοντικές ενήλικες ευθύνες. Σε πολλές κοινωνίες η νεανική περίοδος προωθείται ως μια εποχή, όπου οι νέοι μπορούν να βγουν έξω για να δοκιμάσουν νέα πράγματα και να είναι περιπετειώδεις, αλλά ταυτόχρονα οι νέοι επικρίνονται ότι είναι εγωιστές, απερίσκεπτοι, έχουν καταστρεπτικές προσωπικότητες και ότι είναι κοινωνικά ανεύθυνοι (Farkas, Johnson, Duffett and Bers, 1997).

Οι φοιτητές διαφοροποιούνται από τους συνομηλίκους τους, καθώς χαρακτηρίζονται από έντονη πνευματική ενασχόληση, που τους αποκόβει από τα καθημερινά προβλήματα, αντιμετωπίζουν πολλαπλές ακαδημαϊκές απαιτήσεις, και κάποιοι επιπλέον κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα, ενώ χρειάζεται να προσαρμοστούν σε ένα νέο τρόπο ζωής, αναπτύσσοντας επαρκώς απαραίτητες δεξιότητες. Συχνά βιώνουν το αίσθημα του ενδιαμέσου, καθώς δεν αισθάνονται ούτε έφηβοι, ούτε ενήλικες. Όλη αυτή η μεταβατική περίοδος συνδέεται με υψηλότερα ποσοστά ψυχοπαθολογίας στους φοιτητές, σε σύγκριση με το γενικό πληθυσμό (Ευθυμίου και συν., 2007).

Τα χρόνια φοίτησης στη τριτοβάθμια εκπαίδευση ανήκουν στο αναπτυξιακό στάδιο της «αναδυόμενης ενηλικίωσης». Σύμφωνα με τον Arnett (2000), η αναδυόμενη ενηλικίωση αφορά την περίοδο μεταξύ εφηβείας και νεότητας (18-25 ετών), με

κυρίαρχα χαρακτηριστικά την εξερεύνηση της ταυτότητας και των δυνατοτήτων, την εστίαση στον εαυτό, την αστάθεια και το αίσθημα του ενδιάμεσου. Θεωρείται παράγοντας κινδύνου για την εμφάνιση συμπεριφορών, όπως κάπνισμα, κατάχρηση αλκοόλ, χρήση ουσιών, επικίνδυνη οδική συμπεριφορά, αλλά και εμφάνιση ψυχολογικών δυσκολιών. Η επικράτηση των επικίνδυνων συμπεριφορών κορυφώνεται στην αναδυόμενη ενηλικίωση, ενώ γίνονται κατανοητές ως μέρος της εξερεύνησης της ταυτότητας. Οι συμπεριφορές μειώνονται καθώς η αναδυόμενη ενηλικίωση ακολουθείται από την είσοδο στην ενηλικίωση.

Επιπλέον, οι αναδυόμενοι ενήλικες συνήθως απορροφούνται στις σχέσεις μεταξύ των συνομήλικων τους και απομακρύνονται από τον έλεγχο που παρέχεται από τους γονείς τους στην παιδική και εφηβική ηλικία (Arnett, 2000). Τα ευρήματα της έρευνας των Gay, Gill & Corboy (2016) υποδεικνύουν ότι οι σημαντικοί άλλοι παίζουν σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη του προβληματικού τζόγου. Μόνο η ηλικία, το φύλο και ο αντιληπτός προβληματικός τζόγος της μητέρας ήταν μοναδικοί προβλεπτικοί παράγοντες στο προβληματικό τζόγο στους αναδυόμενους ενήλικες. Αυτό δείχνει ότι οι σημαντικότεροι παράγοντες για την αυξημένη προβληματική ενασχόληση με το τζόγο στους αναδυόμενους ενήλικες είναι: το να είναι κάποιος μεγαλύτερος, να είναι άντρας και να έχει επιρροή από την ενασχόληση της μητέρας με τα τυχερά παιχνίδια.

Είναι πιθανόν ότι για τους αναδυόμενους ενήλικες η συμπεριφορά των συνομήλικων και η αλληλεπίδραση μεταξύ των συνομηλίκων επηρεάζει εκείνη τη περίοδο τις δικές τους αξίες περισσότερο από την επικοινωνία με τους γονείς. Οι συνέπειες του γονικού προβληματικού τζόγου σε αυτή την περίοδο της ζωής μπορεί να είναι πιο ήπιες και ασυνείδητες, καθώς οι αναδυόμενοι ενήλικες μεταβαίνουν από την εξάρτηση των εφήβων από τους γονείς τους, σε ένα πιο ανεξάρτητο καθεστώς, ως νεαροί ενήλικες (Arnett, 2000).

Στην έρευνα των Gay,Gill & Corboy (2016) συσχετίσεις αποκάλυψαν ότι τα υψηλότερα επίπεδα του προβλήματος τυχερών παιχνιδιών συνδέθηκαν με υψηλότερα επίπεδα αντιληπτής προβληματικής ενασχόλησης των συνομηλίκων, της μητέρας, και του πατέρα με τα τυχερά παιχνίδια. Αυτά τα ευρήματα υποδεικνύουν ότι ο τζόγος της μητέρας και του πατέρα είναι σημαντικοί παράγοντες στην ανάπτυξη προβληματικής ενασχόλησης του αναδυόμενου ενήλικα με τα τυχερά παιχνίδια. Επιπλέον, οι Gay,Gill & Corboy το 2016, όπως και η βιβλιογραφία προηγούμενων ετών (Delfabbro & Thrupp, 2003, Donati et al., 2013, Hardoon & Derevensky, 2001), υποστηρίζουν ότι η ενασχόληση των συνομηλίκων με τα τυχερά παιχνίδια σχετίζεται με την έναρξη ή τη διατήρηση συμπεριφορών στοιχηματισμού σε αναδυόμενους ενήλικες και την αυξημένη πιθανότητα ανάπτυξης προβλήματος τζόγου. Οι αναδυόμενοι ενήλικες με συμπεριφορές προβληματικού στοιχηματισμού μπορούν επίσης να επιλέξουν να συσχετιστούν με τους συνομηλίκους που παίζουν επίσης τυχερά παιχνίδια. Έτσι, ενώ δεν μπορεί να συναχθεί αιτιώδης συνάφεια, είναι παρόλα αυτά πιθανό ότι το πρόβλημα τυχερών παιχνιδιών των ομότιμων ομάδων είναι μια σημαντική επιρροή στην συμπεριφορά προβληματικών παιχνιδιών για τους αναδυόμενους ενήλικες (Blaszczynski & Nower, 2002). Αυτή η επιρροή του ομότιμου μπορεί να λειτουργεί, όπως υποδηλώνουν οι Blaszczynski και Nower (2002), μέσω της λειτουργικής και κλασσικής μάθησης και μπορεί επίσης να λειτουργεί μέσω της κοινωνικής ανάπτυξης στάσεων απέναντι στα τυχερά παιχνίδια.

Η θεωρία της αναδυόμενης ενηλικίωσης έχει και τους επικριτές της. Οι κοινωνιολόγοι έχουν επισημάνει ότι παραμελεί τις ταξικές διαφορές (Bynner, 2005). Παρόλο που μπορεί να είναι αλήθεια ότι τα παιδιά της μεσαίας τάξης στις δυτικές κοινωνίες έχουν να διαλέξουν μεταξύ πολλών καλών επιλογών και έχουν την πολυτέλεια να αναβάλουν αποφάσεις για τη ζωή, υπάρχουν παράλληλα άλλοι νέοι που δεν έχουν καμία επιλογή και παραμένουν στο σπίτι των γονέων, όχι επειδή θέλουν, αλλά επειδή

δεν μπορούν να αντέξουν οικονομικά μια δική τους ζωή: βιώνουν μια περίοδο «ανασταλμένης ενηλικίωσης» («arrested adulthood») (Côté, 2000).

Τα «μοτίβα στοιχηματισμού» στους νεαρούς ενήλικες, ειδικότερα ανάμεσα στο φοιτητικό πληθυσμό, μπορεί να διαφοροποιούνται κατά τη διάρκεια της φοιτητικής χρονιάς (Petry et al., 2009). Τα συνδυασμένα ποσοστά επικράτησης προβληματικής και παθολογικής ενασχόλησης με τυχερά παιχνίδια σε φοιτητές στις ΗΠΑ είναι 3% με 14%. (Engwall et al., 2004, Winters et al., 1998, Weinstock et al., 2007, Petry & Weinstock, 2007, Shaffer et al., 1999). Ο προβληματικός και ο παθολογικός τζόγος συνδέονται στο φοιτητικό πληθυσμό με κακές ακαδημαϊκές επιδόσεις, μεγάλη κατανάλωση αλκοόλ, χρήση παράνομων ναρκωτικών, χρήση νικοτίνης και απόπειρες αυτοκτονίας (Engwall et al., 2004, LaBrie et al., 2003, Winters et al., 1998). Διαχρονικές μελέτες σε νέους ενήλικες αποδεικνύουν ότι τα προβλήματα του τζόγου αυξάνονται και μειώνονται στην πάροδο του χρόνου, ακόμη και χωρίς θεραπεία (Slutske et al., 2003, Winters et al., 2002, 2005). Ωστόσο, όσοι νεαροί ενήλικες εντοπίζονται ως προβληματικοί παίκτες σε διαχρονικές έρευνες είναι πιο πιθανό από τους μη προβληματικούς παίκτες να αναφέρουν κάποιο βαθμό δυσκολιών παιχνιδιού σε μεταγενέστερα χρονικά σημεία. Έτσι, παρέχοντας μια σύντομη παρέμβαση που μειώνει την ενασχόληση με τα τυχερά παιχνίδια, ακόμη και βραχυπρόθεσμα, αυτή μπορεί να βοηθήσει ορισμένους φοιτητές να ξεπεράσουν τα προβλήματα από την ενασχόληση τους με τα τυχερά παιχνίδια και να αποτραπούν μακροχρόνιες δυσμενείς επιπτώσεις (Petry et al., 2009).

Τζόγος και οικογένεια

Αναπόφευκτα, ένα άτομο που έχει προβληματική σχέση με το τζόγο δημιουργεί προβλήματα στην οικογένεια του και στις μεταξύ τους σχέσεις. Ένα τέτοιο οικογενειακό περιβάλλον συγκρίνεται με αυτό στο οποίο μέλος της οικογένειας αντιμετωπίζει

προβλήματα κατάχρησης αλκοόλ (Ciarrocchi & Hohmann, 1989). Τα οικογενειακά περιβάλλοντα ατόμων με προβλήματα τυχερών παιχνιδιών χαρακτηρίζονται επίσης από υψηλά επίπεδα θυμού και συγκρούσεων καθώς και από χαμηλά επίπεδα σαφούς και αποτελεσματικής επικοινωνίας, λιγότερη ανεξαρτησία, λιγότερη συμμετοχή σε πνευματικές και πολιτιστικές δραστηριότητες, έλλειψη δέσμευσης και υποστήριξης, ελάχιστη άμεση έκφραση συναισθημάτων και λιγότερη συμμετοχή σε κοινωνικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες (Ciarrocchi & Hohmann, 1989; Ciarrocchi & Reinert, 1993; Dowling et al., 2009).

Η βιβλιογραφία έχει εντοπίσει ένα φάσμα ατομικών, γνωστικών, συμπεριφορικών και συναισθηματικών παραγόντων τα οποία παίζουν σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη, τη συντήρηση και τη θεραπεία του προβληματικού τζόγου. Ωστόσο, οι οικογενειακοί παράγοντες έχουν συχνά παραμεληθεί ή ανεπαρκώς μελετηθεί (Oei & Raylu, 2004).

Η συσχέτιση της έμμεσης επίδρασης του οικογενειακού περιβάλλοντος με την προβληματική ενασχόληση με τον τζόγο έχει τεκμηριωθεί στην έρευνα των Oei & Raylu (2004), οι οποίοι υποστηρίζουν ότι τα αποτελέσματά της υποδηλώνουν έναν πιθανό γνωστικό μηχανισμό μετάδοσης της συμπεριφοράς του τζόγου στην οικογένεια από τη μία γενιά στην άλλη.

Τα παιδιά των προβληματικών παικτών τυχερών παιχνιδιών κινδυνεύουν επίσης να αναπτύξουν τα ίδια προβληματική ενασχόληση με το τζόγο. Τα ευρήματα σε τέσσερις ανεξάρτητες μελέτες που διερευνούν την διαγενεακή και οικογενειακή μετάδοση προβλημάτων τυχερών παιχνιδιών στην Αυστραλία (Dowling, Jackson, Thomas, & Frydenberg, 2010, όπ. αναφ. στο Dowling, 2014) αποκάλυψαν, ότι τα άτομα που είχαν γονέα ή αδελφό με προβληματική ενασχόληση με το τζόγο, ήταν δύο έως δέκα φορές πιο πιθανό να αντιμετωπίσουν τα ίδια προβληματική ενασχόληση με το τζόγο, από ό, τι τα

άτομα χωρίς γονέα ή αδελφό με προβληματική ενασχόληση με το τζόγο. Τα άτομα με πατέρες με προβληματική ενασχόληση με τυχερά παιχνίδια ήταν 11 έως 14 φορές πιο πιθανό να έχουν προβληματική ενασχόληση με τυχερά παιχνίδια και τα άτομα με μητέρες με προβληματική ενασχόληση τυχερών παιχνιδιών ήταν 7 έως 11 φορές πιο πιθανό να αντιμετωπίσουν προβληματική ενασχόληση με τυχερά παιχνίδια.

Η Dowling et al. (2010, όπ. αναφ. από Richard Velleman et al., 2015) διαπίστωσε ότι:

Παιδιά που μεγάλωσαν σε οικογένειες με προβληματική ενασχόληση με το τζόγο είναι πιο πιθανόν να αναπτύξουν και τα ίδια προβληματική ενασχόληση με το τζόγο, διότι αυτά ξεκινούν να παίζουν τυχερά παιχνίδια νωρίτερα, ενώ αρκετοί προβληματικοί τζογαδόροι πιστεύουν ότι η συμπεριφορά στοιχηματισμού των μελών της οικογένειας τους επηρέασε άμεσα την δικιά τους συμπεριφορά στοιχηματισμού, με το να γίνει μια κοινωνική νόρμα ή ένας τρόπος επικοινωνίας με τους γονείς τους. Αυτά τα ευρήματα υποστηρίζουν την υπόθεση ότι η προβληματική ενασχόληση με το τζόγο των γονέων μπορεί να επηρεάσει τον προβληματικό τζόγο των παιδιών μέσω της παρατήρησης του γονικού στοιχηματισμού, της έκθεσης σε πρότυπα στοιχηματισμού (συμπεριλαμβανομένων των γονέων, των φίλων των γονέων, άλλων συγγενών), της αυξημένης πρόσβασης σε ευκαιρίες στοιχηματισμού και πίεσης συνομηλίκων και με το να εμπλέκονται στην προβληματική ενασχόληση με τυχερά παιχνίδια μέσω της προσδοκίας και των κινήτρων τζόγου.

Σύμφωνα με την έρευνα των Gay, Gill & Corboy (2016), παρόλο που είναι λιγότερο συνηθισμένο σε οικογενειακά πλαίσια, η ύπαρξη προβλημάτων τζόγου της μητέρας είναι ένας σημαντικός παράγοντας για τις μελλοντικές συμπεριφορές των παιδιών στον τζόγο. Ο Hayatbakhsh et al. (2006), οι οποίοι διενήργησαν μια διαχρονική

μελέτη των προγνωστικών παραγόντων της εξέλιξης του προβληματικού τζόγου, διαπίστωσαν ότι οι μητρικοί παράγοντες ήταν οι πιο σημαντικοί. Μεταξύ των πιο σημαντικών προγνωστικών παραγόντων που διαπιστώθηκαν στην Αυστραλιανή μελέτη τους ήταν, το να είναι κάποιος άντρας, τα χαμηλά επίπεδα εκπαίδευσης της μητέρας, η χρήση καπνού και οιοπνεύματος της μητέρας στην παιδική ή εφηβική ηλικία των συμμετεχόντων, προβλήματα στην επικοινωνία μητέρων-παιδιών και το να βρίσκεται η μητέρα σε μόνιμη σχέση «ζευγαριού εκτός γάμου» κατά τη διάρκεια των χρόνων της ανάπτυξης. Ίσως η μητρική επιρροή στην ανάπτυξη προβληματικού τζόγου να αναφέρεται ανεπαρκώς στην τρέχουσα βιβλιογραφία λόγω των γενικότερα χαμηλών επιπέδων ενασχόλησης των γυναικών με τα τυχερά παιχνίδια (Gay, Gill & Corboy, 2016).

Η έρευνα υποδεικνύει ότι η κοινωνική μάθηση συμβάλλει στην ανάπτυξη των υποκειμενικών άγραφων κανόνων ενός ατόμου, η οποία μπορεί να οδηγήσει στην ανάπτυξη και την εξομάλυνση των συμπεριφορών τζόγου (Blaszczynski & Nower, 2002, Moore & Ohtsuka, 1997), ενώ μία μελέτη στην Αυστραλία έδειξε ότι πάνω από το 67% των ερωτηθέντων, ηλικίας από 14 ετών έως 25 ετών, είχαν στοιχηματίσει μαζί με την οικογένεια (Moore & Ohtsuka, 1997).

Η έρευνα που έγινε από την AADAC (1999) διαπίστωσε ότι πολλά άτομα πιστεύουν ότι οι έφηβοι που συμμετέχουν σε νόμιμες δραστηριότητες τυχερών παιχνιδιών, που γίνονται με μετριοπάθεια και χωρίς επιπτώσεις είναι μια κοινωνικά αποδεκτή συμπεριφορά. Μερικοί ενήλικες συμμετέχοντες σχολίασαν ακόμη ότι το παιχνίδι είναι απλά ένα μέρος της ωρίμανσης. Αυτή η γνώμη έχει τεκμηριωθεί από τους Moore και Ohtsuka (1999) με την ανακάλυψη ότι περίπου οι μισοί έφηβοι πιστεύουν ότι οι φίλοι και η οικογένειά τους εγκρίνουν τη συμμετοχή σε τυχερά παιχνίδια. Η συνολική

έρευνα δείχνει σαφώς ότι η γονική ενασχόληση με τυχερά παιχνίδια είναι ένας καλός προγνωστικός παράγοντας της εφηβικής ενασχόλησης με τυχερά παιχνίδια.

Οι έφηβοι σε μια μελέτη που διενεργήθηκε από την AADAC (1999) ανέφεραν ότι οι στάσεις και οι συμπεριφορές των άμεσων μελών της οικογένειας είχαν ισχυρό αντίκτυπο στις προσωπικές τους απόψεις για τα τυχερά παιχνίδια. Κάποιοι δήλωσαν ότι έμαθαν από το παράδειγμά τους, πώς να χρηματοδοτήσουν τις διακοπές τους και να αποκτήσουν υλικά αντικείμενα μέσα από την ενασχόληση με τα τυχερά παιχνίδια. Ο Gupta και ο Derevensky (1998) και άλλοι ερευνητές (Govoni et al., 1996, Lesieur & Heineman, 1988) διαπίστωσαν ότι το 25-40% των εφήβων παικτών τυχερών παιχνιδιών έχει έναν γονέα που παίζει. Επίσης, διαπίστωσαν ότι ήταν πολύ περισσότερο πιθανόν οι νέοι με σοβαρά προβλήματα ενασχόλησης με τυχερά παιχνίδια να έχουν έναν γονέα με πρόβλημα τζόγου. Οι Moore και Ohtsuka (1999) εξακρίβωσαν ότι η πρόθεση της νεολαίας να στοιχηματίζει έχει προβλεφθεί σημαντικά από τις στάσεις και τις υποκειμενικές νόρμες. Η θετική στάση απέναντι στα τυχερά παιχνίδια σε συνδυασμό με τα θετικά πρότυπα των σημαντικών άλλων, οδήγησαν σε μεγαλύτερη πρόθεση στοιχηματισμού.

Τα ανησυχητικά αποτελέσματα από τον Ladouceur και τους συνεργάτες του (1994, Ladouceur, Jacques, Ferland, & Giroux, 1998) δείχνουν ότι οι γονείς δεν αποτελούν μόνο πρότυπα συμπεριφοράς στοιχηματισμού για τα παιδιά τους, αλλά και αποδέχονται τέτοιες συμπεριφορές στα παιδιά τους. Καθόρισαν επίσης ότι πάνω από το 85% των γονέων αγοράζουν περιστασιακά κουπόνια λαχειοφόρου αγοράς στα παιδιά τους, ανεξάρτητα από την ηλικία του παιδιού. Οι Gupta και Derevensky (1998) βρήκαν αντίστοιχα αποτελέσματα και διαπίστωσαν ότι πάνω από το 63 τοις εκατό των εφήβων ανέφεραν ενασχόληση με τυχερά παιχνίδια (ποικίλες δραστηριότητες) μαζί με την οικογένεια κατά το παρελθόν έτος. Οι Ladouceur et al. (1998) υποδηλώνουν ότι οι γονείς

δεν δίνουν προσοχή στις συμπεριφορές στοιχηματισμού των παιδιών τους. Στο πλαίσιο της μελέτης, ένα εκπληκτικά χαμηλό πέντε τοις εκατό (5%) των γονέων απαγόρευε στα παιδιά τους την ενασχόληση με τα τυχερά παιχνίδια και μόνο το τριάντα δύο τοις εκατό (32%) αυτού του γονικού πληθυσμού είπε στα παιδιά του ότι διαφωνούσε με δραστηριότητες τυχερών παιχνιδιών.

Οι περισσότεροι νέοι που αντιμετωπίζουν προβλήματα δεν παραπέμπονται ούτε αναζητούν θεραπεία (Anastassiou-Hadjicharalambous, & Essau, 2015). Δεδομένων των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν τα μέλη της οικογένειας, δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι συχνά αναζητούν συμβουλευτική. Περίπου το 20% των ατόμων που έχουν πρόσβαση στις υπηρεσίες υποστήριξης τυχερών παιχνιδιών της Αυστραλίας είναι μέλη οικογένειας ατόμων με προβλήματα τυχερών παιχνιδιών (Dowling, Rodda, et al., 2014 , Productivity Commission, 2010). Παρά την συχνή παρουσίασή τους στις υπηρεσίες θεραπείας, υπάρχουν ελάχιστα εργαλεία αξιολόγησης, όπως επίσης και ελάχιστες θεραπευτικές προσεγγίσεις ειδικά σχεδιασμένες για τα μέλη της οικογένειας ατόμων με προβλήματα τυχερών παιχνιδιών.

Γονικοί δεσμοί

Εισαγωγή στους γονικούς δεσμούς και η θεωρία της προσκόλλησης. Η Mary Ainsworth και ο John Bowlby θεμελίωσαν στις μελέτες των παιδιών και των φροντιστών τους, τη θεωρία της προσκόλλησης. Τα παιδιά και οι τροφοί παρέμειναν το κύριο επίκεντρο της θεωρίας προσκόλλησης για πολλά χρόνια. Στη συνέχεια, στα τέλη της δεκαετίας του '80, οι Cindy Hazan και Phillip Shaver εφάρμοσαν τη θεωρία της προσκόλλησης στις σχέσεις των ενηλίκων (Hazan, Shaver, 1987, 1990 & 1994). Οι Hazan και Shaver παρατήρησαν ότι οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ ενηλίκων έχουν κοινές ομοιότητες με τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ των παιδιών και των φροντιστών τους. Οι

σχέσεις μεταξύ ενηλίκων διαφέρουν από πολλές απόψεις από τις σχέσεις μεταξύ παιδιών και φροντιστών (Fraley, 2010). Ο ισχυρισμός δεν είναι ότι αυτά τα δύο είδη σχέσεων είναι πανομοιότυπα, αλλά ότι οι βασικές αρχές της θεωρίας προσκόλλησης ισχύουν και για τα δύο είδη σχέσεων.

Από τη σύλληψη της, η θεωρία της προσκόλλησης (attachment theory) αφορούσε τόσο το σχηματισμό και την συνήθη πορεία των σχέσεων προσκόλλησης γονέα και παιδιού, όσο και τις επιπτώσεις των άτυπων μορφών της προσκόλλησης. Στη θεωρία του ο Bowlby (όπως αναφέρεται από τις Avagianou, Zafiropoulou, 2008) υπογραμμίζει το ρόλο της σχέσης μεταξύ γονέα και παιδιού στην φυσιολογική ανάπτυξη του παιδιού και προτείνει ότι ένας γονέας πρέπει να είναι διαθέσιμος, τρυφερός, και βοηθητικός, όταν ένα παιδί βιώνει μια τρομακτική ή αγχωτική κατάσταση. Αν ο γονέας αδυνατεί να καλύψει την ανάγκη του παιδιού, τότε η φυσιολογική του ανάπτυξη απειλείται. Αρκετές μελέτες έχουν δείξει τη σχέση μεταξύ των γονικών στυλ ανατροφής, της προσκόλλησης και της ψυχοπαθολογίας, κυρίως με τη χρήση κλινικών πληθυσμών. Ένας διαταραγμένος γονικός δεσμός, δηλαδή ο συναισθηματικός δεσμός που δημιουργείται μεταξύ του παιδιού και του γονέα στα πρώτα 15 χρόνια της ζωής του, συνδέεται με την ανάπτυξη ψυχοπαθολογίας (Parker et al., 1979).

Ανατροφή του παιδιού - Στυλ γονικής συμπεριφοράς. Η οικογένεια, υπό οποιαδήποτε μορφή ή δομή και σε οποιαδήποτε ιστορική περίοδο, απετέλεσε το περιβάλλον μέσα στο οποίο το παιδί, ως αναπτυσσόμενος οργανισμός, ζει τα πρώτα είκοσι χρόνια της ζωής του (Μπεζεβέγκης, 2006).

Οι γονικές πρακτικές για την ανατροφή του παιδιού (child rearing practices) ή στυλ γονικής συμπεριφοράς (parenting style ή απλώς parenting) ονομάζονται το σύνολο των συμπεριφορών των γονέων στις σχέσεις τους με το παιδί (Μπεζεβέγκης, 2006).

Η Diana Baumrind (όπως αναφέρεται στο Μπεζεβέγκης, 2006) έχει διεξάγει πολλές έρευνες με τις οποίες καθόρισε ότι η γονική συμπεριφορά μπορεί να περιγραφεί με δύο διαστάσεις: Η μια είναι ο «έλεγχος/απαιτήσεις» και η άλλη είναι η «ανταπόκριση/ενδιαφέρον». Η πρώτη διάσταση ουσιαστικά αντιπροσωπεύει την ύπαρξη και την τήρηση κανόνων, ενώ η δεύτερη περιγράφει τη συναισθηματική φροντίδα που περιβάλλει τη γονική συμπεριφορά. Ο συνδυασμός των δύο παρακάτω διαστάσεων γονικής συμπεριφοράς δημιουργεί τέσσερις τύπους γονικού στυλ που διαφοροποιούν τους γονείς στην άσκηση της κοινωνικοποίησης του παιδιού τους.

Οι τέσσερις τύποι γονικού στυλ, σύμφωνα με την Baumrind (όπως αναφέρεται στο Μπεζεβέγκης, 2006), είναι οι δημοκρατικοί/διαλεκτικοί, οι αυταρχικοί, οι παραχωρητικοί και οι αδιάφοροι γονείς. Ο καλύτερος συνδυασμός συμπεριφορών απέναντι στο παιδί και στις μεταξύ τους σχέσεις είναι αυτές που εμφανίζουν στη συμπεριφορά τους οι δημοκρατικοί/διαλεκτικοί γονείς. Αντίθετα, οι αδιάφοροι γονείς φαίνεται πως έχουν παιδιά με τα περισσότερα προβλήματα ψυχικής υγείας και ανάπτυξης (Μπεζεβέγκης, 2006).

Γονικές αναπαραστάσεις. Το εργαλείο που έχει πιο συχνά χρησιμοποιηθεί για τη διερεύνηση αναμνήσεων της γονικής συμπεριφοράς είναι το Όργανο Μέτρησης Γονικού Δεσμού (Parental Bonding Instrument - PBI (Parker et al., 1979), ένα αυτοαναφορικό ερωτηματολόγιο με καλές ψυχομετρικές ιδιότητες που προέκυψε με παραγοντική ανάλυση. Οι δύο διαστάσεις της γονικής συμπεριφοράς που εξετάζει είναι αυτές της ζεστασιάς/φροντίδας προς το παιδί και του ελέγχου/ υπερπροστατευτικότητας, που θεωρούνται ως κεντρικές μεταβλητές στην περιγραφή της άσκησης του γονικού ρόλου, όπως τον αντιλαμβάνεται το παιδί. Το PBI παρουσιάζει σταθερότητα των μετρήσεων και δε φαίνεται να επηρεάζεται από τη διάθεση της στιγμής (McKinnon et al., 1989).

Οι δύο κλίμακες παρουσιάζουν αρνητική συσχέτιση μεταξύ τους (Parker, 1989). Για τις συσχετίσεις του PBI με δημογραφικές μεταβλητές τα αποτελέσματα φαίνεται να μην είναι συνεπή, όσον αφορά τη κοινωνικοοικονομική στάθμη, ενώ υπάρχει μια συνολική τάση οι μητέρες να βαθμολογούνται ελαφρώς υψηλότερα, όσον αφορά τη ζεστασιά και την υπερπροστατευτικότητα, σε σχέση με τους πατέρες (Parker, 1989).

Οι κατασκευαστές του ερωτηματολογίου έχουν επίσης προσδιορίσει τέσσερις διαφορετικές ποιότητες δεσμού μεταξύ του παιδιού και γονέα, που αντικατοπτρίζουν τους συνδυασμούς των θετικών και των αρνητικών πόλων των δύο κλιμάκων. Αυτές είναι: ο «ιδανικός δεσμός» με γονική συμπεριφορά που χαρακτηρίζεται από υψηλή φροντίδα και χαμηλό έλεγχο, ο «αδύναμος» δεσμός με χαμηλή φροντίδα και χαμηλό έλεγχο, «ο τρυφερά περιοριστικός δεσμός» με υψηλή φροντίδα και υψηλό έλεγχο και ο «μη στοργικός έλεγχος» με χαμηλή φροντίδα και υψηλό έλεγχο (Parker et al., 1979).

Η εννοιολογική κατασκευή του γονικού δεσμού και το ταξινομικό του σχήμα μπορεί να γίνει κατανοητό αναλύοντας το σε δύο βασικές διαστάσεις: την (αντιληπτή) γονική φροντίδα και την (αντιληπτή) γονική υπερπροστασία (Parker, Tupling, & Brown, 1979). Οι συγκεκριμένες διαστάσεις θεωρούνται ότι συμβάλλουν στο δεσμό που αναπτύσσεται μεταξύ ενός γονέα και ενός παιδιού νωρίς στη ζωή και, όταν εξετάζονται από κοινού, οδηγούν σε τέσσερις πιθανές εμπειρίες γονικού δεσμού. Ο ιδανικός δεσμός λέγεται ότι συμβαίνει όταν η γονική φροντίδα (συναισθηματική ζεστασιά και αποδοχή) η οποία παρέχεται, είναι υψηλή και η υπερπροστασία (ψυχολογικός έλεγχος και εισβολή) είναι χαμηλή, ενώ ο τρυφερά περιοριστικός δεσμός αναφέρεται στο δεσμό όπου οι γονείς είναι εξαιρετικά υπερπροστατευτικοί στα παιδιά τους, παρουσιάζοντας παράλληλα ορισμένες συμπεριφορές φροντίδας προς αυτά (Gladstone & Parker, 2005).

Όταν η γονική φροντίδα και η υπερπροστασία είναι και τα δύο χαμηλά, μπορεί ο δεσμός γονέα-παιδιού που αναπτύσσεται να είναι αδύναμος ή απών, ενώ ο μη στοργικός

έλεγχος αντιπροσωπεύει τη σχέση δεσμού κατά τον οποίο η φροντίδα είναι χαμηλή (συναισθηματική ψυχρότητα και απόρριψη) και η υπερπροστασία είναι υψηλή. (Ambruster, Witherington 2016).

Παρόλο που οι εννοιολογικές κατασκευές της προσκόλλησης των ενηλίκων και του γονικού δεσμού εμπλέκονται στη φύση της ποιότητας της σχέσης, κάθε κατασκεύασμα βλέπει την ανθρώπινη σύνδεση από διαφορετική οπτική γωνία. Ενώ το μοντέλο προσκόλλησης ενηλίκων των τεσσάρων κατηγοριών του Bartholomew και Horowitz (1991) λαμβάνει υπόψη τις αντιλήψεις των ατόμων για τις σημερινές στενές σχέσεις τους με τους συνομηλίκους, η σύλληψη της έννοιας του γονικού δεσμού του Parker et al. (1979) περιλαμβάνει αναμνήσεις πρώιμων σχέσεων με φροντιστές. Δηλαδή, το εννοιολογικό κατασκεύασμα της προσκόλλησης στοχεύει στον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται τη δική τους αξία και αυτή των άλλων στο πλαίσιο των σημερινών σχέσεων, ωστόσο, η δομή του γονικού δεσμού στοχεύει σε ένα σημερινό χαρακτηρισμό του στυλ των παρελθόντων φροντιστών. Αντί να θέσει ως ζήτημα την αντίληψη της ανατροφής ενός ατόμου, η προσκόλληση των ενηλίκων επικεντρώνεται στην τρέχουσα αίσθηση της αξίας και στην προσδοκία του τρόπου με τον οποίο οι άλλοι θα ανταποκριθούν στη σχέση. Ο γονικός δεσμός, αντίθετα, επικεντρώνεται στις αναμνήσεις των πρώιμων αλληλεπιδράσεων των παιδιών-φροντιστών και στην αίσθηση του πώς αντιμετωπίστηκε κάποιος από τους φροντιστές του (Ambruster, Witherington 2016).

Λαμβάνοντας υπόψη τις διαφορές μεταξύ των εννοιολογικών κατασκευών της προσκόλλησης των ενηλίκων και των γονικών δεσμών, μπορούμε να αποτιμήσουμε τη προσκόλληση των ενηλίκων, ως μια γενική αίσθηση του τρόπου με τον οποίο κάποιος εντάσσεται στις τρέχουσες σχέσεις της ζωής του και το γονικό δεσμό ως κάτι πιο εστιασμένο στη μνήμη της παρελθοντικής αλληλεπίδρασης παιδιού-φροντιστή

(Ambruster, Witherington 2016). Με άλλα λόγια, η προσκόλληση των ενηλίκων και ο γονικός δεσμός, ενώ σίγουρα είναι αλληλένδετα στο ότι και τα δύο αξιοποιούν την ποιότητα των σχέσεων που οι άνθρωποι σχηματίζουν με άλλους, παρ'όλα αυτά δεν στοχεύουν στην ίδια γενική εννοιολογική σύλληψη της ποιότητας των σχέσεων, αλλά είναι αντ' αυτού διακριτές δομές που καταγράφουν ελαφρώς διαφορετικές πτυχές της ανθρώπινης αλληλεπίδρασης από αποκλίνουσες οπτικές γωνίες.

Γονικοί δεσμοί και τζόγος. Ένας διαταραγμένος γονικός δεσμός, δηλαδή ο συναισθηματικός δεσμός που δημιουργείται μεταξύ του παιδιού και του γονέα στα πρώτα 15 χρόνια της ζωής του, συνδέεται με την ανάπτυξη ψυχοπαθολογίας (Parker et al., 1979). Οι δύο διαστάσεις του PBI (φροντίδα και έλεγχος) παίζουν καθοριστικό ρόλο στην εξέλιξη του ατόμου. Η έλλειψη φροντίδας σε συνδυασμό με την υπερπροστασία των γονέων είναι συχνές σε άτομα που ανήκουν σε κλινικούς πληθυσμούς και φαίνεται να συνδέονται με την ανάπτυξη αγχώδους διαταραχής (Parker, 1981), κατάθλιψης (Parker, 1979a, 1984), κοινωνικής φοβίας (Parker, 1979b), κρίσης πανικού (Silove et al., 1991), σχιζοφρένειας (Parker et al., 1982), κατάχρησης αλκοόλ (Joyce et al., 1994) και ουσιών (Bernardi, Jones, Tennant, 1989).

Όσον αφορά έρευνες για το παθολογικό τζόγο σε κλινικούς πληθυσμούς (Grant, Kim, 2002), τα άτομα αυτά ανέφεραν χαμηλά επίπεδα ιδανικού δεσμού με τους γονείς τους (optimal parenting) και υψηλότερα επίπεδα αδύναμου δεσμού (neglectful parenting), ενώ σε μια πιο πρόσφατη έρευνα (Villalta et al., 2015) το πιο συχνό γονικό μοτίβο που συναντάται σε άτομα με προβλήματα παθολογικού τζόγου είναι ο μη στοργικός έλεγχος (affectionless control) με χαμηλή φροντίδα και υψηλό έλεγχο, εύρημα αντίστοιχο για άτομα που αντιμετωπίζουν διαταραχές χρήσης ουσιών.

Τα γονικά στυλ ανατροφής μπορούν να έχουν επίδραση στο προβληματικό τζόγο ακόμα και όταν οι γονείς δεν προβάλλουν την συγκεκριμένη συμπεριφορά στα παιδιά

(Gupta, & Derevensky, 2008). Μια μελέτη ανασκόπησης, που ζητούσε από ενήλικους παθολογικούς παίκτες και από το δείγμα ελέγχου να θυμηθούν πώς αυτοί είχαν ανατραφεί από τους γονείς τους, βρήκε ότι όσοι ανέφεραν χαμηλή μητρική και πατρική φροντίδα ήταν πιο πιθανό να είναι παθολογικοί παίκτες. Σύμφωνα με τα μοτίβα των γονικών δεσμών που σχηματίζονταν βασισμένα στο συνδυασμό της κλίμακας της φροντίδας και της προστασίας, οι παθολογικοί παίκτες ανέφεραν χαμηλά ποσοστά ιδανικού γονικού δεσμού και υψηλά ποσοστά αδύναμου δεσμού με τους γονείς τους (Grant and Kim, 2002b). Σε μια άλλη μελέτη η οποία εξέταζε τη σχέση μεταξύ των γονικών στυλ ανατροφής, του οικογενειακού περιβάλλοντος και της συμπεριφοράς στοιχηματισμού, βγήκε το συμπέρασμα ότι τα γονικά στυλ ανατροφής έμμεσα επηρεάζουν τη συμπεριφορά στοιχηματισμού των παιδιών μέσω του οικογενειακού περιβάλλοντος. Πιο συγκεκριμένα, τα «φτωχά» οικογενειακά περιβάλλοντα τα οποία χαρακτηρίζονται από υψηλά επίπεδα συγκρούσεων και από χαμηλά επίπεδα συνοχής, βρέθηκαν ότι αυξάνουν σημαντικά τη πιθανότητα των προβλημάτων τζόγου ανάμεσα στους νέους που μένουν σε αυτά τα σπίτια (Ste-Marie, 2006).

Ερευνητικοί στόχοι και υποθέσεις

Το πρώτο ερευνητικό ερώτημα συνίσταται στο αν ο τύπος δεσμού με τους γονείς επιδρά στην ενασχόληση με τα τυχερά παιχνίδια στους νεαρούς ενήλικες και πιο συγκεκριμένα στο βαθμό του πόσο προβληματική γίνεται ή/ και στο αν η συγκεκριμένη ενασχόληση φτάνει σε παθολογικές συμπεριφορές.

Η ερευνητική υπόθεση ακολουθεί τα ευρήματα της βιβλιογραφίας στα οποία αναφέρεται ότι ο τύπος δεσμού « μη στοργικός έλεγχος» με γονική συμπεριφορά που χαρακτηρίζεται από χαμηλή φροντίδα και υψηλό έλεγχο, ίσως επίσης και ο «αδύναμος» τύπος γονικού δεσμού με χαμηλή φροντίδα και χαμηλό έλεγχο παρουσιάζονται

περισσότερο σε ενήλικες που έχουν προβληματική ή παθολογική ενασχόληση με το τζόγο, σε σχέση με αυτούς που φαίνεται ότι δεν έχουν προβληματικές συμπεριφορές στοιχηματισμού.

Το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα αφορά στην επίδραση ή όχι της φροντίδας και του ελέγχου (με βάση τις κλίμακες του Οργάνου Μέτρησης Γονικού Δεσμού (PBI)) στην ενασχόληση με τα τυχερά παιχνίδια.

Η ερευνητική υπόθεση ακολουθεί τα ευρήματα της βιβλιογραφίας, ώστε μετά την ανάλυση των δεδομένων της έρευνας να συναντήσουμε, σε αυτούς που παρουσιάζουν προβληματική ή παθολογική ενασχόληση με το τζόγο, πιθανόν την αντίληψη ότι οι γονείς τους τους μεγάλωσαν/ανέθρεψαν όντας συναισθηματικά «ψυχροί» απέναντί τους, π.χ. ότι δεν ασχολούνται τόσο μαζί τους, δεν μιλούσαν πολύ μαζί τους. Αυτό «μεταφράζεται» στην συγκεκριμένη έρευνα σε χαμηλά ποσοστά της κλίμακας φροντίδας στο PBI στη μητέρα ή/και στον πατέρα.

Το τρίτο ερευνητικό ερώτημα αφορά στην ύπαρξη ή μη σχέσης μεταξύ της βαρύτητας της εξάρτησης από το τζόγο των νέων ενηλίκων, με τη συχνότητα στοιχηματισμού των γονέων τους και των άλλων σημαντικών προσώπων στη ζωή τους.

Στο τέταρτο ερευνητικό ερώτημα εξετάζεται αν υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στους νέους ενήλικες ανάλογα με το βαθμό εξάρτησης από το τζόγο, σε σχέση με τη παράλληλη συχνότητα χρήσης νόμιμων ουσιών (καπνός, αλκοόλ και καφές) κατά την διάρκεια της ενασχόλησης με τον τζόγο. Εξετάζεται, επίσης, αν υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στους νέους ενήλικες, ανάλογα με τη συχνότητα στο τρόπο στοιχηματισμού (παραδοσιακό ή διαδικτυακό) σε σχέση με τη παράλληλη συχνότητα χρήσης νόμιμων ουσιών (καπνός, αλκοόλ και καφές) κατά την διάρκεια της ενασχόλησης με τον τζόγο.

Μέθοδος

Συμμετέχοντες

Το δείγμα της έρευνας αποτελείται από άτομα 18-35 ετών, τα οποία απάντησαν στα ερωτηματολόγια. Για τους σκοπούς της παρούσας έρευνας συμπληρώθηκαν 232 ερωτηματολόγια. Η συντριπτική πλειοψηφία των συμμετεχόντων είναι άντρες και μόνο 23 γυναίκες συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο. Πέντε (5) συμμετέχοντες, οι οποίοι δήλωσαν ανήλικοι (κάτω των 18 ετών), αποκλείστηκαν επειδή δεν πληρούσαν τα ηλικιακά κριτήρια. Επιπλέον, 15 άτομα, τα οποία δήλωσαν μεγαλύτερα σε ηλικία 35 ετών αποκλείστηκαν και αυτά από την έρευνα καθώς ξεπερνούσαν το ηλικιακό όριο του επιθυμητού δείγματος της έρευνας. Αποκλείστηκαν ακόμη τρεις (3) συμμετέχοντες λόγω της μη ολοκληρωμένης συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου.

Το δείγμα της έρευνας αποτελείται από 209 συμμετέχοντες. Η μέση ηλικία του δείγματος είναι τα 24,37 έτη με τυπική απόκλιση 4,643.

Πίνακας 1. Μέσος όρος και τυπική απόκλιση του συνολικού δείγματος στην ηλικία σε έτη

	N	Minimum	Maximum	M.O.	T.A.
ηλικία σε έτη	209	18,00	24,00	24,37	4,643

Το δείγμα αποτελείται κυρίως από άντρες (σε ποσοστό 89,0%), ηλικίας 18-35 ετών, άγαμους (91,9 %). Λίγο παραπάνω από τους μισούς διαμένουν εκτός Αθηνών/ στην επαρχία (55,0%) και η πλειοψηφία μέχρι την ηλικία των 18 ετών είχε τόπο διαμονής πάλι εκτός Αθηνών/ στην επαρχία (62,7%). Οι συμμετέχοντες έχουν σχετικά υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο με τους περισσότερους να έχουν ολοκληρώσει ή να σπουδάζουν σε ΑΕΙ/ΤΕΙ (62,2 %) και μόλις ένα άτομο να έχει ολοκληρώσει μόνο την υποχρεωτική εκπαίδευση (το γυμνάσιο). Έχουν μάλιστα υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο σε σχέση με τους γονείς τους. Λίγο πάνω από τους μισούς (55,0%) δηλώνουν ακόμα

φοιτητές και επίσης λίγο πάνω από τους μισούς (52,2%) εργάζονται, κυρίως ως ιδιωτικοί υπάλληλοι (34,0%). Από το φοιτητικό πληθυσμό μόνο 29 άτομα (13,8 %) εργάζονται παράλληλα με τις σπουδές τους. Ένα μικρό μέρος του πληθυσμού (6,7%) δηλώνει ότι δεν εργάζεται, ούτε σπουδάζει. Μόλις 6 άτομα (2,8% του δείγματος) δηλώνουν ότι δεν σπουδάζουν, ούτε εργάζονται, ούτε αναζητούν εργασία. Οι περισσότεροι ζουν με τους γονείς τους (43,1%) και κατόπιν μόνοι τους (30,1 %), ενώ οι περισσότεροι έχουν τουλάχιστον έναν αδερφό στην οικογένεια (90,4%).

Το μορφωτικό επίπεδο του πατέρα και της μητέρας των συμμετεχόντων κρίνεται υψηλό.

Πίνακας 2. Δημογραφικά στοιχεία του Συνολικού Δείγματος

	Μεταβλητή	N(%)
Φύλο	Ανδρας	186 (89,0%)`
	Γυναίκα	23 (11,0%)
Εθνικότητα	Αλβανική	1 (0,5%)
	Ελληνική	206 (98,5%)
	Κυπριακή	2 (1,0%)
Τόπος διαμονής τώρα	Αθήνα	78 (37,3%)
	Εκτός Αθήνας/ Επαρχία	115 (55,0%)
	Εκτός Ελλάδος	16 (7,7 %)
Τόπος διαμονής μέχρι την ηλικία των 18 ετών	Αθήνα	72 (34,4%)
	Εκτός Αθήνας/ Επαρχία	131 (62,7%)
	Εκτός Ελλάδος	6 (2,9%)
Μορφωτικό επίπεδο πατέρα	Δημοτικό	29 (13,9%)
	Γυμνάσιο	34 (16,3%)
	Λυκείου	69 (33,0%)
	IEK	6 (2,9%)
	AEI	37 (17,7%)
	TEI	16(7,7%)
	Μεταπτυχιακό/διδακτορικό	18 (8,6%)

Μορφωτικό επίπεδο μητέρας		
	δημοτικό	27 (12,9%)
	Γυμνάσιο	22(10,5%)
	Λυκείου	70 (33,5%)
	ΙΕΚ	10 (4,8%)
	ΑΕΙ	45 (21,5%)
	ΤΕΙ	19 (9,1%)
	Μεταπτυχιακό/διδακτορικό	16 (7,7%)
Οικογενειακή κατάσταση		
	άγαμος	192 (91,9 %)
	Έγγαμος	17 (8,1%)
Μορφωτικό επίπεδο		
	Γυμνάσιο	1 (0,5 %)
	Λυκείο/ΕΠΑΛ/ΤΕΕ	50 (23,9 %)
	ΙΕΚ	19 (9,1 %)
	ΑΕΙ/ΤΕΙ	130 (62,2 %)
	Μεταπτυχιακό/διδακτορικό	9 (4,3 %)
Αδέρφια		
	Ναι	189 (90,4%)
	Όχι	20 (9,6%)
Φοιτητής		
	Ναι	115 (55,0%)
	Όχι	94 (45,0%)
Τώρα ζείτε		
	Μόνος	63 (30,1%)
	με γονείς	90 (43,1%)
	με τα αδέρφια χωρίς τους γονείς	8 (3,8 %)
	Με κάποιο άλλο συγγενή	4 (1,9%)
	Με συγκάτοικο	7 (3,3 %)
	Με σύντροφο	23 (11,0 %)
	Με τον/την σύζυγο (ή/και και με τα παιδιά)	14 (6,7 %)
Εργασία		
	Άνεργος και αναζητώ εργασία	39 (18,7%)
	Άνεργος και δεν αναζητώ εργασία	61 (29,2%)

Δημόσιος υπάλληλος	11 (5,3 %)
Ελεύθερος επαγγελματίας	27 (12,9%)
Ιδιωτικός υπάλληλος	71 (34,0%)

Μέσα Συλλογής Δεδομένων

Αυτοσχέδιο ερωτηματολόγιο δημογραφικών χαρακτηριστικών. Οι συμμετέχοντες συμπλήρωσαν ένα αυτοσχέδιο ερωτηματολόγιο δημογραφικών στοιχείων με σκοπό τη συλλογή βασικών πληροφοριών που θα επιτρέψουν την επαρκή περιγραφή του δείγματος. Αποτελείται από 13 κλειστού τύπου ερωτήσεις που σχετίζονται με ατομικά, ακαδημαϊκά και οικογενειακά στοιχεία, στα οποία ο ερωτώμενος καλείται να απαντήσει (βλ. Παράρτημα).

Αυτοσχέδιο ερωτηματολόγιο συμπεριφοράς στοιχηματισμού . Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από 12 κλειστού τύπου ερωτήσεις, όπου ο ερωτώμενος καλείται να απαντήσει σε θέματα όπως: συχνότητα συμπεριφοράς στοιχηματισμού, συχνότητα κατανάλωσης αλκοόλ και χρήσης προϊόντων καπνού και καφέ κατά την διάρκεια ενασχόλησης με τυχερά παιχνίδια, συχνότητα ενασχόλησης με τυχερά παιχνίδια χωρίς όμως να χρησιμοποιεί αληθινά χρήματα, όπως για παράδειγμα σε εφαρμογές σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης μέσω διαδικτύου, όπως στο facebook τα dod games, το texas hold em poker zynga, ή σε δωρεάν εφαρμογές /παιχνίδια κινητού τηλεφώνου που να έχουν σχέση με στοιχηματισμό/τυχερά παιχνίδια, συχνότητα ενασχόλησης με διαδικτυακά παιχνίδια πολλαπλών παικτών (multiplayer online games, στα οποία συμπεριλαμβάνονται παιχνίδια, όπως π.χ. το League of Legends, Dota, Warcraft, Counterstrike και συμπεριφορά στοιχηματισμού των γονέων και των αδερφών του ερωτώμενου (βλ. Παράρτημα).

Ερωτηματολόγιο Ανίχνευσης Τζόγου (The South Oaks Gambling Screen, SOGS, Lesieur & Blume, 1987). Το SOGS είναι ένα ερωτηματολόγιο αποτελούμενο από 20 ερωτήσεις, οι οποίες βασίζονται στα διαγνωστικά κριτήρια του DSM-III για τον παθολογικό τζόγο. Μπορεί να είναι αυτοχορηγούμενο ή να χορηγηθεί από επαγγελματίες ή μη συνεντευκτές. Συνολικά 1.616 άνθρωποι ενεπλάκησαν στην ανάπτυξη αυτού του ερωτηματολογίου: 867 ασθενείς με διάγνωση κατάχρησης ουσιών και παθολογικού τζόγου, 213 μέλη των Ανώνυμων Τζογαδόρων, 384 φοιτητές και 152 υπάλληλοι νοσοκομείου. Σύμφωνα με τους κατασκευαστές του ερωτηματολογίου, η μέγιστη βαθμολογία, που μπορεί να πάρει κάποιος σε αυτό, είναι το 20, ενώ η μηδενική βαθμολογία σημαίνει, ότι ο ερωτώμενος δεν έχει πρόβλημα με το τζόγο. Αντίστοιχα, η βαθμολογία από 1 έως 4 σημαίνει ότι έχει κάποια προβλήματα με τον τζόγο και η βαθμολογία από 5 και πάνω σημαίνει ότι ο ερωτώμενος είναι πιθανώς παθολογικός τζογαδόρος.

Όργανο μέτρησης Γονικού Δεσμού (Parental Bonding Instrument).

Το Όργανο Μέτρησης Γονικού Δεσμού (Parental Bonding Instrument - PBI) δημιουργήθηκε από τους Parker, Tupling & Brown (1979) (Προσαρμογή : Αβαγιανού, Ζαφειροπούλου, Εργαστήριο Εξελικτικής Ψυχολογίας και Ψυχοπαθολογίας, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας) και αποτελεί ένα σταθερό όργανο μέτρησης του συναισθηματικού δεσμού που αναπτύσσεται ανάμεσα στο γονέα και το παιδί. Αυτοί που το συμπληρώνουν, προσπαθούν να θυμηθούν ολόκληρη την περίοδο της παιδικής τους ηλικίας μέχρι περίπου τα 16 τους χρόνια και αξιολογούν ξεχωριστά τη συμπεριφορά του πατέρα και της μητέρας σε ερωτηματολόγιο των 25 ερωτήσεων. Η απάντηση βαθμολογείται σε μια τεταρτοβάθμια κλίμακα Likert, ανάλογα με το πόσο συχνή ή όχι ήταν η συμπεριφορά του γονέα.

Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από δύο κλίμακες – διαστάσεις γονικής συμπεριφοράς, τη φροντίδα και τον έλεγχο/ προστασία, οι οποίες οδηγούν σε τέσσερις διαφορετικούς τύπους προσκόλλησης ανάλογα με την υψηλή ή χαμηλή βαθμολογία. Η κλίμακα της φροντίδας αποτελείται από δώδεκα (12) ερωτήσεις-δηλώσεις, η κλίμακα της προστασίας από δεκατρείς (13), οι οποίες αξιολογούνται σε τέσσερις διαβαθμίσεις. Η τελική τιμή (άθροισμα) σε κάθε κλίμακα (υψηλή ή χαμηλή) χαρακτηρίζει τον τύπο του γονικού δεσμού. Οι μέσοι όροι (cut-off scores) που προέκυψαν για τη μητρική φροντίδα είναι 28,22 και για την πατρική φροντίδα 25,11, ενώ οι μέσοι όροι μητρικής προστασίας ήταν 15,02 και της πατρικής προστασίας 14,17. Ο δείκτης εσωτερικής αξιοπιστίας Cronbach's α βρέθηκε να είναι 0,76.

Διαδικασία

Τα ερωτηματολόγια χορηγήθηκαν από μία φορά στο κάθε υποκείμενο (cross sectional study) σε άτομα και των δύο φύλων κατά το χρονικό διάστημα ενός μήνα (30 ημερολογιακές ημέρες). Τα ερωτηματολόγια χορηγήθηκαν κατά το χρονικό διάστημα από μέσα Μαρτίου του 2018 μέχρι μέσα του Απριλίου του 2018 και ο μέσος χρόνος που απαιτείτο για την συμπλήρωση του ήταν περίπου στα 15 με 20 λεπτά.

Χρησιμοποιήθηκε η φόρμα google form για τη διαδικτυακή χορήγηση του ερωτηματολογίου και η τεχνική της συμπτωματικής δειγματοληψίας (opportunity sample). Το δείγμα της έρευνας αποτελείται από όσους απάντησαν στην ηλεκτρονική φόρμα από το γενικό πληθυσμό και συγκεκριμένα νεαροί ενήλικες 18-35 ετών που ασχολούνται με διαδικτυακά ή μη τυχερά παιχνίδια.

Αναρτήθηκε σε ορισμένες διαδικτυακές σελίδες (site) και κοινωνικά μέσα πληροφόρησης (social media), τα οποία αποτελούν διαδικτυακό τόπο συνάντησης και πληροφόρησης για τυχερά παιχνίδια που επιλέχθηκαν λόγω της σχετικής θεματολογίας

τους. Έγινε επισήμανση στη φόρμα περί του σκοπού της έρευνας, περί της ανωνυμίας των συμμετεχόντων και περί της μη χρήσης των απαντήσεων των συμμετεχόντων σε άλλη έρευνα ή από τρίτους.

Τα μέσα συλλογής δεδομένων που χρησιμοποιήθηκαν είναι τα εξής: Ένα αυτοσχέδιο ερωτηματολόγιο δημογραφικών στοιχείων, ένα αυτοσχέδιο ερωτηματολόγιο ενασχόλησης με τυχερά παιχνίδια των συμμετεχόντων και των γονέων τους, το Ερωτηματολόγιο Ανίχνευσης Τζόγου (The South Oaks Gambling Screen, SOGS) (Lesieur & Blume, 1987) και το Όργανο Μέτρησης Γονεϊκού Δεσμού (Parental Bonding Instrument - PBI) το οποίο δημιουργήθηκε από τους Parker, Tupling & Brown (1979) (Προσαρμογή: Αβαγιανού, Ζαφειροπούλου, Εργαστήριο Εξελικτικής Ψυχολογίας και Ψυχοπαθολογίας, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας).

Χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό πρόγραμμα υπολογιστή «SPSS Statistics» για την στατιστική ανάλυση των δεδομένων της έρευνας.

Τα υποκείμενα της έρευνας συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο εθελοντικά και ενημερώθηκαν ότι η συμμετοχή τους είναι ανώνυμη και τα στοιχεία τους θα χρησιμοποιηθούν μόνο για τους σκοπούς της παρούσας έρευνας.

Αποτελέσματα

Περιγραφικοί Στατιστικοί Δείκτες

Από το δείγμα των 209 συμμετεχόντων, 61 άτομα (29,1% επί του συνολικού δείγματος) έχουν στοιχηματίσει τουλάχιστον μια φορά τον τελευταίο μήνα και μέσω διαδικτύου και επί τόπου. Από αυτά, τα 31 άτομα παρουσιάζουν «πιθανώς παθολογικό» βαθμό εξάρτησης από το τζόγο στο Ερωτηματολόγιο Ανίχνευσης Τζόγου (SOGS), τα 28 παρουσιάζουν «κάποια προβλήματα» και μόλις 2 άτομα δεν έχουν «κανένα πρόβλημα» από την ενασχόληση τους με το τζόγο.

Πίνακας 3. Κατανομή (απόλυτες και σχετικές συχνότητες) του συνολικού δείγματος ως προς την συμπεριφορά στοιχηματισμού των συμμετεχόντων

		Διαδικτυακός τζόγος			Σύνολο
		Όχι τον τελευταίο χρόνο	Τουλάχιστον μια φορά τον τελευταίο χρόνο	Τουλάχιστον μια φορά τον τελευταίο μήνα	N (N%)
Παραδοσιακός τζόγος	Όχι τον τελευταίο χρόνο	29 (13,9%)	8 (3,8%)	25 (12,0%)	62 (29,7%)
	Τουλάχιστον μια φορά τον τελευταίο χρόνο	17 (8,1%)	6 (2,9%)	14 (6,7%)	37 (17,7%)
	Τουλάχιστον μια φορά τον τελευταίο μήνα	35 (16,7%)	14 (6,7%)	61 (29,2%)	110 (52,6%)
Σύνολο	N (N%)	81 (38,8%)	28 (13,4%)	100 (47,8%)	209 (100%)

Αναλυτικότερα, όσον αφορά την εξάρτηση από το τζόγο, το δείγμα μπάκε σε τρεις κατηγορίες ανάλογα με το βαθμό εξάρτησης από το τζόγο. Σχεδόν οι μισοί

συμμετέχοντες του δείγματος (49,8%) ανήκουν στη κατηγορία της προβληματικής ενασχόλησης με τα τυχερά παιχνίδια («κάποια προβλήματα με τον τζόγο»).

Πίνακας 4. Κατανομή (απόλυτες και σχετικές) του συνολικού δείγματος ως προς τον βαθμό εξάρτησης από το τζόγο (SOGS)

	f	f%
Όχι πρόβλημα με τζόγο	51	24,4
Κάποια προβλήματα με τον τζόγο	104	49,8
Πιθανώς Παθολογικός Τζόγος	54	25,8
Σύνολο	209	100

Όσον αφορά τη συνήθεια στοιχηματισμού των συγγενών πρώτου βαθμού, περισσότεροι από τους μισούς συμμετέχοντες δηλώσαν ότι η μητέρα και τα αδέρφια τους δεν έχουν στοιχηματίσει ποτέ (σε ποσοστό 70,3% και 51,3 % αντίστοιχα). Περισσότεροι από τους μισούς συμμετέχοντες (111, 53,1%) δηλώσαν ότι ο πατέρας έχει στοιχηματίσει τουλάχιστον μια φορά στη ζωή του και από όσους συμμετέχοντες έχουν αδέρφια (189, 90,4%) , αυτά αποτελούν τους συγγενείς πρώτου βαθμού με το υψηλότερο ποσοστό στοιχηματισμού κατά το τελευταίο μήνα πριν τη διεξαγωγή της έρευνας (σε ποσοστό 19,1%).

Πίνακας 5. Κατανομή (απόλυτες και σχετικές συχνότητες) του συνολικού δείγματος ως προς την συνήθεια στοιχηματισμού των συγγενών πρώτου βαθμού (του πατέρα, της μητέρας και των αδερφών) του δείγματος

Μεταβλητή	f (f%)
Τζόγος πατέρα	
Τουλάχιστον μια φορά τους τελευταίους 12 μήνες	22 (10,5%)
Τουλάχιστον μια φορά σε όλη τους τη ζωή	111 (53,1%)
Ποτέ	76 (36,4%)
Σύνολο	209 (100%)
Τζόγος μητέρας	
Τουλάχιστον μια φορά τους τελευταίους 12 μήνες	20 (9,6%)
Τουλάχιστον μια φορά σε όλη τους τη ζωή	42 (20,1%)
Ποτέ	147 (70,3%)
Σύνολο	209 (100%)
Τζόγος αδερφών	
Τουλάχιστον μια φορά τους τελευταίους 12 μήνες	36 (19,1%)
Τουλάχιστον μια φορά σε όλη τους τη ζωή	56 (29,6%)
Ποτέ	97 (51,3%)

Σύνολο όσων έχουν αδέρφια	189 (90,4%)
------------------------------	-------------

Το Όργανο Μέτρησης Γονικού Δεσμού (PBI) αποτελείται από δύο κλίμακες, την φροντίδα και την προστασία-έλεγχο. Όσον αφορά το δεσμό με τον πατέρα, βρέθηκε ότι η κλίμακα της φροντίδας έχει μέσο όρο 24,90 και τυπική απόκλιση 6,67, ενώ της προστασίας έχει μέσο όρο 12,31 και τυπική απόκλιση 5,40. Όσον αφορά το δεσμό με τη μητέρα, η κλίμακα της φροντίδας έχει μέσο όρο 28,62 και τυπική απόκλιση 5,92, ενώ της προστασίας έχει μέσο όρο 14,64 και τυπική απόκλιση 6,03.

Πίνακας 6. Περιγραφικοί Στατιστικοί Δείκτες των Κλιμάκων του PBI για το Συνολικό Δείγμα

	# προτ.	N	Min	Max	M.O.	T.A.
PBI						
<i>Γονικός Δεσμός Πατέρα</i>						
Φροντίδα	12	205	3,00	36.00	24,9007	6,67964
Προστασία/ έλεγχος	13	205	2.00	28.00	12,3163	5,40986
<i>Γονικός Δεσμός Μητέρας</i>						
Φροντίδα	12	205	8,73	36.00	28,6279	5,92404
Προστασία/ έλεγχος	13	205	3.00	32.00	14,6447	6,03866

Οι συμμετέχοντες της έρευνας μοιράστηκαν σε κατηγορίες ανάλογα με το δεσμό με το πατέρα τους σε σχέση με την υψηλή ή χαμηλή βαθμολογία τους στις κλίμακες της φροντίδας και ελέγχου. Βρέθηκε ότι οι περισσότεροι από τους συμμετέχοντες έχουν «ιδανικό» δεσμό με το πατέρα τους σε ποσοστό 37,8% , ενώ σε ποσοστό 24,4% έχουν «τρυφερά περιοριστικό» δεσμό.

Πίνακας 7. Κατανομή(απόλυτες και σχετικές) του συνολικού δείγματος ως προς το δεσμό με τον πατέρα

	<i>f</i>	<i>f</i> %
ιδανικός	79	37,8
αδύναμος	39	18,7
τρυφερά	51	24,4
περιοριστικός		
μη στοργικός	36	17,2
έλεγχος		
Σύνολο	205	98,1

Οι συμμετέχοντες της έρευνας μοιράστηκαν σε κατηγορίες ανάλογα με το δεσμό με τη μητέρα τους σε σχέση με την υψηλή ή χαμηλή βαθμολογία τους στις κλίμακες της φροντίδας και ελέγχου. Βρέθηκε ότι οι περισσότεροι από τους συμμετέχοντες έχουν «ιδανικό» δεσμό με τη μητέρα τους σε ποσοστό 38,3%, ενώ μόλις δέκα (10) άτομα έχουν δεσμό «μη στοργικού ελέγχου».

Πίνακας 8. Κατανομή(απόλυτες και σχετικές) του συνολικού δείγματος ως προς το δεσμό με την μητέρα

	<i>f</i>	<i>f</i> %
ιδανικός	80	38,3
αδύναμος	61	29,2
τρυφερά	54	25,8
περιοριστικός		
μη στοργικός	10	4,8
έλεγχος		
Σύνολο	205	98,1

Στους Πίνακες 9,10,11 καταγράφονται οι απαντήσεις των συμμετεχόντων της έρευνας όσον αφορά στη χρήση προϊόντων καπνού, στη κατανάλωση αλκοόλ και καφέ ή άλλων προϊόντων που περιέχουν καφεΐνη κατά τη διάρκεια της ενασχόλησής τους με τυχερά παιχνίδια.

Πίνακας 9. Συχνότητα χρήσης προϊόντων καπνού των συμμετεχόντων κατά τη διάρκεια ενασχόλησης με τυχερά παιχνίδια

	Frequency	Percent
Ποτέ	110	52,6
Σπάνια	19	9,1
Μερικές φορές	18	8,6
Συχνά	25	12,0
Πολύ συχνά	37	17,7
Σύνολο	209	100,0

Πίνακας 10. Συχνότητα κατανάλωσης αλκοόλ κατά τη διάρκεια ενασχόλησης με τυχερά παιχνίδια

	Frequency	Percent
Ποτέ	129	61,7
Σπάνια	42	20,1
Μερικές φορές	22	10,5
Συχνά	11	5,3
Πολύ συχνά	5	2,4
Σύνολο	209	100,0

Πίνακας 11. Συχνότητα κατανάλωσης καφέ ή άλλων προϊόντων που περιέχουν καφεΐνη (π.χ.,Redbull) κατά τη διάρκεια ενασχόλησης με τυχερά παιχνίδια

	Frequency	Percent
Ποτέ	75	35,9
Σπάνια	46	22,0
Μερικές φορές	45	21,5
Συχνά	24	11,5
Πολύ συχνά	19	9,1
Total	209	100,0

Στους Πίνακες 12 και 13 καταγράφονται οι απαντήσεις των συμμετεχόντων της έρευνας όσον αφορά στις συνήθειες τους, συγκεκριμένα στην ενασχόλησή τους με διαδικτυακά παιχνίδια πολλαπλών παικτών (multiplayer online games, στα οποία συμπεριλαμβάνονται παιχνίδια, όπως π.χ. το League of Legends, Dota, Warcraft, Counterstrike) και στην ενασχόληση τους με τυχερά παιχνίδια χωρίς τη χρήση αληθινών χρημάτων, για παράδειγμα σε εφαρμογές σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης μέσω διαδικτύου, όπως στο Facebook, τα Dod games, το Texas hold em poker zynga, ή σε

δωρεάν εφαρμογές /παιχνίδια κινητού τηλεφώνου που έχουν σχέση με στοιχηματισμό/τυχερά παιχνίδια.

Πίνακας 12. Συχνότητα ενασχόλησης με διαδικτυακά παιχνίδια πολλαπλών παικτών (multiplayer online games, στα οποία συμπεριλαμβάνονται παιχνίδια, όπως π.χ. το *League of Legends*, *Dota*, *Warcraft*, *Counterstrike*)

	Frequency	Percent
Ποτέ	77	36,8
Σπάνια	36	17,2
Μερικές φορές	36	17,2
Συχνά	30	14,4
Πολύ συχνά	30	14,4
Σύνολο	209	100,0

Πίνακας 13. Συχνότητα ενασχόλησης με τυχερά παιχνίδια (σε εφαρμογές σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης μέσω διαδικτύου, όπως στο Facebook τα *Dod games*, το *Texas hold em poker* zynga, ή σε δωρεάν εφαρμογές /παιχνίδια κινητού τηλεφώνου που να έχουν σχέση με στοιχηματισμό/τυχερά παιχνίδια), χωρίς τη χρήση αληθινών χρημάτων

	Frequency	Percent
Ποτέ	40	19,1
Σπάνια	48	23,0
Μερικές φορές	79	37,8
Συχνά	27	12,9
Πολύ συχνά	13	6,2
Total	207	99,0
Missing	6	1,0
Σύνολο	209	100,0

Έλεγχος ερευνητικών ερωτημάτων και υποθέσεων

Για τον έλεγχο του πρώτου ερευνητικού ερωτήματος, που αφορά στο αν ο τύπος δεσμού των γονέων επιδρά στο βαθμό εξάρτησης από το τζόγο των συμμετεχόντων, εκτελέστηκε έλεγχος X^2 ανεξαρτησίας για τη διερεύνηση της σχέσης επίδρασης του βαθμού εξάρτησης από το τζόγο με το δεσμό των γονέων. Οι Πίνακες 14 και 15 παρουσιάζουν τα αποτελέσματα του ελέγχου ανεξαρτησίας για το κάθε γονέα ξεχωριστά.

Για τη διερεύνηση της σχέσης επίδρασης του βαθμού εξάρτησης από το τζόγο με το δεσμό με το πατέρα εκτελέστηκε έλεγχος X^2 ανεξαρτησίας. Δεν βρέθηκε στατιστικά σημαντική επίδραση στη σχέση επίδρασης του βαθμού εξάρτησης από το τζόγο με τον αντιληπτό γονικό δεσμό με το πατέρα ($X^2(6)=6,69$ και $p\text{-value}= 0,350$).

Πίνακας 14. Κατανομή (απόλυτες και σχετικές συχνότητες) του συνολικού δείγματος ως προς την εξάρτηση από το τζόγο των συμμετεχόντων με το δεσμό με τον πατέρα και διασταύρωση των μεταβλητών της εξάρτησης από το τζόγο με το δεσμό με τον πατέρα (Chi-Square Test)

Εξάρτηση στο τζόγο	Δεσμός με τον πατέρα				Σύνολο f(%)
	Ιδανικός f(%)	περιοριστικός f(%)	Αδύναμος f(%)	Μη στοργικός έλεγχος f(%)	
Όχι πρόβλημα με τζόγο	22 (44,9%)	8 (16,3%)	10 (20,4%)	9 (18,4%)	49 (100%)
Κάποια προβλήματα με τον τζόγο	42 (40,8%)	29 (28,2%)	18 (17,5%)	14 (13,6%)	103 (100%)
Πιθανώς παθολογικός τζόγος	15 (28,3%)	14 (26,4%)	11 (20,8%)	13 (24,5%)	53 (100%)
Σύνολο	79 (38,5%)	51 (24,9%)	39 (19,0%)	36 (17,6%)	205 (100%)

$X^2(6)=6,69$ και $p\text{-value}= 0,350$

Για τη διερεύνηση της σχέσης επίδρασης της εξάρτησης από το τζόγο με το δεσμό με την μητέρα εκτελέστηκε έλεγχος X^2 ανεξαρτησίας. Δεν βρέθηκε στατιστικά σημαντική επίδραση στη σχέση επίδρασης του βαθμού εξάρτησης από το τζόγο με τον αντιληπτό γονικό δεσμό με την μητέρα ($X^2(BE=6)=8,22$ και $p\text{-value}= 0,222$).

Πίνακας 15. Κατανομή (απόλυτες και σχετικές συχνότητες) του συνολικού δείγματος ως προς την εξάρτηση από το τζόγο των συμμετεχόντων με το δεσμό με την μητέρα και διασταύρωση των μεταβλητών της εξάρτησης από το τζόγο με το δεσμό με την μητέρα (Chi-Square Test)

Εξάρτηση στο τζόγο	Δεσμός με την μητέρα				Σύνολο f(%)
	Ιδανικός f(%)	Τρυφερά περιοριστικός f(%)	Αδύναμος f(%)	Μη στοργικός έλεγχος f(%)	
Όχι πρόβλημα με τζόγο	22 (44,9%)	11 (22,4%)	12 (24,5%)	4 (8,2%)	49 (100%)
Κάποια προβλήματα με τον τζόγο	39 (37,9%)	23 (22,3%)	37 (35,9%)	4 (3,9%)	103 (100%)
Πιθανώς παθολογικός τζόγος	19 (35,8%)	20 (37,7%)	12 (22,6%)	2 (3,8%)	53 (100%)
Σύνολο	80 (39,0%)	54 (26,3%)	61 (29,8%)	10 (4,9%)	205 (100%)

$X^2(6)=8,22$ και $p\text{-value}= 0,222$

Για τον έλεγχο του δεύτερου ερευνητικού ερωτήματος, προκειμένου να συγκριθούν οι κλίμακες της αντιληπτής φροντίδας και προστασίας του γονέα ως προς τον βαθμό εξάρτησης από το τζόγο του συμμετέχοντα, εκτελέστηκε ανάλυση διακύμανσης (ANOVA). Από το αποτέλεσμα της ανάλυσης δεν προέκυψε σημαντική στατιστικώς διαφορά στους μέσους όρους της φροντίδας του πατέρα ως προς τον βαθμό εξάρτησης από το τζόγο ($F(2,202)= 0,90$, $p =0,406$), της προστασία του πατέρα ως προς τον βαθμό εξάρτησης από το τζόγο ($F(2,202)= 0,65$, $p=0,520$) ούτε στους μέσους όρους της κλίμακας φροντίδας της μητέρας ($F(2,202)= 2,45$, $p = 0,088$), ούτε

της κλίμακας προστασίας της μητέρας ως προς τον βαθμό εξάρτησης στο τζόγο των συμμετεχόντων ($F(2,202) = 0,90, p = 0,406$).

Πίνακας 16. Μέσοι όροι και τυπική απόκλιση της ανάλυσης διακύμανσης μεταξύ των κλιμάκων του PBI των δύο γονέων και των κατηγοριών εξάρτησης των συμμετεχόντων

		<i>N</i>	<i>Mean</i>	<i>Std. Deviation</i>	<i>Minimum</i>	<i>Maximum</i>
Φροντίδα μητέρας	Όχι πρόβλημα με τζόγο	49	28,7217	5,75703	14,00	36,00
	Κάποια προβλήματα με τον τζόγο	103	29,3460	5,37935	16,00	36,00
	Πιθανώς παθολογικός τζόγος	53	27,1458	6,85953	8,73	36,00
	Σύνολο	205	28,6279	5,92404	8,73	36,00
Προστασία μητέρας	Όχι πρόβλημα με τζόγο	49	13,6625	5,97606	3,00	32,00
	Κάποια προβλήματα με τον τζόγο	103	14,8382	6,19072	3,00	29,00
	Πιθανώς παθολογικός τζόγος	53	15,1769	5,80024	5,00	29,00
	Σύνολο	205	14,6447	6,03866	3,00	32,00
Φροντίδα πατέρα	Όχι πρόβλημα με τζόγο	49	25,1039	6,65595	10,00	36,00
	Κάποια προβλήματα με τον τζόγο	103	25,3451	6,95678	3,00	36,00
	Πιθανώς παθολογικός τζόγος	53	23,8491	6,13635	8,00	36,00
	Σύνολο	205	24,9007	6,67964	3,00	36,00
Προστασία πατέρα	Όχι πρόβλημα με τζόγο	49	11,6025	4,84373	2,00	23,00
	Κάποια προβλήματα με τον τζόγο	103	12,4029	5,51561	3,00	28,00
	Πιθανώς παθολογικός τζόγος	53	12,8079	5,72215	4,00	26,00
	Σύνολο	205	12,3163	5,40986	2,00	28,00

Πίνακας 17. Ανάλυση διακύμανσης(ANOVA) μεταξύ των κλιμάκων του PBI και του βαθμού εξάρτησης από το τζόγο (SOGS)

		<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Φροντίδα μητέρας	Between Groups	2	169,96	84,98	2,45	0,088
	Within Groups	202	6989,27	34,60		
	Total	204	7159,23			
Προστασία μητέρας	Between Groups	2	66,13	33,06	0,90	0,406
	Within Groups	202	7372,81	36,49		
	Total	204	7438,94			
Φροντίδα πατέρα	Between Groups	2	80,98	40,49	0,90	0,406
	Within Groups	202	9020,99	44,65		
	Total	204	9101,97			
Προστασία πατέρα	Between Groups	2	38,54	19,27	0,65	0,520
	Within Groups	202	5931,84	29,36		
	Total	204	5970,38			

Το τρίτο ερευνητικό ερώτημα αφορά στην ύπαρξη ή μη σχέσης της βαρύτητας της εξάρτησης από το τζόγο των ενηλίκων με τη συχνότητα στοιχηματισμού των γονέων τους και των άλλων σημαντικών προσώπων στη ζωή τους.

Για τη διερεύνηση της σχέσης επίδρασης της εξάρτησης από το τζόγο με την συχνότητα στοιχηματισμού της μητέρας εκτελέστηκε έλεγχος X^2 ανεξαρτησίας. Δεν βρέθηκε στατιστικά σημαντική επίδραση στη σχέση επίδρασης του βαθμού εξάρτησης των συμμετεχόντων από το τζόγο με την αναφερόμενη συχνότητα στοιχηματισμού της μητέρας ($X^2(BE=4)=1,76$ και $p\text{-value}= 0,780$).

Πίνακας 18. Κατανομή (απόλυτες και σχετικές συχνότητες) του συνολικού δείγματος ως προς την εξάρτηση από το τζόγο των συμμετεχόντων με τη συχνότητα στοιχηματισμού της μητέρας και διασταύρωση των μεταβλητών της εξάρτησης από το τζόγο με την αναφερόμενη συχνότητα της συμπεριφοράς στοιχηματισμού της μητέρας των συμμετεχόντων (Chi-Square Test)

	Τζόγος μητέρας			Σύνολο
	Ποτέ	Τουλάχιστον μια	Τουλάχιστον μια φορά	
		φορά σε όλη τους τη ζωή	τους τελευταίους 12 μήνες	
Εξάρτηση στο τζόγο				
Όχι πρόβλημα με τζόγο	34 (66,7%)	11 (21,6%)	6 (11,8%)	51 (100%)
Κάποια προβλήματα με τον τζόγο	74 (71,2%)	19 (18,3%)	11 (10,6%)	104 (100%)
Πιθανώς παθολογικός τζόγος	39 (72,2%)	12 (22,2%)	3 (5,6%)	54 (100%)
Σύνολο	147 (70,3%)	42 (20,1%)	20 (9,6%)	209 (100%)
X ² (4)=1,76 και p-value= 0,780				

Για τη διερεύνηση της σχέσης επίδρασης της εξάρτησης από το τζόγο με την συχνότητα στοιχηματισμού του πατέρα εκτελέστηκε έλεγχος X^2 ανεξαρτησίας. Δεν βρέθηκε στατιστικά σημαντική επίδραση στη σχέση επίδρασης του βαθμού εξάρτησης των συμμετεχόντων από το τζόγο με την αναφερόμενη συχνότητα στοιχηματισμού του πατέρα ($X^2(BE=4)=3,00$ και $p\text{-value}= 0,558$).

Για τη διερεύνηση της σχέσης επίδρασης της εξάρτησης από το τζόγο με την συχνότητα στοιχηματισμού των αδερφών εκτελέστηκε έλεγχος X^2 ανεξαρτησίας. Δεν βρέθηκε στατιστικά σημαντική επίδραση στη σχέση επίδρασης του βαθμού εξάρτησης από το τζόγο των συμμετεχόντων οι οποίοι έχουν αδελφούς/-ές με την αναφερόμενη συχνότητα στοιχηματισμού των αδερφών ($X^2(BE=4)=0,65$ και $p\text{-value}= 0,957$, $N=189$).

Στο τέταρτο ερευνητικό ερώτημα εξετάζεται σε πρώτο σκέλος αν υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στους νέους ενήλικες ανάλογα με το βαθμό εξάρτησης από το τζόγο,

σε σχέση με τη παράλληλη συχνότητα χρήσης νόμιμων ουσιών (καπνός, αλκοόλ και καφές) κατά την διάρκεια της ενασχόλησης με τον τζόγο. Για τη διερεύνηση της σχέσης επίδρασης της εξάρτησης από το τζόγο με την συχνότητα χρήσης νόμιμων ουσιών (καπνός, αλκοόλ και καφές) κατά την διάρκεια της ενασχόλησης με τον τζόγο εκτελέστηκε έλεγχος X^2 ανεξαρτησίας. Βρέθηκε στατιστικά πολύ σημαντική επίδραση στη σχέση του βαθμού εξάρτησης από το τζόγο με τη παράλληλη χρήση καπνού ($X^2(BE=8)=24,59$ και $p\text{-value}= 0,002$), τη χρήση αλκοόλ ($X^2(BE=8)=28,81$ και $p\text{-value}< 0,001$) και με την χρήση καφέ ή άλλων προϊόντων που περιέχουν καφεΐνη (π.χ., Redbull) ($X^2(BE=8)=40,95$ και $p\text{-value}< 0,001$). Στον Πίνακα 19, παρατηρούμε ότι οι μισοί (50%) συμμετέχοντες που ανήκουν στη κατηγορία του «πιθανώς παθολογικού τζόγου» δηλώνουν ότι καπνίζουν «συχνά/ πολύ συχνά» κατά την διάρκεια της ενασχόλησης με τον τζόγο.

Πίνακας 19. Κατανομή (απόλυτες και σχετικές συχνότητες) του συνολικού δείγματος ως προς την εξάρτηση από το τζόγο των ατόμων με την χρήση προϊόντων καπνού και διασταύρωση των μεταβλητών της εξάρτησης από το τζόγο με τη χρήση καπνού κατά την διάρκεια της ενασχόλησης με τον τζόγο (Chi-Square Test)

Εξάρτηση στο τζόγο	Χρήση προϊόντων καπνού					Σύνολο f(%)
	Ποτέ f(%)	Σπάνια f(%)	Μερικές φορές f(%)	Συχνά f(%)	Πολύ Συχνά f(%)	
Όχι πρόβλημα με τζόγο	31 (60,8%)	5 (9,8%)	6 (11,8%)	6 (11,8%)	3 (5,9%)	51 (100%)
Κάποια προβλήματα με τον τζόγο	58 (55,8%)	10 (9,6%)	10 (9,6%)	13 (12,5%)	13 (12,5%)	104 (100%)
Πιθανώς παθολογικός τζόγος	21 (38,9%)	4 (7,4%)	2 (3,7%)	6 (11,1%)	21 (38,9%)	54 (100%)
Σύνολο	110 (52,6%)	19 (9,1%)	18 (8,6%)	25 (12,0%)	37 (17,7%)	209 (100%)

$X^2(8)= 24,59$ και $p\text{-value}= 0,002$

Τέλος, στο δεύτερο σκέλος του τέταρτου ερευνητικού ερωτήματος ,που αφορά τις διαφορές ανάμεσα στους νέους ενήλικες ανάλογα με τη συχνότητα στο τρόπο στοιχηματισμού (παραδοσιακό ή διαδικτυακό) σε σχέση με τη παράλληλη συχνότητα χρήσης νόμιμων ουσιών (καπνός, αλκοόλ και καφέ) κατά την διάρκεια της ενασχόλησης με τον τζόγο , εκτελέστηκε έλεγχος X^2 ανεξαρτησίας για τη διερεύνηση της σχέσης μεταξύ των μεταβλητών. Βρέθηκε στατιστικά πολύ σημαντική επίδραση της σχέσης μεταξύ της συχνότητας διαδικτυακού στοιχηματισμού με την παράλληλη χρήση καπνού ($X^2(BE=8)=28,49$ και $p\text{-value}< 0,001$), τη παράλληλη κατανάλωση αλκοόλ ($X^2(BE=8)=24,40$ και $p\text{-value}= 0,002$) και τη παράλληλη κατανάλωση καφέ και προϊόντων με καφεΐνη ($X^2(BE=8)=24,46$ και $p\text{-value}= 0,002$). Αντίθετα, δεν βρέθηκε στατιστικά σημαντική επίδραση της σχέσης μεταξύ της συχνότητας παραδοσιακού στοιχηματισμού με την παράλληλη χρήση καπνού ($X^2(BE=8)=5,51$ και $p\text{-value}= 0,701$), τη παράλληλη κατανάλωση αλκοόλ ($X^2(BE=8)=8,13$ και $p\text{-value}= 0,420$) και τη παράλληλη κατανάλωση καφέ και προϊόντων με καφεΐνη ($X^2(BE=8)=11,74$ και $p\text{-value}= 0,163$).

Πίνακας 20. Κατανομή (απόλυτες και σχετικές συχνότητες) του συνολικού δείγματος ως προς την συχνότητα στοιχηματισμού (παραδοσιακός τζόγος) των ατόμων με την χρήση προϊόντων καπνού και διασταύρωση των μεταβλητών της συχνότητας στοιχηματισμού (παραδοσιακός τζόγος) με τη χρήση καπνού κατά την διάρκεια της ενασχόλησης με τον τζόγο(Chi-Square Test)

	Χρήση προϊόντων καπνού					Σύνολο f(%)
	Ποτέ f(%)	Σπάνια f(%)	Μερικές φορές f(%)	Συχνά f(%)	Πολύ Συχνά f(%)	
Παραδοσιακός τζόγος						
Όχι τον τελευταίο χρόνο	38 (61,3%)	5 (8,1%)	4 (6,5%)	7 (11,3%)	8 (12,9%)	62 (100%)
Τουλάχιστον μια φορά τον τελευταίο χρόνο	16 (43,2%)	5 (13,5%)	5 (13,5%)	5 (13,5%)	6 (16,2%)	37 (100%)

Τουλάχιστον μια φορά τον τελευταίο μήνα	56 (50,9%)	9 (8,2%)	9 (8,2%)	13 (11,8%)	23 (20,9%)	110 (100%)
Σύνολο	110 (52,6%)	19 (9,1%)	18 (8,6%)	25 (12,0%)	37 (17,7%)	209 (100%)

$X^2(8)=5,51$ και $p\text{-value}= 0,701$

Πίνακας 21. Κατανομή (απόλυτες και σχετικές) του συνολικού δείγματος ως προς την συχνότητα του διαδικτυακού στοιχηματισμού των ατόμων με την χρήση προϊόντων καπνού και διασταύρωση των μεταβλητών της συχνότητας διαδικτυακού στοιχηματισμού με τη χρήση καπνού κατά την διάρκεια της ενασχόλησης με τον τζόγο (Chi-Square Test)

Διαδικτυακός τζόγος	Χρήση προϊόντων καπνού					Σύνολο f(%)
	Ποτέ f(%)	Σπάνια f(%)	Μερικές φορές f(%)	Συχνά f(%)	Πολύ Συχνά f(%)	
Όχι τον τελευταίο χρόνο	53 (65,4%)	11 (13,6%)	5 (6,2%)	7 (8,6%)	5 (6,2%)	81 (100%)
Τουλάχιστον μια φορά τον τελευταίο χρόνο	15 (53,6%)	3 (10,7%)	5 (17,9%)	2 (7,1%)	3 (10,7%)	28 (100%)
Τουλάχιστον μια φορά τον τελευταίο μήνα	42 (42,0%)	5 (5,0%)	8 (8,0%)	16 (16,0%)	29 (29,0%)	100 (100%)
Σύνολο	110 (52,6%)	19 (9,1%)	18 (8,6%)	25 (12,0%)	37 (17,7%)	209 (100%)

$X^2(8)=28,49$ και $p\text{-value}< 0,001$

Συζήτηση

Το πρώτο ερευνητικό ερώτημα συνίσταται στο αν ο τύπος δεσμού των γονέων επιδρά στην ενασχόληση με τα τυχερά παιχνίδια στους νεαρούς ενήλικες και πιο συγκεκριμένα στο βαθμό του πόσο προβληματική γίνεται ή/ και στο αν η συγκεκριμένη ενασχόληση φτάνει σε παθολογικές συμπεριφορές.

Κατά την ανάλυση δεδομένων της έρευνας, διαπιστώθηκε ότι δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική σχέση μεταξύ του γονικού δεσμού και του βαθμού εξάρτησης στο τζόγο των συμμετεχόντων. Αυτό έχει ως συνέπεια να μην επιβεβαιώνεται η ερευνητική υπόθεση, η οποία ακολουθεί τα ευρήματα της βιβλιογραφίας, όπου αναφέρεται ότι ο τύπος γονικού δεσμού « μη στοργικός έλεγχος», ίσως επίσης και ο «αδύναμος» τύπος δεσμού παρουσιάζονται περισσότερο σε ενήλικες που έχουν προβληματική ή παθολογική ενασχόληση με το τζόγο σε σχέση με αυτούς που φαίνεται ότι δεν έχουν προβληματικές συμπεριφορές στοιχηματισμού.

Σε έρευνες για το παθολογικό τζόγο σε κλινικούς πληθυσμούς (Grant, Kim, 2002b), διαπιστώθηκαν χαμηλά επίπεδα ιδανικού δεσμού με τους γονείς (optimal parenting) και υψηλότερα επίπεδα αδύναμου δεσμού (neglectful parenting), ενώ σε μια πιο πρόσφατη έρευνα (Villalta et al., 2015) το πιο συχνό γονικό μοτίβο που συναντάται σε άτομα με προβλήματα παθολογικού τζόγου είναι ο μη στοργικός έλεγχος (affectionless control) με χαμηλή φροντίδα και υψηλό έλεγχο, εύρημα αντίστοιχο για άτομα που αντιμετωπίζουν διαταραχές χρήσης ουσιών .

Το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα αφορά στην επίδραση ή όχι της φροντίδας και του ελέγχου (με βάση τις κλίμακες του Οργάνου Μέτρησης Γονικού Δεσμού (PBI)) στην ενασχόληση με τα τυχερά παιχνίδια.

Διαπιστώθηκε ότι οι μέσοι όροι της φροντίδας της μητέρας και του πατέρα στους συμμετέχοντες που δεν αντιμετώπιζαν πρόβλημα με το τζόγο είναι υψηλότεροι σε σχέση με τους μέσους όρους των συμμετεχόντων που ανήκουν στη κατηγορία των «πιθανώς παθολογικών παικτών». Παράλληλα, οι μέσοι όροι της προστασίας της μητέρας και του πατέρα στους συμμετέχοντες που δεν αντιμετώπιζαν πρόβλημα με το τζόγο είναι χαμηλότεροι σε σχέση με τους μέσους όρους των συμμετεχόντων που ανήκουν στη κατηγορία των «πιθανώς παθολογικών παικτών». Παρόλο, που το εύρημα αυτό συμφωνεί με την δεύτερη ερευνητική υπόθεση, δεν είναι στατιστικά σημαντική η διαφορά στους μέσους όρους των κλιμάκων του PBI , ώστε να μπορεί να επιβεβαιώσει την υπόθεση.

Σύμφωνα με τους Gupta, & Derevensky (2008), τα γονικά στυλ ανατροφής μπορούν να έχουν επίδραση στο προβληματικό τζόγο ακόμα και όταν οι γονείς δεν προβάλλουν την συγκεκριμένη συμπεριφορά στα παιδιά. Μια μελέτη ανασκόπησης, που ζητούσε από ενήλικους παθολογικούς παίκτες και από το δείγμα ελέγχου να θυμηθούν πώς αυτοί είχαν ανατραφεί από τους γονείς τους, βρήκε ότι όσοι ανέφεραν χαμηλή μητρική και πατρική φροντίδα ήταν πιο πιθανό να είναι παθολογικοί παίκτες (Grant, Kim, 2002b).

Στο τρίτο ερευνητικό ερώτημα δεν βρέθηκε στατιστικά σημαντική σχέση της βαρύτητας της εξάρτησης από το τζόγο των νεαρών ενηλίκων με τη συχνότητα στοιχηματισμού του πατέρα, της μητέρας τους και των αδερφών τους. Δεν διαφέρει στατιστικά σημαντικά ο βαθμός εξάρτησης από τον τζόγο, ανάμεσα σε αυτούς που ανέφεραν ότι οι γονείς τους και τα αδέρφια τους έχουν στοιχηματίσει φέτος, με αυτούς που ανέφεραν ότι οι γονείς τους και τα αδέρφια τους δεν έχουν στοιχηματίσει ποτέ. Διαπιστώνουμε από τους περιγραφικούς στατιστικούς δείκτες του δείγματός της έρευνας, ότι περισσότεροι από τους μισούς συμμετέχοντες δηλώσαν ότι η μητέρα και τα

αδέρφια τους δεν έχουν στοιχηματίσει ποτέ (σε ποσοστό 70,3% και 51,3 % αντίστοιχα). Περισσότεροι από τους μισούς συμμετέχοντες (111, 53,1%) δηλώσαν ότι ο πατέρας έχει στοιχηματίσει τουλάχιστον μια φορά στη ζωή του και από όσους συμμετέχοντες έχουν αδέρφια (189, 90,4%), αυτά αποτελούν τους συγγενείς πρώτου βαθμού με το υψηλότερο ποσοστό στοιχηματισμού κατά το τελευταίο μήνα πριν τη διεξαγωγή της έρευνας (σε ποσοστό 19,1%).

Στην έρευνα των Gay, Gill & Corboy (2016) συσχετίσεις αποκάλυψαν ότι τα υψηλότερα επίπεδα του προβλήματος τυχερών παιχνιδιών συνδέθηκαν με υψηλότερα επίπεδα αντιληπτής προβληματικής ενασχόλησης των συνομηλίκων, της μητέρας, και του πατέρα με τα τυχερά παιχνίδια. Αυτά τα ευρήματα υποδεικνύουν ότι ο τζόγος της μητέρας και του πατέρα είναι σημαντικοί παράγοντες στην ανάπτυξη προβληματικής ενασχόλησης του αναδυόμενου ενήλικα με τα τυχερά παιχνίδια.

Είναι πιθανόν ότι για τους αναδυόμενους ενήλικες η συμπεριφορά των συνομηλίκων και η αλληλεπίδραση μεταξύ των συνομηλίκων να επηρεάζει εκείνη τη περίοδο τις δικές τους αξίες, περισσότερο από την επικοινωνία με τους γονείς. Οι συνέπειες του γονικού προβληματικού τζόγου σε αυτή την περίοδο της ζωής μπορεί να είναι πιο ήπιες και ασυνείδητες, καθώς οι αναδυόμενοι ενήλικες μεταβαίνουν από την εξάρτηση των εφήβων από τους γονείς τους, σε ένα πιο ανεξάρτητο καθεστώς ως νεαροί ενήλικες (Arnett, 2000).

Τα αποτελέσματα του τέταρτου ερευνητικού ερωτήματος υποδεικνύουν ότι όσο περισσότερο είναι κάποιος εξαρτημένος με το τζόγο, τόσο κάνει παράλληλη χρήση νόμιμων ουσιών κατά τη διάρκεια ενασχόλησής του με αυτόν. Σε επόμενη έρευνα, πρέπει να συμπεριληφθεί ο έλεγχος του βαθμού εξάρτησης από τη χρήση των συγκεκριμένων ουσιών των συμμετεχόντων με τα κατάλληλα στατιστικά εργαλεία. Έτσι, θα επιβεβαιωθεί με αξιοπιστία και εγκυρότητα κατά πόσον η παράλληλη χρήση νόμιμων

ουσιών κατά την διάρκεια ενασχόλησης με το τζόγο, σχετίζεται με τον βαθμό εξάρτησης από το τζόγο. Τέλος, περαιτέρω έρευνες και στατιστικοί έλεγχοι είναι απαραίτητοι, προκειμένου να σταθμιστούν οι ερωτήσεις παράλληλης χρήσης νόμιμων ουσιών κατά την διάρκεια ενασχόλησης με το τζόγο από το αυτοσχέδιο ερωτηματολόγιο συμπεριφοράς στοιχηματισμού που χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα έρευνα.

Διαπιστώθηκε τέλος, ότι υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στους νέους ενήλικες ανάλογα με τη συχνότητα στο τρόπο στοιχηματισμού (παραδοσιακό ή διαδικτυακό) σε σχέση με τη παράλληλη συχνότητα χρήσης νόμιμων ουσιών (καπνός, αλκοόλ και καφές) κατά την διάρκεια της ενασχόλησης με τον τζόγο. Μόνο μέσω διαδικτύου βρέθηκε σημαντική στατιστικά σχέση της συχνότητας στοιχηματισμού με τη παράλληλη συχνότητα χρήσης νόμιμων ουσιών (καπνός, αλκοόλ και καφές) κατά την διάρκεια της ενασχόλησης με τον τζόγο.

Περιορισμοί και Προτάσεις

Η έρευνα αυτή έχει αρκετούς περιορισμούς, εξαιτίας των οποίων τα αποτελέσματά της πρέπει να ληφθούν υπόψη με σχετική επιφύλαξη. Αρχικά, το δείγμα της έρευνας είναι περιορισμένο με συνέπεια τα αποτελέσματα να μην μπορούν να γενικευτούν. Ο τρόπος χορήγησης των ερωτηματολογίων, με τη χρήση διαδικτυακής φόρμας και με το μοίρασμα τους σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης, υστερούν ως προς για την αξιοπιστία και επηρεάζουν την εγκυρότητα των αποτελεσμάτων της έρευνας που πραγματοποιήθηκε.

Επιπλέον, τα αποτελέσματα της έρευνας βγήκαν από αυτο-αναφορικά ερωτηματολόγια που συμπληρώσαν οι συμμετέχοντες. Σε αυτό το σημείο πρέπει να λάβουμε υπόψη τους παράγοντες που επηρεάζουν τους συμμετέχοντες κατά την

συμπλήρωση των ερωτηματολογίων, όπως οι κοινωνικά επιθυμητές απαντήσεις και η πιθανή άρνηση ή υποβάθμιση των προβλημάτων που φέρνει η ενασχόληση με τον τζόγο.

Στην έρευνα των κοινωνικών επιστημών, η προκατάληψη της κοινωνικής επιθυμίας (social desirability) είναι ένας τύπος μεροληψίας απόκρισης, που είναι η τάση των ερωτηθέντων της έρευνας να απαντούν σε ερωτήσεις, με τρόπο ώστε να αντιμετωπίζονται ευνοϊκά από τους άλλους. Αυτό μπορεί να πάρει τη μορφή υπερεκτίμησης της "καλής συμπεριφοράς" ή υπο-αναφοράς της "κακής", ή ανεπιθύμητης συμπεριφοράς. Η τάση αυτή δημιουργεί σοβαρό πρόβλημα στη διεξαγωγή έρευνας με αυτο-αναφορικά ερωτηματολόγια. Αυτή η μεροληψία παρεμβαίνει στην ερμηνεία των μέσων τάσεων καθώς και των ατομικών διαφορών.

Πολλοί συμμετέχοντες μπορεί να υπο-ανέφεραν τη συχνότητα συμπεριφοράς στοιχηματισμού τους και τα προβλήματα που τους δημιουργεί ο τζόγος. Ορισμένοι μπορεί να έχουν στο παρελθόν στοιχηματίσει σε παράνομα τραπέζια στοιχηματισμού, σε παράνομα καταστήματα που δεν έχουν αδειοδότηση, σε μη αδειοτεμένα site διαδικτυακού τζόγου. Ακόμη, όσοι είναι μεταξύ 18 μέχρι και 21 ετών από τους συμμετέχοντες της έρευνας, μπορεί ακόμα και να στοιχηματίζουν διαδικτυακά με ψεύτικα στοιχεία και ηλικία σε αδειοδοτημένα διαδικτυακά site πέρα του ΟΠΑΠ, κάτι το οποίο είναι παράνομο για την συγκεκριμένη ηλικιακή κατηγορία στην Ελλάδα, όπως ήδη αναφέρθηκε στην Εισαγωγή της εργασίας. Αυτό μπορεί να επηρεάζει τις απαντήσεις των συμμετεχόντων αναφορικά με τις ερωτήσεις για τη συμπεριφορά στοιχηματισμού τους.

Οι πολιτισμικοί παράγοντες επίσης, μπορεί να επηρεάζουν τη στάση των συμμετεχόντων προς τον τζόγο και τον θεσμό της οικογένειας, αλλά και τις απαντήσεις τους σε αυτά τα θέματα. Κάθε χώρα έχει θέσει δικό της ρυθμιστικό νομοθετικό πλαίσιο για το τζόγο, αλλά και πέραν από τη νομιμότητα του τζόγου, μέσα στο πέρασμα της

ιστορίας, ο πληθυσμός κάθε χώρας έχει διαμορφώσει συνολικά διαφορετικές στάσεις και συμπεριφορές προς το τζόγο

Είναι αναγκαίο να εστιάσει περισσότερο η Ελληνική επιστημονική κοινότητα στο φαινόμενο του τζόγου στην Ελλάδα και στα προβλήματα που επιφέρει στο άτομο και στην οικογένεια, ώστε να υπάρξουν περισσότερα δεδομένα από αξιόπιστες έρευνες για ελληνικούς πληθυσμούς, σε σχέση με τον εθισμό στο τζόγο.

Περαιτέρω έρευνες θα ήταν σκόπιμο να εστιάσουν στους γονικούς δεσμούς σε άτομα που λαμβάνουν ήδη ή αναζητούν θεραπεία για τη διαταραχή του τζόγου στην Ελλάδα. Για παράδειγμα, θα ήταν απαραίτητη μια έρευνα για γονικούς δεσμούς εστιασμένη σε κλινικό πληθυσμό ατόμων με προβλήματα στο τζόγο, όπως συλλογή δείγματος από άτομα που παρακολουθούν κάποιο πρόγραμμα απεξάρτησης απ' τα τυχερά παιχνίδια σε κάποιο θεραπευτικό πλαίσιο ή νοσοκομείο.

Επίσης, σχεδόν οι μισοί συμμετέχοντες (49,8%) ανήκουν στη κατηγορία «κάποια προβλήματα στο τζόγο», δηλαδή στους πιθανώς προβληματικούς παίκτες. Υπάρχει βιβλιογραφία για τους παίκτες που δεν συγκεντρώνουν τα κριτήρια του διαγνωστικού κατώτατου ορίου για την διαταραχή του τζόγου (π.χ., Blanco et al., 2006, Morasco et al., 2006a, 2006b). Οι συγκεκριμένοι παίκτες αντιμετωπίζουν μερικά σημαντικά προβλήματα σε διάφορες πτυχές της ζωής τους και μπορούν να επωφεληθούν από παρεμβάσεις (Petry et al., 2008, 2009).

Σύμφωνα με τους Petry et al. (2014), απαιτούνται περαιτέρω έρευνες για την κατανόηση της αιτιολογίας και των συνεπειών του προβληματικού τζόγου των ατόμων, τα οποία βρίσκονται κάτω από το όριο των κριτηρίων διάγνωσης της διαταραχής τζόγου, και κατά πόσον η κατάσταση αυτή είναι πραγματικά ξεχωριστή από τις περιπτώσεις διαταραχής του τζόγου που πληρούν τα πλήρη κριτήρια. Επιπλέον, απαιτείται

συμπληρωματική ψυχομετρική εξέταση των ίδιων των διαγνωστικών κριτηρίων και η καθιέρωση ενός κατάλληλου διαγνωστικού εργαλείου.

Ειδικότερα, δεν υπάρχει ουδός («threshold») να χρησιμοποιηθεί, είτε ως πρότυπος οδηγός για υπεύθυνη συμπεριφορά τυχερών παιχνιδιών, είτε ως το γνωστό επίπεδο το οποίο να σχετίζεται με βλάβη. Θα ήταν επίσης χρήσιμες οι άμεσες συγκρίσεις μεταξύ των κριτηρίων διαταραχής τυχερών παιχνιδιών και κριτηρίων που είναι πιο παράλληλα με εκείνα που αφορούν τις διαταραχές της χρήσης ουσιών.

Απαιτούνται συνεπώς μελέτες σε μεγαλύτερα και πιο ποικίλα δείγματα για να καθοριστεί εάν αυτή η προσέγγιση είναι δικαιολογημένη. Εάν τα κριτήρια της διαταραχής χρήσης ουσιών κατηγοριοποιούν με ακρίβεια άτομα με διαταραχή τζόγου, η αποτελεσματικότητα στις διαγνώσεις μπορεί να βελτιωθεί χρησιμοποιώντας ένα πιο παράλληλο σύνολο κριτηρίων (Petry et al., 2014). Οι Dennis et al. (2012), για παράδειγμα, αναπροσάρμοσαν τα διαγνωστικά κριτήρια των διαταραχών χρήσης ουσιών επαναδιατυπώνοντας τα, έτσι ώστε να ανταποκρίνονται στα προβλήματα με τα τυχερά παιχνίδια και σύγκριναν την στατιστική ευαισθησία (sensitivity) και ειδικότητα (specificity) σε όλες τις διαγνωστικές μεθόδους σε ασθενείς στη Γαλλία που αναζητούν θεραπεία.

Πολλά όργανα έχουν αναπτυχθεί και χρησιμοποιούνται για την αξιολόγηση της διαταραχής των τυχερών παιχνιδιών, αλλά κανένα δεν είναι ευρέως αποδεκτό ως η καλύτερη μέθοδος για την εξακρίβωση των διαγνώσεων. Για παράδειγμα, το Ερωτηματολόγιο Ανίχνευσης Τζόγου (The South Oaks Gambling Screen, SOGS, Lesieur & Blume, 1987) είναι ευρέως χρησιμοποιούμενο εργαλείο, το οποίο χρησιμοποιήθηκε για τη μέτρηση του βαθμού εξάρτησης από τον τζόγο των συμμετεχόντων της παρούσας έρευνας, το οποίο όμως είναι ακόμα σταθμισμένο σε παλιότερη έκδοση του DSM. Προτείνεται η επικαιροποίησή του με τα μειωμένα κριτήρια του DSM-V.

Συμπερασματικά, δεν υπάρχει σταθμισμένο ερωτηματολόγιο αυτο-αναφοράς στα κριτήρια του DSM-V, ούτε υπάρχουν ακόμα καινούργια ερωτηματολόγια που να έχουν χρησιμοποιηθεί ευρέως για τα κριτήρια του εθισμού στο τζόγο. Αυτά μπορεί να αποτελέσουν στόχο για μετέπειτα έρευνα στο αντικείμενο της μελέτης της διαταραχής του τζόγου με τη δημιουργία καινούργιων εργαλείων από τη διεπιστημονική σκοπιά της εξαρτησιολογίας και με τη χρήση κριτηρίων παραλλήλων με αυτά της διάγνωσης διαταραχής ουσιών.

Στο τρίτο ερευνητικό ερώτημα δεν βρέθηκε στατιστικά σημαντική σχέση της βαρύτητας της εξάρτησης από το τζόγο των νεαρών ενηλίκων με τη συχνότητα στοιχηματισμού του πατέρα, της μητέρας τους και των αδερφών τους. Τα αποτελέσματα της έρευνας πρέπει να ληφθούν υπ' όψη με επιφύλαξη δεδομένου του μικρού σε μέγεθος δείγματος, ενώ περαιτέρω έρευνα απαιτείται με μεγαλύτερα δείγματα προκειμένου να αποφευχθεί η τυχαιότητα των αποτελεσμάτων.

Τέλος, παρόλο που τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας δείχνουν ότι όσοι στοιχηματίζουν συχνότερα μέσω του διαδικτύου κάνουν μεγαλύτερη χρήση καπνού, κατανάλωση αλκοόλ και καφέ, από αυτούς που προτιμούν να στοιχηματίζουν επί τόπου, αυτά πρέπει να ληφθούν υπόψη με επιφύλαξη, λόγω του μικρού δείγματος των συμμετεχόντων. Πολλοί άλλοι συγχυτικοί παράγοντες, όπως για παράδειγμα η ηλικία των συμμετεχόντων, η οικονομική τους κατάσταση, η σχέση τους με τη τεχνολογία, μπορεί να επηρεάζουν τις προτιμήσεις των συμμετεχόντων ανάλογα με τον τρόπο στοιχηματισμού τους.

Αναλυτικότερα, όπως φαίνεται, το Internet είναι απλά ένα μέσο για να συμμετάσχει το άτομο στη συμπεριφορά επιλογής. Αυτό που μπορεί να κάνει το Διαδίκτυο είναι να διευκολύνει τους παίκτες τυχερών παιχνιδιών που χρησιμοποιούν το Διαδίκτυο (και όχι τους χρήστες του Διαδικτύου), να παίξουν πιο υπερβολικά από ό, τι

θα είχαν κάνει εκτός σύνδεσης. Ευάλωτες ομάδες ατόμων, όπως οι έφηβοι, άτομα με προβληματική ενασχόληση με τζόγο, με αναπτυξιακές ή μαθησιακές διαταραχές, χρήστες αλκοόλ και ναρκωτικών, οι οποίοι αν προσπαθούσαν να στοιχηματίσουν εκτός σύνδεσης, μπορεί να τους απέτρεπαν η οικογένεια, οι φίλοι, οι υπεύθυνοι του χώρου ή ο κοινωνικός περίγυρος, τώρα πλέον μπορούν μέσω του διαδικτύου να παίζουν τυχερά παιχνίδια ανώνυμα, χωρίς αναστολές και εξωτερικές παρεμβολές στην άνεση του σπιτιού τους (Griffiths, 2003).

Λίγες έρευνες έχουν ασχοληθεί με το αν οι παίκτες που αντιμετωπίζουν προβλήματα στο Διαδίκτυο έχουν διακριτικά χαρακτηριστικά από τους ομόλογους τους, που παίζουν προβληματικά άλλες μορφές τυχερών παιχνιδιών (Petry, Gonzalez-Ibanez, 2015). Σύμφωνα με τους Thomas, Vasiliadis, & Deblaquiere (2015), πρέπει να δοθεί έμφαση στην ανάγκη να κατανοήσουμε περισσότερα σχετικά με τα τυχερά παιχνίδια στο Διαδίκτυο, συμπεριλαμβανομένων των νομίμως διαθέσιμων μορφών, αλλά και αυτών που είναι προσιτά στο κόσμο, αλλά δεν ρυθμίζονται νομικά.

Η έρευνα για τα τυχερά παιχνίδια στο Διαδίκτυο μεταξύ των νέων, των Brunelle, Leclerc, Cousineau, Dufour, Gendron, Martin (2012) επιβεβαιώνει τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας για το ερευνητικό ερώτημα που θέσαμε, καθώς διαπιστώνει ότι η παραβατικότητα και η χρήση ουσιών σχετίζονται και τα δύο με τη σοβαρότητα ενασχόλησης με τυχερά παιχνίδια στους παίκτες του Διαδικτύου, ενώ μόνο η παραβατικότητα συμβάλλει στη σοβαρότητα ενασχόλησης με τυχερά παιχνίδια σε παίκτες εκτός του Διαδικτύου. Έτσι, στις θεραπευτικές παρεμβάσεις μπορεί να χρειαστεί να ληφθούν υπόψη συγκεκριμένα κίνητρα και συσχετίσεις των τυχερών παιχνιδιών που μπορεί να είναι μοναδικά για τους παίκτες του Διαδικτύου (Lloyd et al., 2010).

Συμπερασματικά, από την στατιστική ανάλυση των ερωτηματολογίων φάνηκε ότι οι βασισμένες στην βιβλιογραφία ερευνητικές υποθέσεις που έγιναν πριν την

συγγραφή της συγκεκριμένης εργασίας δεν επιβεβαιώνονται. Οι γονικοί δεσμοί, οι αντιληπτοί συναισθηματικοί δεσμοί που αναπτύσσονται ανάμεσα στο γονέα και το παιδί, δεν σχετίζονται στατιστικά σημαντικά με το βαθμό εξάρτησης από τον τζόγο των συμμετεχόντων. Οι συμμετέχοντες, άτομα ηλικίας 18 έως 35 ετών τα οποία στοιχηματίζουν προβληματικά ή παθολογικά δεν διαφέρουν στατιστικά σημαντικά ως προς το δεσμό με τους γονείς τους από τα άτομα που δεν έχουν προβληματική συμπεριφορά. Επιπλέον, δεν βρέθηκε στατιστικά σημαντική σχέση της βαρύτητας της εξάρτησης από το τζόγο των νεαρών ενηλίκων με τη συχνότητα στοιχηματισμού του πατέρα, της μητέρας τους και των αδερφών τους. Τέλος, τα αποτελέσματα της έρευνας υποδεικνύουν ότι όσο περισσότερο είναι κάποιος εξαρτημένος με το τζόγο, τόσο κάνει παράλληλη χρήση νόμιμων ουσιών κατά τη διάρκεια ενασχόλησής του με αυτόν. Εξαιτίας των περιορισμών της παρούσας έρευνας, τα αποτελέσματά της πρέπει να ληφθούν υπόψη με σχετική επιφύλαξη. Περαιτέρω ερευνητικές προσπάθειες απαιτούνται για την διερεύνηση του φαινομένου του τζόγου και των παραμέτρων του.

Βιβλιογραφία

- 4 Online Gambling.com (2006). *Online casino industry development timeline*. Ανακτήθηκε τον Μάιο του 2018, από <http://www.4online-gambling.com/timeline.htm>
- Alberta Alcohol and Drug Abuse Commission (1999). *Perceptions of youth gambling and problem gambling: A focus group study of adolescents and their key influencers*. Alberta.
- Alegria, A.A., Petry, N.M., Hasin, D.S., Liu, S.M., Grant, B.F., Blanco, C. (2009). Disordered gambling among racial and ethnic groups in the US: results from the national epidemiologic survey on alcohol and related conditions. *CNS Spectrums*, 14(3), 132–142.
- Alvarez-Moya, E.M., Jiménez-Murcia, S., Aymamí, M.N., Gómez-Peña, M., Granero, R., Santamaría, J., Menchón, J.M., Fernández-Aranda, F.(2010). Subtyping study of a pathological gamblers sample. *Can J Psychiatry*, 55(8), 498-506.
- Ambruster, E. W., Witherington, D. C. (2016). Adult Attachment and Parental Bonding: Correlations Between Perceived Relationship Qualities and Self-Reported Anxiety. *The Professional Counselor*, 6(1), 33-49. doi:10.15241/ewa.6.1.33
- American Psychiatric Association (1980). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (3rd ed.). Washington, DC: Author.
- American Psychiatric Association (1994). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (4th ed.). Washington, DC: Author.
- American Psychiatric Association (2000). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (4th ed., text rev.). Washington, DC: Author. doi:10.1176/appi.books.9780890423349

- American Psychiatric Association (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed.). Washington, DC: Author.
- Anastassiou-Hadjicharalambous, X., & Essau, C.A. (2015) Young people and problem gambling. In H. Bowden-Jones, & S. George (Eds.), *A Clinician's Guide to Working with Problem Gamblers* (pp. 182-194). London: Royal College of Psychiatrists
- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55(5), 469–480.
- Avagianou, P.A., Zafiropoulou, M. (2008). Parental bonding and depression: Personality as a mediating factor. *Int J Adolesc Med Health*, 20(3),261-269.
- Bartholomew, K., & Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four-category model, *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 226–244. doi:10.1037/0022-3514.61.2.226
- Bensimon, M., Baruch, A., Ronel, N. (2013). The experience of gambling in an illegal casino: The gambling spin process. *European Journal of Criminology*, 10(1), 3–21. doi:10.1177/1477370812455124.
- Berger, B. M. (1972). On the youthfulness of youth cultures. Στο P K. Manning & M.Truzzi (Eds.), *Youth and Sociology* (pp. 52-68). Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Bernardi, E., Jones, M., & Tennant, C. (1989). Quality of parenting in alcoholics and narcotic addicts. *British Journal of Psychiatry*, 154, 677-682.
- Blanco, C., Hasin D.S., Petry, N., Stinson, F.S., Grant, B.F. (2006). Sex differences in subclinical and DSM-IV pathological gambling: results from the National Epidemiologic Survey on Alcohol and Related Conditions. *Psychological Medicine*, 36(7), 943-53.

- Blanco, C., Myers, J., Kendler, K.S. (2012). Gambling, disordered gambling and their association with major depression and substance use: a web-based cohort and twin-sibling study. *Psychological Medicine*, 42(3), 497–508.
- Blaszczynski, A., Hill, S., & Pritchard, M. (2002). Gambling: Clarifying Concepts in Pathological and Problem. In G. J. Coman & NAGS (Eds.), *Proceedings of the 12th National Association for Gambling Studies Conference, Melbourne, 2002*. (pp.70-75).
- Blaszczynski, A., Nower, L. (2002). A pathways model of problem and pathological gambling. *Addiction*, 97, 487–499. doi:10.1046/j.1360-0443.2002. 00015.x
- Block, J.J. (2008). Issues for DSM-V: internet addiction. *American Journal of Psychiatry*, 165(3), 306–307.
- Blum, K., Cull, J.G., Braverman, E.R., & Comings, D.E. (1996). Reward deficiency syndrome. *American Scientist*, 84, 123-145.
- Browne, M., Bellringer, M., Greer, N., Kolandai-Matchett, K., Rawat, V., Langham, E., et al. (2017). *Measuring the burden of gambling harm in New Zealand (No. 198850273X)*. New Zealand : Ministry of Health.
- Brunelle, N., Leclerc, D., Cousineau, M.M., Dufour, M., Gendron, A., Martin, I. (2012). Internet gambling, substance use, and delinquent behavior: an adolescent deviant behavior involvement pattern. *Psychol Addict Behav.*, 26(2), 364-70.
- Brustein, J., Williams, E.N. (2016). Virtuals Weapons are turning Teen Gamers into serious Gamblers. *Bloomberg*. Ανακτήθηκε τον Απρίλιο του 2018, από <https://www.bloomberg.com/features/2016-virtual-guns-counterstrike-gambling/>
- Bu, E.T., Skutle, A.(2013). After the ban of slot machines in Norway: a new group of treatment-seeking pathological gamblers? *Journal of Gambling Studies*, 29(1), 37-

- Bynner, J. (2005). Rethinking the youth phase of the life course: The case for emerging adulthood? *Journal of Youth Studies*, 8 , 367-384.
doi:10.1080/13676260500431628
- Campbell C. (2016). The true cost of Counter-Strike Skin Gambling. *Polygon*. Ανακτήθηκε τον Μάιο του 2018, από <https://www.polygon.com/features/2016/7/18/12203534/counter-strike-cs-go-skin-gambling>
- Ciarrocchi, J., & Hohmann, A. (1989). The family environment of married male pathological gamblers, alcoholics, and dually addicted gamblers. *Journal of Gambling Behavior*, 5(4), 283–291.
- Ciarrocchi, J. W., Reinert, D.F. (1993). Family environment and length of recovery for married male members of Gamblers Anonymous and female members of GamAnon1993. *Journal of Gambling Studies* , 9(4), 341–352.
- Coleman, J. (1988). Social Capital in the Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology*, 94, 95-120.
- Comings, D.E., Gade, R., Wu, S., Chiu, C., Dietz, G., Muhleman, D., Saucier, G., Ferry, L., Rosenthal, R.J., Lesieur, H.R., Rugle, L.J., MacMurray, P. (1997). Studies of the potential role of the dopamine D1 receptor gene in addictive behaviors. *Molecular Psychiatry*, 29(1), 44-56.
- Comings, D.E., Gonzalez, N., Wu, S., Gade, R., Muhleman, D., Saucier, G., Johnson, P., Verde, R., Rosenthal, R.J., Lesieur, H.R., Rugle, L.J., Miller, W.B., MacMurray, J.P. (1999). Studies of the 48 bp repeat polymorphism of the DRD4 gene in impulsive, compulsive, addictive behaviors: Tourette syndrome, ADHD, pathological gambling, and substance abuse. *American Journal of Medical Genetics*, 88(4), 358-368.

- Côté, James (2000). *Arrested adulthood: The changing nature of identity-maturity in the late-modern world*. New York: New York University Press.
- Dackis, C. & O'Brien, C. (2005). Neurobiology of addiction: treatment and public policy ramifications. *Nature Neuroscience*, 8, 1431-1436.
- Delfabbro, P., Thrupp, L. (2003). The social determinants of youth gambling in South Australian adolescents. *Journal of Adolescence*, 26, 313–330.
doi:10.1016/S0140-1971(03)00013-7
- Denis, C., Fatséas, M., Auriacombe, M. (2012). Analyses related to the development of DSM-5 criteria for substance use related disorders: An assessment of pathological gambling criteria. *Drug and Alcohol Dependence*, 122 (1-2), 22–27.
- Derevensky, J.L., Gupta, R., Winters, K. (2003). Prevalence rates of youth gambling problems: are the current rates inflated? *Journal of Gambling Studies*, 2003, 19(4), 405–425.
- Dickson L, Derevensky JL, Gupta R. (2008). Youth gambling problems: Examining risk and protective factors. *International Gambling Studies*, 8(1), 25–47.
- Diskin, K.M., Hodgins, D.C. (2000). Narrowing of attention and dissociation in pathological video lottery gamblers. *Journal of Gambling Studies*, 16, 461-467.
- Donati, M. A., Chiesi, F., Primi, C. (2013). A model to explain at-risk/problem gambling among male and female adolescents: Gender similarities and differences. *Journal of Adolescence*, 36, 129–137. doi:10.1016/j.adolescence. 2012.10.001
- Dostoyevsky, F. (1966, Reprint). *The Gambler*. US: Dover Publications.
- Dowling, N. (2014). *The impact of gambling problems on families* (AGRC Discussion Paper No. 1). Melbourne: Australian Gambling Research Centre.
- Dowling, N.A., Jackson, A.C., Thomas, S.A., & Frydenberg, E.F. (2010). *Children at risk of developing problem gambling*. A report to Gambling Research Australia.

- Dowling, N. A., Rodda, S. N., Lubman, D. I., & Jackson, A. C. (2014). The impacts of problem gambling on concerned significant others accessing web-based counselling. *Addictive Behaviors*, 39, 1253-1257.
- Dowling, N., Smith, D., & Thomas, T. (2009). The family functioning of female pathological gamblers. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 7, 29–44.
- Engwall , D., Hunter, R., Steinberg, M. (2004). Gambling and other risk behaviors on university campuses. *Journal of American College Health*, 52(6),245–55.
- Επιτροπή Εποπτείας και Ελέγχου Παιγνίων (Ε.Ε.Ε.Π.). (2018). 21^η Έκδοση του Καταλόγου μη Αδειοδοτημένων Παρόχων Τυχερών Παιγνίων μέσω του διαδικτύου (Blacklist) που τηρεί η Ε.Ε.Ε.Π.. Ανακτήθηκε από https://www.gamingcommission.gov.gr/images/epopteia-kai-elegxos/blacklist/Apofasi_21_BlackList.pdf
- Ευθυμίου, Κ., Ευσταθίου, Γ., Καλαντζή-Αζίζι, Α. (2007). *Πανελλήνια Επιδημιολογική Έρευνα Ψυχικής Υγείας στο Φοιτητικό Πληθυσμό*. Αθήνα: Εκδ. Τόπος.
- Fabiansson, C. (2003). Young People's Experiences of Gambling, Project Design and Theoretical Framework. Στο G. J. Coman (Ed.), *Proceedings of the 12th National Association for Gambling Studies Conference, Melbourne, 2002*, (pp. 249-260).
- Farkas, S., Johnson, J., Duffett, A. and Bers, A. (1997). *Kids these days: What Americans really think about the next generation*. New York: Public Agenda.
- Forrest, D., McHale, I.G. (2012). Gambling and problem gambling among young adolescents in Great Britain. *Journal of Gambling Studies* , 28(4), 607-22.
- Fraley, R. C. (2010). *A Brief Overview of Adult Attachment Theory and Research*. IL: University of Illinois. Ανακτήθηκε τον Απρίλιο του 2018, από <https://internal.psychology.illinois.edu/~rcfraley/attachment.htm>

- Furstenberg, F. F. (2000). The sociology of adolescence and youth in the 1990s: A critical commentary. *Journal of Marriage and the Family* , 62(4), 896-910.
- Gainsbury, S.M., Russell, A., Hing, N., Wood, R., Blaszczynski, A. (2013). The impact of internet gambling on gambling problems: a comparison of moderate-risk and problem Internet and non-Internet gamblers. *Psychology of Addictive Behaviors*, 27(4),1092-101.
- Gay, J., Gill, P. R., & Corboy, D. (2016). Parental and peer influences on emerging adult problem gambling: Does exposure to problem gambling reduce stigmatizing perceptions and increase vulnerability? *Journal of Gambling Issues*,33, 30-51. doi: 10.4309/jgi.2016.33.3
- George, S. (2012). From the gambler within: Dostoyevsky's The Gambler. *Advances in psychiatric treatment*. 18(3), 226–231. doi: 10.1192/apt.bp.111.008995
- Gladstone, G. L., & Parker, G. B. (2005). The role of parenting in the development of psychopathology: An overview of research using the Parental Bonding Instrument. In J. L. Hudson & R. M. Rapee (Eds.), *Psychopathology and the family* (pp. 21–33). New York, NY: Elsevier Science.
doi:10.1016/B978-008044449-9/50003-4
- Glimne, D. (2014). Gambling. *Encyclopædia Britannica*. Ανακτήθηκε τον Ιούνιο του 2018, από <https://www.britannica.com/topic/gambling>
- Gobet, F., Schiller, M. (Eds.,2014). *Problem gambling: Cognition, prevention and treatment*. United Kingdom, London: Palgrave MacMillan.
<https://doi.org/10.1057/9781137272423>
- Govoni, R., Rupcich, N. ,Frisch, G. R. (1996). Gambling behavior of adolescent gamblers. *Journal of Gambling Studies*, 12(3), 305–317.
doi: 10.1007/BF01539325

- Grant, J.E., Brewer, J.A., & Potenza, M.N. (2006). The neurobiology of substance and behavioral addictions. *CNS Spectrums*, 11(12), 924-930.
- Grant, J.E. & Kim, S.W. (2002a). An open label study of naltrexone in the treatment of kleptomania. *Journal of Clinical Psychiatry*, 63, 349-356.
- Grant, J.E. & Kim, S.W. (2002b). Parental bonding in pathological gambling disorder. *Psychiatric Quarterly*, 73(3), 239-47.
- Grant, J.E., Kim, S.W. (2002c). Gender differences in pathological gamblers seeking medication treatment. *Comprehensive Psychiatry*, 43(1), 56-62.
- Grant, J.E., Potenza, M.N., Hollander, E., et al. (2006). A multicenter investigation of the opioid antagonist nalmefene in the treatment of pathological gambling. *American Journal of Psychiatry*, 163, 303-312.
- Gregg, J. D., Thiessen, S. (2002). Youth Gambling in British Columbia: Is it worth it? In G. J. Coman & NAGS (Eds.), *Proceedings of the 12th National Association for Gambling Studies Conference, Melbourne, 2002* (pp.271-294). Pacific Fair ,Australia: NAGS Inc.
- Griffiths M. D. (2003). Internet gambling: Issues, concerns, and recommendations. *CyberPsychology & Behavior*, 6(6), 557–568.
doi:10.1089/109493103322725333
- Griffiths, M.D., Barnes, A. (2008). Internet gambling: An online empirical study among student gamblers. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 6, 194–204.
- Griffiths, M., Wardle, H., Orford, J., Sproston, K., Erens, B. (2009). Sociodemographic correlates of internet gambling: findings from the 2007 british gambling prevalence survey. *Cyberpsychology & Behavior*, 12(2), 199-202.

- Griffiths, M.D., Wood, R.T.A. (2007). Online data collection from gamblers: Methodological issues. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 5, 151–163.
- Gupta, R., & Derevensky, J. L., (1998). Adolescent gambling behavior: A prevalence study and examination of the correlates associated with excessive gambling. *Journal of Gambling Studies*, 14 (4), 319-345.
- Gupta, R., & Derevensky, J. L. (2008). Gambling Practices among Youth: Etiology, Prevention and Treatment. In C.A. Essau (Ed.), *Adolescent Addiction: Epidemiology, Assessment and Treatment* (pp. 207-229). London, UK: Academic Press.
- Hall, G. S. (1904). *Adolescence: Its psychology and its relations to physiology, anthropology, sociology, sex, crime, religion and education*. New York, US: D. Appleton.
- Hammer, R. D. (2001). Does Internet gambling strengthen the U.S. economy? Don't bet on it. *Federal Communications Law Journal*, 54(1), 103-128.
- Hansen, M., Rossow, I. (2008). Adolescent gambling and problem gambling: does the total consumption model apply? *Journal of Gambling Studies*, 24(2), 135-49.
- Hardoon, K. K., Derevensky, J. L. (2001). Social influences involved in children's gambling behavior. *Journal of Gambling Studies*, 17, 191–215.
doi:10.1023/ A:1012216305671
- Hayatbakhsh, M. R., Clavarino, A., Williams, G. M., Bor, W., & Najman, J. M. (2012). Young adults' gambling and its association with mental health and substance use problems. *Australian and New Zealand Journal of Public Health*, 36(2), 160-166.
doi:10.1111/j.1753-6405.2011.00815.x

- Hayatbakhsh, R. & Najman, J. & Aird, R. & Bor, W. , O'Callaghan, M., Williams, G. , Shuttlewood, G. , Alati, R. & Heron-Delaney, M. (2006). *Early life course determinants of young adults' gambling behaviour. An Australian Longitudinal Study*. The University of Queensland, St Lucia: University Press.
- Hazan, C., Shaver, P.R. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52 (3), 511–24.
doi:10.1037/0022-3514.52.3.511. PMID 3572722
- Hazan, C., Shaver, P.R. (1990). Love and work: An attachment theoretical perspective. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, 270–280.
doi:10.1037/0022-3514.59.2.270
- Hazan, C., Shaver, P.R. (1994). Attachment as an organizational framework for research on close relationships. *Psychological Inquiry*, 5, 1–22.
doi:10.1207/s15327965pli0501_1
- Huang, J.H., Boyer, R. (2007). Epidemiology of youth gambling problems in Canada: a national prevalence study. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 52(10), 657-65.
- Jabr, F. (2013). How the Brain Gets Addicted to Gambling. *Scientific American*. Ανακτήθηκε τον Μάρτιο του 2018, από <https://www.scientificamerican.com/article/how-the-brain-gets-addicted-to-gambling/>.
- Joyce , P.R., Sellman, D., Wells, E., Framptom, C.M., Bushnell, J.A., Oakley-Brown, M., & Hornblow, A.R. (1994). Parental bonding in men with alcohol disorders: a relationship with conduct disorder, *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 28, 405-411.
- Kariakin, Y., Fedorovich, I. (1971). *Re-reading Dostoyevsky*. Moscow : Novosti Press Agency Pub. House.

- Kearney, C. A., Roblek, T., Thurman, J., & Turnbough, P. D. (1996). Casino gambling in private school and adjudicated youngsters: A survey of practices and related variables. *Journal of Gambling Studies*, 12 (3), 319- 327.
- Kessler, R.C., Hwang, I., LaBrie, R., Petukhova, M., Sampson, N.A., Winters, K.C., Shaffer, H.J. (2008). DSM-IV pathological gambling in the National Comorbidity Survey Replication. *Psychological Medicine*, 38, 1351–1360
- Kim, S.W., Grant, J.E., Adson, D., & Shin, Y.C. (2001). Double-blind naltrexone and placebo comparison study in the treatment of pathological gambling. *Biological Psychiatry*, 49, 914-921.
- Κοκκέβη, Α., Φωτίου, Α., Καναβού, Ε., Σταύρου, Μ., & Richardson, C. (2016a). *Πανερωπαϊκή έρευνα στο σχολικό πληθυσμό για τη χρήση οινόπνευματωδών και άλλων εξαρτησιογόνων ουσιών (έρευνα ESPAD): Η Ελλάδα συγκριτικά με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο το 2015*. Αθήνα: Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγιεινής.
- Κοκκέβη, Α., Φωτίου, Α., Καναβού, Ε., Σταύρου, Μ., & Richardson, C. (2016b). *Πανελλήνια Έρευνα στο Μαθητικό Πληθυσμό για τη Χρήση Εξαρτησιογόνων Ουσιών και άλλες Εξαρτητικές Συμπεριφορές- ESPAD 2015- 16χρονοι-Εκθεση Αποτελεσμάτων*. Αθήνα: Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγιεινής.
- Krueger, T.H.C., Schedlowski, M., & Meyer, G. (2005). Cortisol and heart rate measures during casino gambling in relation to impulsivity. *Neuropsychobiology*, 52, 206-211.
- LaBrie, R.A., Shaffer, H.J., LaPlante, D.A., Wechsler, H. (2003). Correlates of college student gambling in the United States. *J Am Coll Health*, 52(2), 53–62.

- Ladd, G.T., Petry, N.M. (2002). Disordered gambling among university-based medical and dental patients: a focus on Internet gambling. *Psychol Addict Behav.*, 16(1),76-9.
- Ladouceur, R., Dube, D., & Bujold, A. (1994). Gambling among primary schoolstudents. *Journal of Gambling Studies*, 10 (4), 363-370.
- Ladouceur, R., Jacques, C., Ferland, F., & Giroux, I. (1998). Parents' attitudes and knowledge regarding gambling among youths. *Journal of Gambling Studies*, 14 (1), 83-90.
- LaPlante, D.A., Nelson, S.E., LaBrie, R.A., Shaffer, H.J. (2011). Disordered gambling, type of gambling and gambling involvement in the British Gambling Prevalence Survey 2007. *Eur J Public Health*, 21(4),532-7.
- Ledgerwood, D.M., Petry, N.M. (2010). Subtyping pathological gamblers based on impulsivity, depression, and anxiety. *Psychol Addict Behav.* ,24(4),680-8.
- Leshner, A. I. (1997). Addiction is a brain disease, and it matters. *Science*, 278(5335), 45-47.
- Lesieur, H.R. & Heineman, M. (1988). Pathological gambling among youthful multiple substance abusers in a therapeutic community. *British Journal of Addiction*, 83, 765-771.
- Lloyd, J., Doll, H., Hawton, K., Dutton, W.H., Geddes, J.R., Goodwin, G.M., Rogers, R.D. (2010). Internet gamblers: a latent class analysis of their behaviours and health experiences. *Journal of Gambling Studies*, 26(3),387-99.
- Lorains, F.K., Cowlishaw, S., Thomas, S.A.(2011). Prevalence of comorbid disorders in problem and pathological gambling: systematic review and meta-analysis of population surveys. *Addiction*,106, 490–498.

- MacDonald, K.(2018). Belgium is right to class video game loot boxes as child gambling. *The Guardian*. Ανακτήθηκε τον Μάιο του 2018, από <https://www.theguardian.com/games/2018/apr/26/belgium-is-right-to-legislate-against-video-game-loot-boxes>
- Mackinnon, A.J., Henderson, A.S., Scotta, R., Duncan-Jonesa, P. (1989). The Parental Bonding Instrument (PBI): an epidemiological study in a general population sample. *Psychological Medicine*, 19(4), 1023-1034.
- Mason, B.J., Salvato, F.R., Williams, L.D., Ritvo, E.C., & Cutler, R.B. (1999). A double-blind placebo-controlled study of oral nalmefene for alcohol dependence. *Archives of General Psychiatry*, 56, 719-724.
- Matthews, N., Farnsworth, B., Griffiths, M.D. (2009). A pilot study of problem gambling among student online gamblers: mood states as predictors of problematic behavior. *Cyberpsychology & Behavior*, 12(6),741-5.
- Mitzner, G.B., Whelan. J.P., Meyers, A.W. (2011). Comments from the trenches: Proposed changes to the DSM-V classification of pathological gambling. *Journal of Gambling Studies*,27, 517–521.
- Molde, H., Pallesen, S., Bartone, P., Hystad, S., Johnsen, B.H. (2009).Prevalence and correlates of gambling among 16 to 19-year-old adolescents in Norway. *Scandinavian Journal of Psychology*,50(1),55-64.
- Monaghan, S., Wood, R.T. (2010). Internet-based interventions for youth dealing with gambling problems. *International Journal of Adolescent Medicine and Health*, 22(1),113-28.
- Moore, M. S., Ohtsuka, K. (1997). Gambling Activities of Young Australians: Developing a Model of Behaviour. *Journal of Gambling Studies*, 13(3), 207–236.

- Moore, M. S., Ohtsuka, K. (1999). The Prediction of Gambling Behavior and Problem Gambling from Attitudes and Perceived Norms. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 27(5), 455-466.
doi: 10.2224/sbp.1999.27.5.455
- Morasco, B.J., Pietrzak, R.H., Blanco, C., Grant, B.F., Hasin, D., Petry, N.M. (2006). Health problems and medical utilization associated with gambling disorders: results from the National Epidemiologic Survey on Alcohol and Related Conditions. *Psychosomatic Medicine*, 68(6), 976–984.
- Morasco, B.J., Vom Eigen, K.A., Petry, N.M. (2006). Severity of gambling is associated with physical and emotional health in urban primary care patients. *General Hospital Psychiatry*, 28(2), 94–100.
- Morewedge, C. K.; Tang, S.; Larrick, R. P. (2018). Betting Your Favorite to Win: Costly Reluctance to Hedge Desired Outcomes. *Management Science*, 64(3), 997–1014.
doi:10.1287/mnsc.2016.2656. ISSN 0025-1909
- Morrison, C. (2018). UK hospital launches rehab programme for bitcoin addiction. *Independent*, Ανακτήθηκε τον Ιούνιο του 2018 από <https://www.independent.co.uk/news/business/news/bitcoin-addiction-rehab-cryptocurrency-trading-castle-craig-hospital-a8373801.html>
- Μπεζεβέγκης, Η.Γ.(2006). Οικογένεια και παιδί. Στο Γεώργας, Δ., Μπεζεβέγκης, Η., Γιώτσα, Α.(Επιμ.), *Σχέσεις Σχολείου Οικογένειας* (σσ.51-71). Αθήνα: Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων, Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων.
- O'Brien, C. (2011). Addiction and dependence in DSM-V. *Addiction*, 106, 866–867.

- Oei, T., & Raylu, N. (2004). Familial influence on offspring gambling: A cognitive mechanism for transmission of gambling behavior in families. *Psychological Medicine*, 34(7), 1279-1288. doi:10.1017/S0033291704003150.
- Parker, G. (1979a). Parental characteristics in relation to depressive disorders. *British Journal of Psychiatry*, 134(2), 138–147.
- Parker, G. (1979b). Reported parental characteristics of agoraphobics and social phobics. *The British Journal of Psychiatry*, 135(6), 555-560.
doi:10.1192/bjp.135.6.555
- Parker, G. (1981). Parental representations of patients with anxiety neurosis. *Acta Psychiatr Scand*, 63, 33-36.
- Parker, G. (1989). The Parental Bonding Instrument: psychometric properties reviewed. *Psychiatric Developments*, 7(4), 317-335.
- Parker, G., Fairley, M., Greenwood, J., Jurd, S., & Silove, D. (1982). Parental representations of schizophrenics and their association with onset and course of schizophrenia. *The British Journal of Psychiatry*, 141, 573-581.
- Parker, G., & Hadzi-Pavlovic, D. (1984). Modification of levels of depression in mother-bereaved women by parental and marital relationships. *Psychological Medicine*, 14(1), 125-135. doi:10.1017/S0033291700003123
- Parker, G., Tupling, M., Brown, L.B. (1979). A parental bonding instrument. *British Journal of Medical Psychology*, 52, 1-10.
- Perez de Castro, I., Ibanez, A., Torres, P., Saiz-Ruiz, J., & Fernandez-Piqueras, J. (1997). Genetic association study between pathological gambling and a functional DNA polymorphism at the D4 receptor gene. *Pharmacogenetics*, 7, 345-348.
- Petry, N.M. (2003). A comparison of treatment-seeking pathological gamblers based on preferred gambling activity. *Addiction*, 98(5), 645-55.

- Petry, N.M. (2005). *Pathological gambling: Etiology, comorbidity and treatment*. Washington, DC: American Psychological Association Press.
- Petry, N.M. (2006). Should the scope of addictive behaviors be broadened to include pathological gambling? *Addiction*, 101,152–160
- Petry, N.M., Ammerman, Y., Bohl, J., Doersch, A., Gay, H., Kadden, R., Molina, C., Steinberg, K.J. (2006). Cognitive-behavioral therapy for pathological gamblers. *Consult Clin Psychol*, 74(3),555-67.
- Petry, N.M., Blanco, C., Stinchfield, R., Volberg, R. (2013). An empirical evaluation of proposed changes for gambling diagnosis in the DSM-5. *Addiction*, 108, 575–581.
- Petry, N.M., Blanco, C., Auriacombe, M., Borges, G., Bucholz, K., Crowley, T.J., Grant, B.F., Hasin, D.S., O'Brien, C. (2014). An overview of and rationale for changes proposed for pathological gambling in DSM-5. *Journal of Gambling Studies*, 30(2), 493–502. doi: 10.1007/s10899-013-9370-0
- Petry, N.M., Gonzalez-Ibanez, A. (2015). Internet gambling in problem gambling college students. *Journal of Gambling Studies*, 31(2), 397–408.
doi: 10.1007/s10899-013-9432-3
- Petry, N.M., Weinstock, J. (2007). Internet gambling is common in college students and is associated with poor health. *Am J Addict.*, 16(5):325–30.
- Petry, N.M., Weinstock, J., Ledgerwood, D., Morasco, B. (2008). A randomized trial of brief interventions for problem and pathological gamblers. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 76(2), 318–328.
- Petry, N. M., Weinstock, J., Morasco, B. J. , Ledgerwood, D.M. (2009). Brief Motivational Interventions for College Student Problem Gamblers. *Addiction*, 104(9), 1569–1578. doi: 10.1111/j.1360-0443.2009.02652.x

- Potenza, M.N. (2001). The neurobiology of pathological gambling. *Seminars in Clinical Neuropsychiatry*, 6, 217-226.
- Potenza, M.N., Leung, H.C., Blumberg, H.P., Peterson, B.S., Fulbright, R.K., Lacadie, C.M., Gore, J.C. (2003). An fMRI Stroop task study of ventromedial prefrontal cortical function in pathological gamblers. *American Journal of Psychiatry*, 160, 1990–1994.
- Potenza, M.N., Xian, H., Shah, K., Scherrer, J.F., & Eisen, S.A. (2005). Shared genetic contributions to pathological gambling and major depression in men. *Archives of General Psychiatry*, 62, 1015-1021.
- Productivity Commission. (2010). *Gambling, Report no. 50*. Canberra: Commonwealth of Australia.
- Reilly, C. (2013). Gambling and the Brain: Why Neuroscience Research Matters. In N. P. Mayes & NCRG (Eds.), *Gambling and the Brain: Why Neuroscience Research is Vital to Gambling Research* (pp. 1-2). Beverly, MA : National Center for Responsible Gaming.
- Rennert, L., Denis, C., Peer, K., Lynch, K. G., Gelernter, J., & Kranzler, H. R. (2014). DSM-5 Gambling Disorder: Prevalence and Characteristics in a Substance Use Disorder Sample. *Experimental and Clinical Psychopharmacology*, 22(1), 50–56. <http://doi.org/10.1037/a0034518>
- Schlosser, S., Black, D.W., Perertinger, S., & Freet. D. (1994). Compulsive buying:demography, phenomenology, and comorbidity in 46 subjects. *General Hospital Psychiatry*, 55, 5-11.
- Schmitt, L.H., Harrison, G.A., & Spargo, R.M. (1998). Variation in epinephrine and cortisol excretion rates associated with behavior in an Australian Aboriginal community. *American Journal of Physical Anthropology*, 106, 249-253.

- Schwartz, D.G. (2006). *Roll the Bones: The History of Gambling*. New York: Gotham Books.
- Shaffer, H.J., Hall, M.N., Vander Bilt, J.(1999). Estimating the prevalence of disordered gambling behavior in the United States and Canada: A research synthesis. *Am J Public Health.*, 89(9):1369–76.
- Shah, K.R., Potenza, M.N., & Eisen, S.A. (2004). Biological basis for pathological gambling. In J.E. Grant & M.N. Potenza (Eds.), *Pathological gambling: a clinical guide to treatment* (pp. 127-142). Washington, D.C.: American Psychiatric.
- Silove, D., Parker, G., Hadzi-Pavlovic, D., Manicavasagar, V., Blaszcynski, A. (1991). Parental representations of patients with panic disorder and generalized anxiety disorder. *The British Journal of Psychiatry* ,159, 835-41. doi: 10.1192/bjp.159.6.835
- Simmons, J. P. & Massey, C. (2012). Is optimism real? *Journal of Experimental Psychology: General*, 141 (4), 630–634. doi:10.1037/a0027405
- Simmons, J. P., Nelson, L. D. (2006). Intuitive confidence: Choosing between intuitive and nonintuitive alternatives. *Journal of Experimental Psychology: General*, 135(3), 409–428. doi:10.1037/0096-3445.135.3.409
- Slutske, W.S., Jackson, K.M., Sher, K.J. (2003).The natural history of problem gambling from age 18 to 29. *J Abnorm Psychol.*,112, 263–74.
- Statista. (2016). *Size of the online gambling market from 2009 to 2018 (in billion U.S. dollars)*. Ανακτήθηκε τον Ιούνιο του 2018, από www.statista.com
- Ste-Marie, C. (2006). *Parenting styles and family environment: influences on youth problem gambling* (Unpublished doctoral dissertation). McGill University, Montreal.

- Swami, A. (2018). Bitcoin [BTC] now can be used as a legal tender for gambling on horses. *AMBCrypto*. Ανακτήθηκε από <https://ambcrypto.com/bitcoin-btc-used-legal-tender-for-gambling-on-horses/>
- Terenzi, C. (2018). The Potential Impact that Cryptocurrency Could Have on Gambling. *Use the Bitcoin*. Ανακτήθηκε τον Μάιο του 2018 από <https://usethebitcoin.com/the-potential-impact-that-cryptocurrency-could-have-on-gambling/>
- Thomas, A., Vasiliadis, S., & Deblaquiere, J. (2015). *Australian gambling research priorities: Summary findings from consultations conducted by the Australian Gambling Research Centre*. Melbourne: Australian Institute of Family Studies.
- Toce-Gerstein, M., Gerstein, D.R., Volberg, R.A. (2003). A hierarchy of gambling disorders in the community. *Addiction*, 98, 1661–1672.
- Velleman, R., Cousins, J., & Orford, J. (2015). The effects of gambling on the family. In H. Bowden-Jones, & S. George (Eds.), *A Clinician's Guide to Working with Problem Gamblers* (pp. 90-103). Hove, U. K.: Routledge.
- Villalta, L., Arévalo, R., Valdepérez, A., Pascual, J.C., de los Cobos, J.P. (2015). Parental bonding in subjects with pathological gambling disorder compared with healthy controls. *Psychiatric Quarterly*, 86(1), 61-7. doi: 10.1007/s11126-014-9336-0
- Volberg, R.A., Gupta, R., Griffiths, M.D., Olason, D.T., Delfabbro, P. (2010). An international perspective on youth gambling prevalence studies. *International Journal of Adolescence Medicine and Health*, 22, 3–38.
- Volpicelli, J.R., Alterman, A.L., Hayashida, M., & O'Brien, C.P. (1992). Naltrexone in the treatment of alcohol dependence. *Archives of General Psychiatry*, 49, 876-880.

- Weinstock, J., Whelan, J.P., Meyers, A.W., Watson, J.M. (2007). Gambling behavior of student athletes and a student cohort: What are the Odds? *J Gambl Stud.*, 23(1), 13–24.
- Welte, J.W., Barnes, G.M., Tidwell, M.C., Hoffman, J.H. (2008). The prevalence of problem gambling among U.S. adolescents and young adults: results from a national survey. *Journal of Gambling Studies*, 24(2), 119-33.
- Welte, J.W., Barnes, G.M., Wieczorek, W.F., Tidwell, M.C.O., Hoffman, J.H. (2007). Type of gambling and availability as risk factors for problem gambling: A Tobit regression analysis by age and gender. *International Gambling Studies*, 7, 183–198.
- Wildman II, R. W. (1997). *Gambling: An attempt at integration*. Edmonton, Alta: Wynne Resources.
- Winters, K.C., Bengston, P., Dorr, D., Stinchfield, R. (1998). Prevalence and risk factors among college students. *Psychology of Addictive Behaviors*, 12, 127–35.
- Winters, K.C., Stinchfield, R.D., Botzet, A., Anderson, N. (2002). A prospective study of youth gambling behaviors. *Psychology of Addictive Behaviors*, 16, 3–9.
- Winters, K.C., Stinchfield, R.D., Slutske, W.S., Botzet, A. (2005) Pathways of youth problem gambling severity. *Psychology of Addictive Behaviors*, 19, 104–7.
- Wood, R.T., Griffiths, M.D., Parke, J. (2007). Acquisition, development, and maintenance of online poker playing in a student sample. *Cyberpsychology & Behavior*, 10(3), 354-61.
- Wood, R. T., Williams, R. J. (2007). Internet Gambling: Past, Present and Future Smith. In G., Hodgins, D., & Williams, R.J. (eds.), *Research and Measurement Issues in Gambling Studies* (pp. 491-514). San Diego, California: Elsevier Publishing.

Zimmerman, M., Chelminski, I., Young, D. (2006). A psychometric evaluation of the DSM-IV pathological gambling diagnostic criteria. *Journal of Gambling Studies*, 22, 329–337.

Παράρτημα

Έρευνα «Γονικοί Δεσμοί , Παραδοσιακός και Διαδικτυακός Τζόγος»

Στο πλαίσιο της εκπόνησης της διπλωματικής μου εργασίας με θέμα «Γονικοί Δεσμοί , Παραδοσιακός και Διαδικτυακός Τζόγος: μια διερεύνηση σε πληθυσμό νέων Ενηλίκων στην Ελλάδα» για το μεταπτυχιακό, «Αντιμετώπιση Εξαρτήσεων - Εξαρτησιολογία» της Ιατρικής Σχολής του ΕΚΠΑ, είναι απαραίτητη η συλλογή στοιχείων.

Σας παρακαλώ να αφιερώσετε λίγο από τον χρόνο σας για τη συμπλήρωση αυτού του ερωτηματολογίου. Το ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο και τα στοιχεία που θα συλλεχθούν θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά και μόνο για τις ανάγκες της διπλωματικής εργασίας μου. Το ερωτηματολόγιο απευθύνεται σε νέους από 18 έως 35 ετών που ασχολούνται με τυχερά παιχνίδια/στοιχηματισμό.

Σας ευχαριστώ εκ των προτέρων

* Απαιτείται

Φύλλο *

☐ Άνδρας

☐ Γυναίκα

Ηλικία *

Συμπληρώστε την ηλικία σας σε έτη: πχ. 25 ετών

Η απάντησή σας

Εθνικότητα *

☐ Ελληνική

☐ Άλλο:

20/10/2018

Έρευνα «Γονικοί Δεσμοί, Παραδοσιακός και Διαδικτυακός Τζόγος»

Οικογενειακή Κατάσταση *

- ☐ Έγγαμος
- ☐ Άγαμος
- ☐ Διαζευγμένος/η ή σε διάσταση
- ☐ Χήρος/α

Τώρα Μένεις *

- ☐ Μόνος
- ☐ Με συγκάτοικο
- ☐ Με σύντροφο
- ☐ Με τον/τη σύζυγο (ή/και με τα παιδιά σας)
- ☐ Χωρίς τον/τη σύζυγο, μόνο με τα παιδιά σας
- ☐ Με τους γονείς
- ☐ Με τα αδέρφια σου χωρίς τους γονείς
- ☐ Με κάποιο άλλο συγγενή

Τώρα διαμένεις *

- ☐ Αθήνα
- ☐ Εκτός Αθήνας / Επαρχία
- ☐ Εκτός Ελλάδος

Μέχρι να κλείσεις την ηλικία των 18 ετών σε ποια περιοχή διέμενες το περισσότερο διάστημα *

- ☐ Αθήνα
- ☐ Εκτός Αθήνας / Επαρχία
- ☐ Εκτός Ελλάδος

20/10/2018

Έρευνα «Γονικοί Δεσμοί, Παραδοσιακός και Διαδικτυακός Τρόπος»

20/10/2018

Μορφωτικό επίπεδο *

- ☐ Καθόλου εκπαίδευση
- ☐ Δημοτικό
- ☐ Γυμνάσιο
- ☐ Λύκειο/ΕΠΑΛ /ΤΕΕ
- ☐ ΙΕΚ
- ☐ Ανώτατη εκπαίδευση ΑΕΙ/ ΤΕΙ
- ☐ Μεταπτυχιακό/διδακτορικό

Επάγγελμα *

- ☐ Ιδιωτικός υπάλληλος
- ☐ Δημόσιος υπάλληλος
- ☐ Ελεύθερος επαγγελματίας
- ☐ Άνεργος και αναζητώ εργασία
- ☐ Άνεργος και δεν αναζητώ εργασία
- ☐ Ανήμπορος για εργασία (άτομο με ειδικές ανάγκες)

Αν δουλεύεις, η εργασία σου είναι

- ☐ Πλήρους απασχόλησης
- ☐ Μερικής απασχόλησης

Αυτή τη στιγμή είσαι φοιτητής/ σπουδάζεις σε οποιαδήποτε σχολή; *

- ☐ Ναι
- ☐ Όχι

20/10/2018

Έρευνα «Γονικοί Δεσμοί, Παραδοσιακός και Διοδικτυακός Τζόγος»

Ερωτηματολόγιο

Ποιο επίπεδο εκπαίδευσης έχουν ολοκληρώσει οι γονείς σας *

	Καθολού εκπαίδευση	Δημοτικό	Γυμνάσιο	Λύκειο ή ΕΠΑΛ/ ΤΕΕ	Ι.Ε.Κ.	ΤΕΙ	ΑΕΙ	Μεταπτυχιακές σπουδές (Μάστερ, Διδακτορικό)
ΠΑΤΕΡΑΣ	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
ΜΗΤΕΡΑ	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Έχεις αδελφούς/ές *

- ☐ Ναι
- ☐ Όχι

Θα θέλαμε να σε ρωτήσουμε εάν έχεις παίξει / στοιχηματίσει χρήματα σε ηρακτορείο ή στο ιντερνετ, εάν έχεις ποντάρει δηλαδή για το αποτέλεσμα ενός αγώνα (π.χ. ποδόσφαιρο, μπάσκετ, βόλεϊ, κτλ.), διαγωνισμού (π.χ., μουντιάλ, γιουροβίζιον, κτλ.), παιχνιδιού που εσύ παίζεις (π.χ., ηλεκτρονικά πόκερ, τάβλι, φρουτάκια, ρουλέτα, κτλ.) ή τυχερού παιχνιδιού / κλήρωσης (π.χ., Τζόκερ, ΛΟΤΤΟ, Κίνο, Σκρατα, Λαχείο, κτλ.) και από το οποίο μπορείς να κερδίσεις ή να χάσεις χρήματα.

Πόσες φορές (εάν συνέβη) έχεις παίξει/στοιχηματίσει χρήματα στο ιντερνέτ χρησιμοποιώντας υπολογιστή, laptop, tablet ή μέσω του κινητού για κάποιο από τα παραπάνω; *

	Ποτέ	1-2 φορές	3-5 φορές	6-9 φορές	10-19 φορές	20-29 φορές	30+
Σε όλη σου τη ζωή	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Τους τελευταίους 12 μήνες	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Τις τελευταίες 30 ημέρες	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

20/10/2018

Έρευνα «Γονικοί Δεσμοί, Παραδοσιακός και Διαδικτυακός Τζόγος»

Πόσες φορές (εάν συνέβη) έχεις παίξει/στοιχηματίσει χρήματα σε πρακτορείο ή σε κάποιο άλλο μέρος που πηγες (π.χ. καζίνο, ιππόδρομο, κλπ.) για κάποιο από τα παραπάνω; *

	Ποτέ	1-2 φορές	3-5 φορές	6-9 φορές	10-19 φορές	20-29 φορές	30+
Σε όλη σου τη ζωή	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Τους τελευταίους 12 μήνες	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Τις τελευταίες 30 ημέρες	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Προτιμάς να παίζεις/στοιχηματίζεις επί τόπου (π.χ., στο πρακτορείο) ή μέσω του διαδικτύου (μέσω υπολογιστή, κινητό, κλπ.) *

- ☐ Επί τόπου (στο πρακτορείο)
- ☐ Στο διαδίκτυο (μέσω υπολογιστή, κινητό, κλπ.)
- ☐ Και στα δυο
- ☐ Σε κανένα απ τα δύο

Ποια απ' τα παρακάτω μέλη της οικογένειάς σου γνωρίζεις ότι έχουν παίξει /στοιχηματίσει χρήματα σε πρακτορείο ή στο διαδίκτυο τουλάχιστον μια φορά *

	Σε όλη τους τη ζωή	Τους τελευταίους 12 μήνες	Ποτέ
Πατέρας	☐	☐	☐
Μητέρα	☐	☐	☐
Αδερφός/ αδελφή	☐	☐	☐

20/10/2018

Έρευνα «Γενικοί Δεσμοί», Παραδοσιακός και Διαδραστικός Τζόγος

Έχεις καπνίσει ή χρησιμοποιήσει προϊόντα καπνού κατά τη διάρκεια που στοιχηματίζεις/παίζεις τυχερά παιχνίδια; *

- ☐ Ποτέ
- ☐ Σπάνια
- ☐ Μερικές φορές
- ☐ Συχνά
- ☐ Πολύ συχνά

Έχεις καταναλώσει αλκοόλ κατά τη διάρκεια που στοιχηματίζεις/παίζεις τυχερά παιχνίδια; *

- ☐ Ποτέ
- ☐ Σπάνια
- ☐ Μερικές φορές
- ☐ Συχνά
- ☐ Πολύ συχνά

Έχεις καταναλώσει καφέ ή άλλα προϊόντα που περιέχουν καφεΐνη (π.χ., Redbull) κατά τη διάρκεια που στοιχηματίζεις / παίζεις τυχερά παιχνίδια; *

- ☐ Ποτέ
- ☐ Σπάνια
- ☐ Μερικές φορές
- ☐ Συχνά
- ☐ Πολύ συχνά

20/10/2018

Έρευνα «Γονικοί Δεσμοί, Παραδοσιακός και Διαδικτυακός Τζόγος»

Έχεις παίξει διαδικτυακά παιχνίδια πολλαπλών παικτών (multiplayer online games, στα οποία συμπεριλαμβάνονται παιχνίδια, όπως π.χ. το League of Legends, Dota, Warcraft, Counterstrike) ; *

- ☐ Ποτέ
- ☐ Σπάνια
- ☐ Μερικές φορές
- ☐ Συχνά
- ☐ Πολύ συχνά

Στηρίζεσαι οικονομικά *

- ☐ Από γονείς μόνο
- ☐ Από προσωπική επαγγελματική εργασία μόνο
- ☐ Από προσωπική επαγγελματική εργασία και από γονείς
- ☐ Άλλο:

Επιπλέον στηρίζεσαι οικονομικά και από τα κέρδη από στοιχηματισμό/ τυχερά παιχνίδια που παίζεις *

- ☐ Καθόλου
- ☐ Λίγο
- ☐ Αρκετά
- ☐ Πολύ
- ☐ Πάρα πολύ

Πιστεύεις ότι η ενασχόληση σου με τυχερά παιχνίδια/στοιχηματισμό είναι κυρίως χόμπι/ διασκέδαση/ψυχαγωγία; *

- ☐ Συμφωνώ απόλυτα
- ☐ Συμφωνώ
- ☐ Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ
- ☐ Διαφωνώ
- ☐ Διαφωνώ απόλυτα

Έχεις παίξει τυχερά παιχνίδια (σε εφαρμογές σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης μέσω διαδικτύου ,όπως στο facebook τα dod games,το texas hold em poker zynga, ή σε δωρεάν εφαρμογές /παιχνίδια κινητού τηλεφώνου που να έχουν σχέση με στοιχηματισμό/τυχερά παιχνίδια), χωρίς όμως να χρησιμοποιείς αληθινά χρήματα ; *

- ☐ Ποτέ
- ☐ Σπάνια
- ☐ Μερικές φορές
- ☐ Συχνά
- ☐ Πολύ συχνά